

Ersta, Marianne

Hylätystä supervahvaksi

– lastensuojelun sijaishuollossa
kaltoinkohdelluiksi tulleiden
kuvauksia selviytymisestä

Tutkimuksia 1/2020

Ersta, Marianne

Hylätystä supervahvaksi – lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tullei- den kuvauksia selviytymisestä

Opinnäytetyö, Toukokuu 2020, Sosiaali- ja terveysala, Sosionomi (AMK)

© Pesäpuu ry

Kansi: Nina Huisman

Kannen kuva: Niina Vehmaa

Taitto: Kaisu Saastamoinen, Pesäpuu ry

Julkaisija: Pesäpuu ry, Jyväskylä 2020

Painopaikka: Kariteam Oy, Jyväskylä

Tutkimuksia 1/2020

ISBN 978-952-7208-42-7

ESIPUHE

Lastensuojelu on Suomessa murrosvaiheessa ja joiltakin osin kriisissä. Eri-tyistä huolta nousee sijaishuollon sosiaalityön ja palveluiden resursseista, vaikuttavuudesta ja yhdenvertaisuudesta. Toimintakulttuuriin on juurtunut toimia, jotka eivät ole lasten oikeuksien eikä kansallisen lainsäädännön mukaisia. Marianne Erstan opinnäytetyö avaa tärkeimpien ihmisten, lastensuojelun sijaishuollossa eläneiden kokemuksia ja ajatuksia. Haastattelut ja tutkimus kytkeytyvät v. 2016 hallituksen toimesta tehtyyn kansalliseen lastensuojelun anteeksipyyntöön. Tämä tutkimus osana Pesäpuun X-ketjuhanketta on jatkamassa keskustelua kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi ja sitä kokeneiden ihmisten tuen kehittämiseksi.

Opinnäytetyö käsittelee monipuolisesti lastensuojelun sijaishuollon kaltoinkohtelun vaikutuksia, selviytymistä ja ennaltaehkäisyä, mutta erityisesti resilienssin ja trauman tutkiminen tuo uusia näkökulmia. Tutkimus luo kattavan katsauksen teeman viimeaikaisiin artikkeleihin ja tutkimuksiin. Opinnäytetyö yhtenäistää X-ketjussa käytettävää käsitteistöä, selkeyttää kaltoinkohteluun ja väkivaltaan liittyviä muotoja ja tuo esille selviytymisen tapoja.

Opinnäytetyö on tärkeä puheenvuoro ja soveltuu erittäin hyvin keskustelun jatkamiseen ja voimistamiseen lastensuojelun sijaishuoltoon liittyvän kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi. Siksi mielestäni jokaisen lastensuojelussa työskentelevän tulisi lukea tämä tutkimus. Marianne Ersta on kirjoittanut vakavasta ja vaikeasta aiheesta ymmärrettävästi ja loogisesti, jolloin sen äärelle voi pysähtyä myös ilman lastensuojelun asiantuntemusta. Erstan empaattinen ote heijastuu tutkimuksessa, siksi se toimii kaltoinkohtelua kokeneille henkilöille itseapumateriaalina. Tutkimuksen avulla voi laajentaa omia selviytymisen tapoja.

Tutkimus kokoaa lastensuojelun onnistumisen keskeiset elementit, muutoin pirstaleisessa kuvassa. Sillä on merkittävä rooli arvioitaessa valtiollisen anteeksipyyntöjen jatkoa ja miten kehitetään lastensuojelua siten, että välttäisimme kaltoinkohtelun sijaishuollossa.

Jyväskylässä kesäkuussa 2020

Jari Ketola

Toiminnanjohtaja

Pesäpuu ry

TIIVISTELMÄ

Hylätystä supervahvaksi – lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden kuvauksia selviytymisestä

Tekijä: Ersta, Marianne
Opinnäytetyö. 107 sivua, 8 liitesivua
Sosionomi (AMK), Sosiaali- ja terveysala
Ohjaajat: Taja Kiiskilä ja Asta Suomi
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Toukokuu 2020

Opinnäytetyön lähtökohtana oli se, että tutkimustieto laitosväkivallasta on vähäistä eikä sijoitettujen lasten hyvinvoinnista ole riittävästi tietoa. Lisäksi selviytymistä sijaishuollossa koetusta kaltoinkohtelusta ei ole tutkittu lähes ollenkaan.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymisestä sekä tavoitteena oli kuvata selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä heidän kokemuksiansa mukaan. Selviytymistä kuvattiin tutkimalla, mikä auttoi selviytymään sijaishuollon aikana, sijaishuollon jälkeen ja millaista tukea tarvitaan edelleen.

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin 11 henkilöltä X-ketjun Kohtaamisen foorumeissa strukturoituina ryhmähaastatteluina ja yhtenä yksilöhaastatteluna. Haastatteluaineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Tutkimustuloksina löydettiin, että selviytymiseen vaikuttavina tekijöinä toimivat yhteiskunnalliset instituutiot, sosiaaliset suhteet ja yksilön kyvyt. Sijaishuollon aikana pelastivat yhteiskunnalliset instituutiot, kuten koulu, harrastukset ja lastensuojelun interventio turvalliseen sijaishuoltopaikkaan. Aikuisuudessa ammattiapu terapiassa oli tärkeää. Sosiaaliset suhteet turvallisten läheisten ja eläinten kanssa auttoivat jaksamaan lapsuudessa ja nuoruudessa. Aikuisena puolison ja perheen tuki oli merkittävää. Yksilön kyvyt, joilla selvisi sijaishuollon aikana, olivat luovuutta, pakon sanelemia keinoja ja empatiakykyä toisia kohtaan. Aikuisena menneisyyden läpikäyminen, itsereflektio ja oma arvomaailma tukivat pärjäämään. Tutkimuksessa osoitettiin, että laitosväkivallasta voi selviytyä, mutta edelleen

tarvitaan terapiaa ja vertaistukea traumaattisten kokemusten käsittelyyn. Kaltoinkohtelua on myös ehkäistävä kuulemalla lapsia ja nuoria sijaishuollon valvontaa kehittämällä.

Avainsanat: Lastensuojelu, sijaishuolto, valvonta, kaltoinkohtelu, väkivalta, resilienssi, selviytyminen

SISÄLLYS

ESIPUHE.....	5
TIIVISTELMÄ.....	6
KUVIOT	10
TAULUKOT	10
1 ALKUSANAT	11
2 LASTENSUOJELUNYDIN.....	13
2.1 Lapsen edun mukainen sijaishuolto	14
2.2 Lastensuojelu valvonnan alla	18
2.3 Lastensuojelun kehittämistä historian saatossa	20
3 HAAVOITTAVA KALTOINKOHTELU JA VAHINGOLLINEN VÄ- KIVALTA.....	23
3.1 Lastensuojelu kohtelee kaltoin	24
3.2 Käsityskyvyn ylittävä traumakokemus.....	29
4 RESILIENSSIN AVULLA HALKIVAIKEUKSIEN	32
5 PESÄPUUN X-KETJU-HANKE.....	36
6 MATKA OPINNÄYTETYÖN TEKOOON.....	37
6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite.....	37
6.2 Aineiston keruussa	37
6.2.1 Ennen haastatteluita.....	38
6.2.2 Haastatteluiden toteutus.....	39
6.2.3 Kivijalkana tutkimusmenetelmät.....	41
6.3 Aineiston analysoimisen edessä.....	42
6.3.1 Aineiston käsittely	42
6.3.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	43

7 TUTKIMUSLÖYDÖKSIÄ.....	48
7.1 Taistelua päivästä toiseen sijaishuollon aikana	48
7.1.1 Yhteiskunnan instituutiot tukipilareina	49
7.1.2 Välittävät ja turvalliset sosiaaliset suhteet.....	52
7.1.3 Lapsen ja nuoren omat kyvyt auttavat selviytymään	54
7.2 Kasvun ihmeitä sijaishuollon jälkeen	64
7.2.1 Kannattelevat yhteiskunnan instituutiot.....	65
7.2.2 Rakkaat sosiaaliset suhteet	67
7.2.3 Omilla kyvyillä eteenpäin.....	68
7.3 Toive tuen saamisesta.....	79
7.3.1 Tuki kaltoinkohdelluille auttaa jaksamaan.....	79
7.3.2 Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn eteen on tehtävä toimia	83
8 POHDISKELUA	88
8.1 Tutkimustulosten tarkastelua	88
8.2 Punaisena lankana eettisyys, luotettavuus ja objektiivisuus ..	91
8.3 Päätelmät.....	94
8.4 Kehittämisideat	97
LÄHTEET	100
LIITTEET	108

TAULUKOT

Taulukko 1. Sijaishuollon 12 laatukriteeriä.....	16
Taulukko 2. Esimerkki pelkistämisestä.....	44
Taulukko 3. Esimerkki ryhmittelystä.....	45
Taulukko 4. Esimerkki käsitteellistämisestä.....	46

KUVIOT

Kuvio 1. Selviytymiseen vaikuttavat tekijät lapsuudessa ja nuoruudessa.....	49
Kuvio 2. Yhteiskunnalliset instituutiot lapsuudessa ja nuoruudessa.....	50
Kuvio 3. Sosiaaliset suhteet lapsuudessa ja nuoruudessa.....	53
Kuvio 4. Yksilön kyvyt lapsuudessa ja nuoruudessa.....	55
Kuvio 5. Selviytymiseen vaikuttavat tekijät aikuisuudessa.....	65
Kuvio 6. Yhteiskunnalliset instituutiot aikuisuudessa.....	65
Kuvio 7. Sosiaaliset suhteet aikuisuudessa.....	67
Kuvio 8. Yksilön kyvyt aikuisuudessa.....	68
Kuvio 9. Tuen tarve edelleen.....	79
Kuvio 10. Tuki kaltoinkohdelluille.....	80
Kuvio 11. Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy	83
Kuvio 12. Selviytymisen systeeminen malli.....	97

ALKUSANAT

*H6: ...Siinä oli tää hylkäämisefekti, että perhe hylkää, ympäristö ja yhteisö hylkää ja yhteiskunta hylkää. Tää oli vaikein paikka...
(Mies, synt. 40–50-luvulla)*

Erään haastateltavan lainaus kertoo sijoitetun lapsen yksinäisyyden ja hylätyksi tulemisen kokemuksesta. Hylätty lapsi kertoo lastensuojelun suuresta eettisestä ristiriidasta. Lastensuojelu on epäonnistunut suoje-lutehtävässään altistaessaan lapsen kaltoinkohtelulle. Opinnäytetyössä *Hylätystä supervahvaksi – lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden kuvauksia selviytymisestä* tuodaan esille haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kokemuksia sijaishuollossa koetusta kaltoinkohte-lusta selviytymisestä.

Lastensuojelulain mukaan lapselle on järjestettävä sijaishuolto, jos kasvuolosuhteet kotona tai lapsen oma käytös vakavasti vaarantavat lapsen kasvun ja kehityksen (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §). Huostaanotto voi olla vaikea ja traumaattinen tilanne lapselle ja lapsi voi kokea siitä syyllisyyttä. Samalla hän voi kantaa mukanaan traumaattisia kokemuksia kotona koetusta väkivallasta ja laiminlyönnistä. (Alvoittu 2012, 16.) Kun lapsi vielä kokee sijaishuollossa kaltoinkohtelua niiden ihmisten taholta, joiden piti suojella, tekee se tilanteen hyvin vaikeaksi (Hytönen, Malinen, Salenius, Haikari, Markkola, Kuronen & Koivisto 2016, 175). Resilienssi-tutkimuksen myötä tiedetään, että äärimmäisen vaikeissa olosuhteissa elä-neet lapset pystyvät selviytymään ja pärjäämään elämässä (Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2515–2516). Opinnäytetyössä pyritäänkin ymmärtä-mään resilienssiä eli niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat erittäin traumaattisis-ta kokemuksista, kuten laitosväkivallasta, selviytymiseen.

Kansainvälisesti laitosväkivalta on ollut poliittisen keskustelun keskiössä 19 maassa. Sijoitettuihin lapsiin kohdistettua väkivaltaa on tutkittu Eu-roopassa, Australiassa, Uudessa-Seelannissa ja Kanadassa. (Sköld 2016, 492.) Lastensuojelun menneisyyttä ja siellä tapahtuneita epäkohtia on tutkittu Hollannissa, Skotlannissa, Irlannissa ja Ruotsissa. Tutkimukset ovat johtaneet valtiollisiin anteeksipyyntöihin ja joissain maissa henkilö-kohtaisiin korvauksiin. (Lastensuojelun sijaishuollossa kaltoin kohdelluil-ta pyydettiin anteeksi 2016.)

Laitosväkivaltaa on tutkittu Suomessa niukasti ja tieto lasten kokemasta väkivallasta on vähäistä ja sirpaleista (Ellonen & Pösö 2010, 34; Hytönen ym. 2016, 173). Ruotsin lastensuojelun menneisyys selvitys antoi suuntaa Suomessa tehtävälle tutkimukselle. Jyväskylän yliopisto toteutti Sosiaali- ja terveysministeriölle menneisyys selvityksen *Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983*, joka toi esille lasten väkivaltakokemuksia sijaishuollossa ensimmäisen lastensuojelulain aikana. Selvitystä varten haastateltiin 299 henkilöä, joista suurin osa oli itse kokenut kaltoinkohtelua perhehoidossa, lastenkodeissa tai koulukodeissa. Lasten väkivaltakokemukset olivat tutkimuksen keskiössä, mutta myös selviytymisen keinoja tuodaan esille lyhyesti. (Hytönen ym. 2016, 1–2, 8–9, 129.) Tutkimuksen jälkeen Suomen valtio esitti julkisen anteeksipyyntönsä lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille henkilöille lastenoikeuksien päivänä 20.11.2016 (Lastensuojelun sijaishuollossa kaltoin kohdelluilta pyydettiin anteeksi 2016).

Menneisyys selvityksen mukaan sijaishuollossa on edelleen ongelmia ja epäkohtia (Hytönen ym. 2016, 170). Ellosen ja Pösön (2010, 38) mukaan sijaishuollossa asuvista lapsista 10 % kokee heistä huolehtivien aikuisten taholta fyysistä väkivaltaa ja henkistä väkivaltaa kokee 42%. Eduskunnan oikeusasiamies on tuonut esille vuonna 2018 Pohjolakodissa ja Jussin kodissa tapahtuneita epäkohtia, ja vuonna 2019 Loikalan kartanon oli keskeytettävä toimintansa vakavien puutteiden ja lasten turvallisuuden vaarantumisen vuoksi (Jackson 2018, 1–84; Rätty 2018, 1–63; Tiedotteet 2019). Menneisyudessa ja nykyisyydessä tapahtuneiden epäkohtien vuoksi lastensuojelun kehittämis yhteisö Pesäpuun X-ketju-hanke tekee töitä lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneiden henkilöiden tukemiseksi ja kaltoinkohtelun ehkäisemiseksi nykysijaishuollossa STEA:n rahoittamalla hankkeella vuosina 2019–2021 (Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke n.d.).

Opinnäytetyön tilaajana on Pesäpuun X-ketju-hanke. Opinnäytetyö on laadullinen haastattelututkimus, joka tuo esille uutta tietoa ihmisen kyvystä selviytyä laitosväkivallasta. Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoa selviytymisestä, kun henkilö on kokenut sijaishuollossa kaltoinkohtelua. Opinnäytetyö lisää ymmärrystä siitä, mikä auttoi selviytymään sijaishuollon aikana, sijaishuollon jälkeen ja millaista tukea tarvitaan edelleen. Opinnäytetyöhön haastateltiin yhtätoista henkilöä X-ketjun Kohtaamisen foorumeissa ryhmähaastatteluina ja yhtenä yksilöhaastatteluna.

2 LASTENSUOJELUNYDIN

Turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä erityinen suojelu ovat oikeuksia, jotka lastensuojelun on taattava lapselle (Lastensuojelulaki 417/2007, 1 §). Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsen etu määrittää lapsen elämään kohdistuvia päätöksiä. Valtion tehtävä on tukea lapsen vanhempia, koska heillä on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta. Valtion on järjestettävä erityistä suojelua ja tukea, jos lapsi ei voi asua vanhempiensa kanssa. Lasta on suojeltava kaikelta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta sekä kaltoinkohtelulta. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, 18–20 artikla, 7, 14–15.)

Lastensuojelulain tavoitteena on lasten oikeuksien ja lapsen edun turvaaminen. Lastensuojelulain tehtävä on taata lapsille ja perheille tarvittavat tukitoimet ja palvelut, jotka edistävät lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lapsen etu on lähtökohta kaikessa lastensuojelutyössä. Se on arvoista ja periaatteista tärkein. Lastensuojelutoimenpiteiden on oltava perusteltuja lapsen edun näkökulmasta ja niiden on edistettävä lapsen kannalta parhainta lopputulosta. Lapsen etu tarkoittaa myös sitä, että lapsi on osallinen omaa elämäänsä koskevilla päätöksillä ja hänen mielipidettä kuullaan. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet n.d.)

Lastensuojelun velvollisuus on ennaltaehkäistä lastensuojelutarvetta järjestämällä palveluita lapsen kasvun ja kehityksen edistämiseksi sekä tukemalla perheitä kasvatustehtävässään. Jos lapsen etu vaatii lastensuojelutoimenpiteitä, on ne ensisijaisesti järjestettävä lapsen ja perheen kanssa yhteisymmärryksessä avohuollon tukitoimin. Avohuollon tukitoimien tehtävä on edistää lapsen myönteistä kehitystä ja tukea vanhempien kasvatuskyyä. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3 a §, 34 §.) Avohuollon tukitoimia ovat esimerkiksi taloudellinen tuki, tuki asumiseen, koulunkäyntiin tai harrastuksiin, ongelmatilanteen selvittäminen, perhekuntoutus, tehostettu perhetyö tai hoito- ja terapiapalveluita (Lastensuojelun avohuollon tukitoimet n.d.).

Kiireellinen sijoitus turvaa lapsen hyvinvoinnin vakavassa ja välittömässä lasta uhkaavassa vaaratilanteessa, jos lapsen kasvuolosuhteet, vanhempien toiminta tai lapsen oma käytös vaarantavat lapsen turvallisuuden. Kiireellinen sijoitus tehdään 30 vuorokaudeksi. Sitä varten on selvitettävä

lapsen ja huoltajien mielipide, mutta se ei vaadi heidän suostumustaan. Sijoitus voidaan tehdä myös avohuollon sijoituksena, jos se on riittävä turvaamaan lapsen tilanteen. Kiireellistä sijoitusta voidaan jatkaa vielä 30 vuorokaudeksi, jos on tarpeen selvittää huostaanoton tarvetta. (Araneva 2016, 272–279; Rätty 2015, 355–357.)

Lastensuojelulain 40 § mukaan lapsi on otettava huostaan, jos lapsen kasvuolosuhteet tai puutteet lapsen hoidossa ja huolenpidossa vakavasti vaarantavat lapsen kasvua ja kehitystä tai lapsi vakavasti vaarantaa omalla käytöksellään terveyttään ja hyvinvointiaan (Lastensuojelulaki 417/2007). Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen ryhdytään vain, kun avohuollon tukitoimet eivät ole olleet riittäviä tai mahdollisia lapsen kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. Huostaanotto ja lapsen sijoittaminen pois syntymäperheestään on oltava aina lapsen edun kannalta parhain ratkaisu. (Rätty 2015, 359–360, 370.)

2.1 Lapsen edun mukainen sijaishuolto

Sijaishuolto tarkoittaa lapsen syntymäperheen ulkopuolelle sijoittamista kiireellisesti sijoitetun, huostaanotetun tai lastensuojelulain 83 § mukaisen väliaikaismääräyksen nojalla. Sijaishuoltopaikan pitää kyetä vastaamaan lapsen tarpeisiin ja haasteisiin, jotka ovat huostaanoton perusteina. Sijaishuoltopaikan valinnassa täytyy ottaa huomioon lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen. Sijaishuoltoa järjestettäessä pitää huomioida myös lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. Sijaishuolto pyritään järjestämään ensisijaisesti perhehoitona, mutta muutoin laitoshuoltona taikka muulla lapsen tarpeiden mukaisena ratkaisuna. (Rätty 2015, 461, 467.) Sijaishuoltopaikka valitaan sen mukaan, mikä on lapsen tarpeita ja sijoituksen perusteita vastaava paikka. Lapsi voidaan sijoittaa perhehoitoon, ammatilliseen perhehoitoon, lastensuojelulaitokseen tai muuhun lapsen tarpeita vastaavaan hoitoon. (Sijaishuollon muodot n.d.)

Perhehoitoa annetaan perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoito on hoidon ja huolenpidon järjestämistä ympärivuorokautisesti. Ammatillinen perhehoito on ammatillisessa perhekodissa annettavaa perhehoitoa, jossa on kaksi perhehoitajaa, jolla toisella on tehtävään soveltuva koulutus ja työkokemus. (Perhehoitolaki 263/2015, 3§, 4§, 6§.) Lasten ja nuorten perhehoitajia ovat sijaisvanhemmat (Mitä perhehoi-

to on? n.d.). Perhehoito on kodinomaista hoitoa, jolla taataan läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet sekä edistetään sijoitetun lapsen perusturvallisuutta (Perhehoitolaki 263/2015, 1§). Lapsi voidaan myös sijoittaa asumaan sukulaisten tai hänelle läheisten ihmisten luokse, mikä on ensisijainen vaihtoehto. Sitä varten kartoitetaan lapsen läheisverkosto ja selvitetään lapselle tärkeät, merkitykselliset ja turvalliset aikuiset hänen lähipiirissään. (Araneva 2016, 288.)

Laitoshoito voi olla väliaikaista sisältäen tiivistä yhteydenpitoa lapsen ja vanhempien välillä tukien vanhempien kasvatusmahdollisuuksia. Lastensuojelulaitos voi olla sopiva ratkaisu lapsille, joilla on suuria haasteita tai jotka ovat murrosikäisiä. (Lastensuojelulaitokset n.d.) Lastensuojelulaitoksia ovat esimerkiksi vastaanottokodit, lastenkodit, nuorisokodit ja koulukodit (Lastensuojelulaitokset n.d.; Lastensuojelulaki 417/2007, 57 §). Huostaanotto on aina toistaiseksi voimassa. Viranomaisten velvollisuus on työskennellä aktiivisesti perheen kanssa lapsen kotiuttamisen ja huostaanoton purkamisen eteen, jos siihen on edellytyksiä. Sijaishuollossa lapsen etua kuvastaa vanhemmuuden tukeminen ja pyrkimys perheen jälleenyhdistämiseen. (Räty 2015, 370-371.) Sijaishuollon päättymisen jälkeen nuori on oikeutettu jälkihuoltoon 21 ikävuoteen saakka, mutta jälkihuoltouudistuksen jälkeen vuonna 2020 jälkihuoltoon oikeutetut saavat sitä 25 ikävuoteen asti. Jälkihuollossa autetaan nuorta toimeentulon, asumisen ja itsenäistymisen asioissa. (Jälkihuolto 2017.)

Vuoden 2019 lastensuojelun laatusuosituksen on kirjattu ensimmäiset sijaishuollon laatukriteerit sijaishuollossa asuvien lasten oikeuksien ja laadukkaan sijaishuollon edistämiseksi. Kriteerit ovat luotu siten, että lapsi on niiden keskiössä ja vastuu lapsen hyvinvoinnista on jaettu seitsemälle eri taholle aina lapsen sosiaalityöntekijästä kuntaan saakka. Taulukossa 1 esitellään sijaishuollon laatukriteerit lapsen näkökulmasta. (Malja, Puustinen-Korhonen, Petrelius & Eriksson 2019, 38.)

Taulukko 1. Sijaishuollon 12 laatukriteeriä (Malja ym. 2019, 62-73)

Kriteeri 1	Lapsi saa sijaishuoltopaikan, joka on hänen etunsa mukainen ja vastaa hänen yksilöllisiin tarpeisiinsa. Lapsen sisäruukset sijoitetaan samaan paikkaan, ellei se ole lasten edun vastaista.
Kriteeri 2	Lapsi tai nuori kokee muuton sijaishuoltopaikkaan turvallisena ja ennakoitavana sekä kokee itsensä tervetulleeksi.
Kriteeri 3	Sijaishuoltopaikka on lapselle turvallinen kasvuympäristö. Lapsi kokee olonsa turvalliseksi sijaishuoltopaikassa.
Kriteeri 4	Sijaishuoltopaikassa lapsi saa tukea kasvuunsa ja kehitykseensä ja sijaishuoltopaikassa on lasta arvostava ja kannustava ilmapiiri.
Kriteeri 5	Lapsella on mahdollisuus osallistua omaa elämäänsä, sijaishuoltopaikan arkea sekä omaa asiakkuuttaan koskevaan päätöksentekoon.
Kriteeri 6	Lapsi kokee kuuluvansa lapsuuden ja nuoruuden yhteisöihin myös sijaishuoltopaikan ulkopuolella.
Kriteeri 7	Lapsen yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin tuetaan. Lapsi kokee, että hänen läheisiään arvostetaan ja kunnioitetaan.
Kriteeri 8	Lapsi tietää oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoista ja sijaishuoltopaikassa kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta.
Kriteeri 9	Lapsi saa hänelle kuuluvan varhaiskasvatuksen, opetuksen, terveydenhuollon sekä muut perus- ja erityistason palvelut.
Kriteeri 10	Lapsi tuntee, että sijaishuoltopaikasta muuttaminen on turvallista ja ennakoitavaa jälleenyhdistämistilanteessa, jälkihuoltoon itsenäistymisvaiheessa siirtyessä ja toiseen sijaishuoltopaikkaan siirtyessä.
Kriteeri 11	Itsenäistyvä nuori saa tarvitsemansa tuen ja palvelut jälkihuollossa.
Kriteeri 12	Lapsi kokee, että hänen sijoituksensa, sen seuranta ja dokumentointi on suunnitelmallista ja häntä varten.

Vuonna 2018 sijoitettuja lapsia oli yhteensä 18 544, joka on 1,4% väestön 0–20-vuotiaista. Kiireellisesti sijoitettiin yhteensä 4390 lasta. Kaikista sijoitetuista lapsista huostaanotettuja oli 59 % eli 10 861 lasta, joista 55% perhehoidossa, 12,1% ammatillisessa perhekodeissa ja laitoksissa 27,7%. (Kuoppala, Forssell & Säkkinen 2019, 1–9.) Pekkarinen (2017b, 175)

kokoaa yhteen useita tutkimuksia (Kalland ym. 2001; Kestilä ym. 2012; Ristikari 2016), joiden mukaan sijoitetut lapset menestyvät heikoimmin kuin syntymäperheissään asuvat lapset niin koulutuksen, toimeentulon, työllisyyden kuin terveyden saralla. Lisäksi sijoitetuilla lapsilla on riski rikoskäyttäytymiselle ja huolestuttava riski ennenaikaiselle kuolleisuudelle (Pekkarinen 2017b, 175). Laakso (2019, 13) huomauttaa, että tutkimustieto huostaanotettujen lasten hyvinvoinnista on sirpaleista eikä todellisuudesta ole helppo saada kokonaiskuvaa, vaikka se on ollut viime aikoina usean selvityksen kohteena.

Vario (2014, 85) tutki 6–9-vuotiaiden sijoitettujen lasten hyvinvointia ja asiakasosallisuutta. Tutkimuksen mukaan lasten hyvinvointi rakentuu turvallisuudesta, läheisyydestä, perustarpeiden tyydyttämisestä ja huolenpidosta. Lasten hyvinvointia kuvaa ruoan saaminen, puhtaat vaatteet, turvallinen paikka elää ja nukkua sekä aikuisilta saatu hellyys ja rakkaus. Yhteydenpito biologisiin vanhempiin oli tärkeää ja lapset kokivat, että koti voi olla monessa paikassa. Lasten mielestä lastensuojelu auttoi heitä, jotta he voivat elää turvassa. Lapset kaipasivat asioitaan hoitavilta aikuisilta kohtaamista, läsnäoloa ja yhteistä tekemistä. (Vario 2014, 85–99.)

Känkäsén (2013, 226) tutkimus kertoo kymmenen 14–17-vuotiaiden koulukodissa asuvan nuoren kirjoittamista elämäntarinoista. Huoli, ikävä ja luottamus tai sen puute tulivat esille tarinoista. Lapsuus biologisessa perheessä oli monella ollut perheväkivallan ja pelon ilmapiirissä elämistä, jossa vastuu selviytymisestä oli lapsella. Sosiaaliset suhteet ystävien ja sisarusien kanssa olivat tärkeitä. Ihmissuhteissa korostuivat luotettavuus ja uskollisuus. Tulevaisuudelta toivottiin perusarkea, kuten taloudellista turvaa, perhe-elämää ja luotettavia ihmissuhteita. (Känkäsén 2013, 226–230.)

Kouluterveyskyselyt ovat tuottaneet tutkimustietoa ensimmäistä kertaa sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvoinnista vuonna 2017 ja 2019 (tuloksia ei vielä saatavilla) ja tulevat jatkossa tuottamaan systemaattista seurantatietoa joka toinen vuosi (Kaikki tulokset 2019; Kouluterveyskysely n.d.; Saarikko 2018, 13). Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan 5.–6. luokkalaisista sijoitetuista lapsista 67 % on tyytyväisiä elämäänsä, kun vanhempien luona asuvilla luku on 90 %. 8.–9. luokkalaisista sijoitetuista nuorista 46 % on tyytyväisiä elämäänsä verrattuna muihin, joilla luku oli 76 %. Sijoitetuista nuorista 51 % tuntee, että elämällä on päämäärä ja tarkoitus, kun muilla se on 72 %. Pieni osa syntymäperheen luona asuvista

lapsista ja nuorista sekä sijoitetuista lapsista koki yksinäisyyttä, kun sijoitetuista nuorista jopa neljännes koki yksinäisyyttä. Sijoitetuista nuorista myös neljä kymmenestä koki terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi. (Ikonen, Hietamäki, Laakso, Heino, Seppänen & Halme 2017, 1–3; Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017.)

Laakson (2019, 5) tutkimus tuo esille tietoa 20 huostassa olevan 6–17-vuotiaiden lasten ja nuorten hyvinvoinnista, jotka asuvat tällä hetkellä sijaishuollossa. Tutkimuksen mukaan lasten ja nuorten hyvinvointi on pääasiallisesti kohentunut sijaishuollon aikana. Sijaishuollon kasvuympäristö on ollut turvallinen, rento ja kannustava. Heidän materiaallinen, sosiaalinen ja psyykkinen hyvinvointinsa on kasvanut. Pieni osa tutkimukseen osallistuneista oli kokenut turvattomuutta ja epäoikeudenmukaista kohtelua. Kuitenkin lasten ja nuorten kokemusten mukaan sosiaalityöntekijät olivat etäisiä ja harvoin tapasivat lapsia kahden kesken. Tutkimuksen mukaan olisi tärkeää panostaa sijaishuollon ohjaukseen ja valvontaan, jotta tiedetään mitä lapsille ja nuorille kuuluu sekä tärkeää olisi mahdollistaa sosiaalityöntekijöiden resurssit tavata lapsia ja nuoria riittävän usein, jotta he voisivat muodostaa luottamuksellisen suhteen. (Laakso 2019, 5–6, 73–76.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tutkimus- ja kehittämishanke (2019–2021) tulee myös selvittämään sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten kokemuksia, kohtelua, hyvinvointia, kuulemista ja epäkohtiin puuttumista valvontaa kehittämällä (Kysy ja kuuntele - sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen 2019).

2.2 Lastensuojelu valvonnan alla

Lastensuojelulain 79 § mukaan lapsen sijoittaneen kunnan vastuulla on huolehtia, että lapsi saa perhe- tai laitoshoidossa tarvitsemansa palvelut ja tukitoimet, jotka ovat olleet sijoituksen perusteina. Valvonnasta vastaa myös sijoituskunta ja aluehallintovirastot. Lastensuojelulain 80 § osoittaa, että aluehallintovirastojen täytyy tarkastuskäyntejä tehdessään kiinnittää erityistä huomiota lastensuojelulaitosten rajoitustoimenpiteisiin. Aluehallintoviraston edustaja voi varata ajan tarkastuskäynnillä lapsen kanssa luottamukselliseen keskusteluun. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on ensi sijassa vastuussa lapsen edun turvaamisesta ja valvonnasta (Räty 2015, 632). Sosiaalityöntekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata riittävän usein lapsi hen-

kilökohtaisesti ja vähintään kerran vuodessa asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä (Lastensuojelulaki 29 §, 30 § 417/2007). Yksityisten lastensuojelupalveluiden on haettava toimilupa aluehallintovirastolta tai Valviralta sijaishuoltoa varten. Kaikkien sosiaalihuollon palveluntuottajien on valvottava toimintaa omavalvonnalla. (Lastensuojelun valvonta n.d.)

Valvontaa tehdään, jotta ehkäistään sijaishuollossa tapahtuvia epäkohtia ja puutteita lapsen ja nuoren hoidossa ja huolenpidossa (Lastensuojelulaki 79 §, 417/2007). Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lasten suojelusta ja kasvatuksesta vastaavien laitosten ja palveluiden on noudatettava viranomaismääräyksiä, jotta lasten turvallisuudesta ja terveydestä huolehditaan, laitoksissa on riittävä henkilökunnan valvonta sekä riittävä määrä soveltuvan koulutuksen ja työkokemuksen saanutta henkilökuntaa (YK:n yleisopimus lapsen oikeuksista, 3 artikla, 8).

Lastensuojelun menneisyyttä tutkineet Hytönen ja muut (2016, 174–175) sekä Laitala ja Puuronen (2016, 11–16) osoittavat, että valvonnassa oli suuria puutteita, koska väkivaltaa tapahtui perhehoidossa, lastenkodeissa ja koulukodeissa. Nykyhetken kaltoinkohtelusta ja epäkohdista kertoo Pohjolakodin, Jussin kodin ja Loikalan kartanon toiminta, jossa lasten ja nuorten oikeuksia rikottiin ja heidän turvallisuutensa vaarantui (Jackson 2018, 1–84; Rätty 2018, 1–63; Tiedotteet 2019). Laakson (2019, 74–76) tutkimuksessa selvisi, että sosiaalityöntekijät vaihtuivat usein, lapsilla oli useita sijoituksia takanaan eikä lasten perhesuhteita pystytty riittävästi edistämään. Nykyisessä lastensuojelussa ei ole riittävästi resursseja tavata ja pitää yhteyttä sijoitettuihin lapsiin säännöllisesti ja työntekijöissä on suuri vaihtuvuus (Hytönen ym. 2016, 174–175). Kananoja & Ruuskanen (2019, 5) ehdottavat lastensuojelun valvonnan ja laadun parantamiseksi sekä työntekijöiden kuormituksen vähentämiseksi sosiaalityöntekijöiden asiakasmääräksi 25 lasta. Nykyiseen hallitusohjelmaan onkin kirjattu lakimuutokset, jossa vuonna 2022 sosiaalityöntekijällä on asiakkaana 35 lasta ja vuonna 2024 30 lasta (Kiuru 2019).

Sijaishuollossa asuvat ja asuneet 13–30-vuotiaat nuoret ovat kirjoittaneet Pesäpuun 101 kirjettä -julkaisuun kirjeitä sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuden ja vähäisten resurssien vaikutuksesta heidän omaan elämäänsä. Kirjeet ovat kirjoitettu yhteiskunnallisen vaikuttamistyön edistämiseksi, jotta sosiaalityöntekijöiden asiakasmäärämitoitus saadaan lakiin. Kirjeiden mukaan palvelut merkitsevät lapsille ja nuorille ihmissuhteita, ei instituutioita. Jos näihin ihmissuhteisiin ei ole aikaa ja resursseja, se pa-

himmillaan tarkoittaa lapselle ja nuorelle ylimääräistä kärsimystä tai jopa mahdollistaa kaltoinkohtelun sijaishuollossa. Nuoret haluavat vaikuttaa kirjeillään siihen, että sosiaalityöntekijöillä olisi mahdollisuus tehdä työnsä hyvin, tavata lapsia ja nuoria riittävän usein ja tuntea heidät. (Kaijanen, Koskenkorva & Westlund 2020, 1–168.)

Koottua tietoa valtion, kunnan, järjestöjen ja yksityisten tuottamista lastensuojeluyksiköistä ei ole eikä kansallista rekisteriä ylläpidetä. Valviralla on rekisteri yksityisistä laitoksista, kunnilla tieto omista ja heidän kilpailuttamistansa lastensuojeluyksiköistä ja valtiolla sekä järjestöillä oma tietonsa. Vuonna 2018 ympärivuorokautista sijaishuoltoa tarjosi 443 yksityistä palveluntuottajaa, joilla oli 671 toimintayksikköä. (Porko, Heino & Erikson 2018, 3, 16.) Sorkanetin mukaan vuonna 2018 toimeksiantosuhteisia lastensuojelun perhehoitopaikkoja oli 4872, joista 977 lapsen läheis- ja sukulaisperheitä (Kuoppala, Forssell & Säkkinen 2019, 6). Lastensuojelun laatusuositus on kiinnittänyt huomiota tähän tietojen hajanaisuuteen, jonka vuoksi kansallinen lastensuojelun sijaishuoltopaikkojen rekisteri on kehitteillä. Laatusuositus myös esittää lapsikeskeistä ja lapsioikeusperustaista sijaishuollon valvonnan ja ohjauksen mallia, jonka avulla voidaan kehittää lastensuojelussa lapsen kuulemiseen ja osallisuuden vahvistumiseen perustuvaa valvontaa. (Malja ym. 2019, 75–76.) Sijaishuollon valvontaa on kehitetty mallin perusteella jo yhdeksässä maakunnassa (Saarikko 2018, 12).

2.3 Lastensuojelun kehittämistä historian saatossa

Ennen lastensuojelulakeja lastensuojelua harjoitettiin vaivais- ja köyhähoidon ja rikoslain puitteissa. Ensimmäinen lastensuojelulaki (52/1936) tuli voimaan vuonna 1937, mitä työstettiin 40 vuoden ajan. Kasvatustyö oli lastensuojelun ydintä, mutta uusi laki ei velvoittanut riittävästi ennaltaehkäisevään työhön. Ennaltaehkäiseviä toimia oli perheille annettu taloudellinen apu tai varoitus. Ensimmäisen lastensuojelulain aikaan perhehoito oli ensisijainen sijoitusmuoto ja 1960-luvulle asti perhehoidossa oli vuosittain sijoitettuna 15 000 lasta, kun taas laitoksissa oli 5000 lasta. (Hytönen ym. 2016, 27–29.)

Koulukotien arkeen kuului ankara työnteke ja kuri. Kasvatusmenetelmät olivat 1960-luvulle saakka ruumiilliseen kuriin perustuvia ja piiskaaminen sekä eristys olivat yleisiä rangaistuksia. Lastenkotien kasvatusmetodi

oli estää lapsia kiintymästä aikuisiin hoitajiin ja läheisyyttä lasten kanssa pidettiin epäammattimaisena. Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian myötä 1960-luvulla alettiin vasta ymmärtää kiintymyssuhteen tärkeys. Lastenkodeissa kiellettiin ruumiillinen kuritus 1950-luvulla ja koulukodeissa 1965. Yksityiskodeissa ruumiillinen kuritus kiellettiin vasta 1980-luvulla. (Siljamäki 2015.)

Suomalainen hyvinvointijärjestelmä muotoutui 1950–70-lukujen aikana (Muuronen 2017). Lastensuojelussakin tapahtui edistysaskelia ja 1970-luvulla lasten kuuleminen lastensuojelun valvonnassa ja kehittämisessä otettiin entistä vakavammin. Toinen lastensuojelulaki (683/1983) tuli voimaan vuonna 1984 painottaen lapsen etua ja osallisuutta. (Malinen & Hytönen 2018.) 1980-luvulla lastensuojelussa painotettiin yksilöllisyyttä ja lapsen omia oikeuksia. Kuritus oli kiellettyä ja lapsen nähtiin tarvitsevan hellyyttä, turvaa ja läheisiä ihmissuhteita. (Känkänen 2012, 45-46.) 1980-luvulla lapset saivat laitoksissa omahoitajan (Siljamäki 2015).

YK:n lapsen oikeuksien sopimus tuli voimaan vuonna 1989, mikä nosi esiin lapsen oikeuden tulla kuulluksi (Malinen & Hytönen 2018). 1990-luvulla lastensuojelulaissa uudistui moni asia, kun oppilashuolto, terapiapalvelut, perhehoidon palkkiot, jälkihuolto ja itsenäistymisvarat muuttuivat lakisääteisiksi sekä lapsen puhevalta alennettiin koskemaan 12-vuotiaita ja kiireellinen huostaanotto rajattiin 30 vuorokauteen. Lain keskeisenä ajatuksena oli, että lapsen asioista vastaa yksi sosiaalityöntekijä. (Känkänen 2012, 49–50.)

2000-luvulla lapsi- ja perhepalveluja ja lastensuojelua kehitettiin enemmän kuin koskaan aiemmin (Pekkarinen 2017a, 7). Samalla se on ollut lastensuojelussa palveluiden kilpailuttamisen ja yksityistämisen aikakautta (Heino 2017). Kolmas lastensuojelulaki (417/2007) tuli voimaan vuonna 2008. Siinä korostuvat lapsen etu, lapsen oikeudet, lapsen kuuleminen ja osallisuus. Nämä periaatteet näkyvät myös lastensuojelun käytännöissä ja lasten kanssa työskenneltäessä. (Hytönen ym. 2016, 170.) Perhehoitolaki (263/2015) uudistettiin vuonna 2015, mutta jo vuonna 2012 lastensuojelulakiin kirjattiin, että perhehoito on sijaishuollon ensisijainen hoitomuoto (Kuntainfo 2015; Lastensuojelun perhehoito n.d.). Vuonna 2013 lastensuojelussa tapahtui suuri tragedia, kun isälleen sijaishuollosta kotiutettu tyttö murhattiin. Sen jälkeen lastensuojelua alettiin kehittää entisestään. (Pekkarinen 2017a, 7.) Sosiaalihoitolain (1301/2014) uudistus vuonna 2015 korostaa sosiaalihuollon asiakkaiden oikeutta hyvään,

yhdenvertaiseen ja ihmisarvoiseen kohteluun. Sosiaalihuoltolaki painottaa ennaltaehkäisyä, jottei korjaaviin toimiin tarvitsisi ryhtyä. Tämä tiesi uudistuksia myös lastensuojelulakiin. (Sosiaalihuoltolain soveltamisopas 2017, 13–16.)

Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma vuosina 2016–2018 kehitti uusia toimintatapoja lastensuojeluun. Lastensuojeluun on luotu laatusuositukset vuonna 2014 ja 2019. Uusimman suosituksen mukaan lastensuojelu toimii parhaiten luottamukseen pohjautuen lasten, nuorten ja heidän perheidensä sekä ammattilaisten yhteistyöllä. (Malja ym. 2019, 1–9.) Vuonna 2020 voimaan tulleet uudistukset lastensuojelulakiin korostavat lasten itsemääräämisoikeutta ja lasten oikeutta hyvään kohteluun, huolenpitoon ja valvontaan. Sijaishuoltopaikoilla on velvollisuus tehdä suunnitelma lasten hyvästä kohtelusta, heidän on varmistettava henkilökunnan riittävä määrä ja osaaminen, oikeus jälkihuoltoon nousee 25 ikävuoteen saakka ja valvontakäynneillä on kuultava lasta. (Sijoitettujen lasten perusoikeudet vahvistuvat - jälkihuollon ikärajaksi 25 vuotta 2019.) Lastensuojelua kehitetään koko ajan muun muassa Sosiaali- ja terveysministeriön perustaman lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän avulla (Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä 2019).

3 HAAVOITTAVA KALTOINKOHTELU JA VAHINGOLLINEN VÄKIVALTA

Opinnäytetyössä käytetään Paavilaisen ja Flinckin (2008, 1) määritelmää, jossa lapsiin kohdistuva väkivalta tarkoittaa lapsen kaltoinkohtelua, johon voi olla osallisena suoranaisesti väkivallan uhrina tai sivustaseuraajana. Paavilainen ja Flinck (2008, 1) määrittelee kaltoinkohtelun lapsen kokemaksi fyysiseksi ja henkiseksi väkivallaksi sekä laiminlyönniksi, mutta opinnäytetyössä lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua ovat myös kemiallinen, seksuaalinen, taloudellinen, kulttuurinen, uskonnollinen ja rakenteellinen väkivalta.¹

Lapseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa on kivun aiheuttaminen lapselle, jonka seurauksena voi olla fyysisen toiminnan pysyviä tai tilapäisiä vaikeuksia. Fyysistä pahoinpitelyä on esimerkiksi vauvan ravistelu, lapsen tukasta repiminen, lyöminen ja kuristaminen. Psyykkinen väkivalta uhkaa lapsen henkistä hyvinvointia ja vaarantaa tasapainoisen kehityksen. Psyykkistä väkivaltaa ovat esimerkiksi lapsen nöyryyttäminen, alistaminen, naurunalaiseksi saattaminen ja uhkaaminen. Psyykkinen väkivalta liittyy usein osaksi fyysistä pahoinpitelyä, ruumiillista kuritusta, laiminlyöntiä ja seksuaalista hyväksikäyttöä. (Paavilainen & Flinck 2008, 2.) Lapsiin kohdistuva väkivalta voi olla sekä aktiivista, kuten yllä on kerrottu, että passiivista. Näkymättömät lapset kuvaavat passiivisen psyykkisen väkivallan muotoa, koska heitä kohdellaan kuin heitä ei olisi olemassa. Heillä ei ole paikkaa perheessä, heidän teoistaan tai saavutuksistaan ei välitetä eikä heidän mielipiteitään kuulla. (Väkivallan muodot ja rikoslaki 2016.)

Lapsen puutteellista hoitoa ja huolenpitoa kuvataan laiminlyömisenä. Silloin lapsen perustarpeista ei huolehdata, mikä voi näyttäytyä muun muassa siten, ettei lapsen puhtaudesta tai ravitsemuksesta huolehdata. (Paavilainen & Flinck 2008, 2.) Hoidon laiminlyönti näkyy siten, ettei vaippaa vaihdeta päiviin, lapsi ei saa ruokaa moneen päivään tai lapsi jätetään yksin pitkäksi aikaa (Väkivallan muodot ja rikoslaki 2016). Kemiallista pahoinpitelyä on antaa lapselle lääkkeitä tai päihteitä, joiden tarkoituksena on lapsen rauhoittaminen tai nukuttaminen (Paavilainen & Flinck 2008, 2). Passiivista kemiallista väkivaltaa on lapsen lääkkeiden antamatta jättäminen tai lap-

¹ Kaltoinkohtelun ja väkivallan muotojen määritelmät vaihtelevat eri teorioissa. Opinnäytetyön teoriatekstissä esitellään määritelmät lähteen kirjoittajan mukaisesti.

sen tarvitseman ruokavalion noudattamatta jättäminen sekä vanhemman päihteiden käyttö raskausaikana (Väkivallan muodot ja rikoslaki 2016).

Lapsiin kohdistuu myös seksuaalista väkivaltaa, joka näkyy esimerkiksi lapsen sukupuolielinten kosketteluna tai pahoinpitelynä, lapsen johdattamisena koskettamaan toisen henkilön sukupuolielintä tai katsomaan yhdyntää. Seksuaalista väkivaltaa on lapsen raiskaaminen ja sukupuoliyhteys alle 16-vuotiaan lapsen kanssa, mutta myös alle 18-vuotiaan kanssa sukupuoliyhteydessä oleminen, jos lapsi on koulussa tai muussa laitoksessa valvonnan alaisena. (Väkivallan muodot ja rikoslaki 2016.) Väkivallan muotoja kuvaa yhtä lailla taloudellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen väkivalta. Taloudellista väkivaltaa on estää toisen henkilön itsenäinen rahankäyttö, pakottaa rahojen antaminen toisen käyttöön tai uhkailla taloudellisella väkivallalla. Kulttuurista ja uskonnollista väkivaltaa esiintyy silloin, kun pakotetaan tai uhkaillaan uskoon tai kulttuuriin liittyvillä asioilla. (Siukola 2014, 15.)

Aktiivinen rakenteellinen väkivalta näkyy hierarkioissa, kuten kouluissa, työpaikoilla ja sellaisissa sosiaalisissa ryhmissä, joissa ihmiset ottavat oikeuden määrätä ja alistaa muita välittämättä heidän tarpeistaan tai oikeuksistaan. Lapsiin kohdistuneena passiivinen rakenteellinen väkivalta näyttäytyy yhteiskunnan sääntöinä, lakeina tai käytänteinä, joissa ei huomioida lapsen oikeuksia. Lastensuojelussa ja sijaishuollossa rakenteellinen väkivalta on lastensuojelujärjestelmän alistavia ja väkivaltaisia käytäntöjä, joissa lasten suojeleminen ja oikeudet eivät toteudu. (Hytönen ym. 2016, 15.)

3.1 Lastensuojelu kohtelee kaltoin

Sijaishuollossa koettua kaltoinkohtelua on tutkittu Suomessa vähän. Tietoa lasten kokeman väkivallan määrästä tai muodoista ei ole saatavilla paljoakaan ja ylipäänsä ajatus viranomaisten väkivaltaisuudesta on vierasta. Lastensuojelu tarvitsee laajempaa selvitystyötä lastensuojelun historiasta ja nykyisin tapahtuvasta kaltoinkohtelusta. (Ellonen & Pösö 2010, 34; Huovinen n.d., 4; Hytönen ym. 2016, 169–171, 173.)

Opinnäytetyössä sijaishuollossa tapahtuvaa kaltoinkohtelua käytetään synonyymina Hyvärisen (2017, 28) määrittelemälle laitosväkivallalle, joka tarkoittaa laitostai perhehoidossa koettua väkivaltaa, jonne lapsi on sijoitettu syntymäperheestään. Steinin (2006, 15–16) mukaan laitosvä-

kivalta tapahtuu lastensuojelusta vastaavien aikuisten, lasten tai nuorten tai lastensuojelujärjestelmän puutteiden aiheuttamana, joka vastaa opinnäytetyön määritelmää. Opinnäytetyössä sijaishuollossa tapahtuva kaltoinkohtelu pitää sisällään kaikki väkivallan ja laiminlyönnin eri muodot.

Stein (2006, 15–16) määrittelee laitosväkivallan neljästä eri näkökulmasta. Ensimmäisenä laitosväkivalta voi olla aikuisten lapsiin kohdistamaa fyysistä, psyykkistä tai seksuaalista väkivaltaa. Toiseksi käytännöt voivat olla väkivaltaisista, kuten kiinnipitotilanne lapselle tai ankarat kasvatuskäytännöt. Kolmanneksi laitosväkivalta voi esiintyä organisoituna väkivaltana, jolloin henkilökunta organisoii pedofiilirinkiä lasten hyväksikäyttämiseen. Neljäntenä näkyy lastensuojelujärjestelmän väkivaltaisuus, kuten lasten keskinäinen väkivalta, henkilöstön puutteellinen osaaminen tai määrä sekä johdon välinpitämättömyys laitoksen arjesta. Järjestelmän väkivaltaisuus näkyy sijoitettujen nuorten itsenäistyessä, kun heidän taitonsa itsenäiseen elämään ovat heikot ja heillä esiintyy merkittävästi enemmän sosiaalista eristäytymistä, työttömyyttä, köyhyyttä ja kodittomuutta verrattuna muuhun ikäluokkaan. (Stein 2006, 15–16.)

Sijoituksen aikana tapahtunut kaltoinkohtelu on monimuotoista. Väkivallan tekijä voi olla sijaishuoltopaikassa tai sen ulkopuolella. Lapsi voi olla itseä tai toisia kohtaan väkivaltainen. Sijaishuoltopaikoissa väkivalta voi olla yhteisöllistä tai kulttuurista näkyen toimintakulttuurissa ja lasten keskinäisissä suhteissa. Lastensuojelujärjestelmä voi myös aiheuttaa rakenteellista väkivaltaa. (Pösö, Lönnqvist, Petrelius, Salminen & Väkeväinen 2019, 440.)

Ensimmäisen lastensuojelulain aikana tapahtunutta kaltoinkohtelua tutkinut menneisyys selvitys osoittaa, että rakenteellista väkivaltaa kuvaa tietämättömyys, koska lapset tai vanhemmat eivät ole tienneet sijoituksen syitä. Sosiaalityöntekijät puuttuivat hitaasti tilanteisiin, joissa lapsi joutui sijoituspaikassa kokemaan kaltoinkohtelua. Esille tuli myös epäonnistuneita sijoituspaikkojen valintoja sekä valvonnan puutetta ja tehottomuutta. Lasten perustarpeiden laiminlyöntiä kuvasi erityisesti nälkä ja sitä kautta terveyden vaarantuminen. Emotionaalinen laiminlyönti näkyi lasten elämässä pelon ilmapiirinä, jossa he näkivät väkivaltaa ja holtitonta päihteiden käyttöä. Emotionaalista laiminlyöntiä oli myös se, ettei lapsilla ollut ketään aikuista, joihin he olisivat voineet luottaa. Työnteko, erityisesti koulukodeissa, on ollut lapseen ikään nähden kohtuutonta ja raskasta.

Sijaisperheissä asuneet henkilöt ovat kokeneet olleensa perheen piikoja tai renkejä, joilla teetettiin aikuisten töitä. (Hytönen ym. 2016, 86.)

Ensimmäisen lastensuojelulain aikaan perhehoidossa ruumiillinen ja henkinen väkivalta olivat paikoin hyvin raakaa. Väkivaltaa käyttivät eniten sijaisperheen vanhemmat, mutta useimmiten tekijänä oli sijaisperheen äiti. Väkivalta on ollut keino kurittaa lasta ja alistaa tämä toimimaan, kuten aikuiset haluavat. Lastenkodeissa selkäsauna oli yleinen kasvatustekniikka, jonka antajana toimi lastenkodin johtaja. Usein lapsen tehtävä oli hakea metsästä vitsa, jolla lasta kuritettiin. Koulukotiin sijoitettujen lasten elämässä väkivalta ja sen uhka olivat jatkuvasti läsnä. Selkäsaunat ja eristys olivat sallittuja kasvatustekniikoita, mutta monesti eristystä tehostettiin vielä hyvin väkivaltaisella kohtelulla. Perhehoidossa, lastenkodeissa ja koulukodeissa yleistä oli, että lapsen biologista perhettä haukuttiin ja mustamaalattiin sekä lapsia nöyryytettiin taustojensa vuoksi. Seksuaalista väkivaltaa tapahtui myös sijaishuollossa useimmiten kasvatustavaksi olevien mieshenkilöiden taholta. Niiden henkilöiden, joiden piti suojella lasta, traumatisoivat lapsia seksuaalisella hyväksikäytöllä. Myös lasten keskinäinen seksuaalinen väkivalta oli varsin yleistä ja sitä tapahtui jopa ryhmän voimalla. (Hytönen ym. 2016, 88–89, 96–97, 104–105, 108–109, 127–128.)

Immonen & Jokisalo (2012, 110) kertovat 15 sijaishuollossa lapsuutensa eläneen henkilön kokemuksista sijaishuollosta ja siellä koetusta väkivallasta, kuten seksuaalisesta väkivallasta ja vakavasta fyysisestä väkivallasta. Seksuaalisen väkivallan tekijänä oli ollut laitoksen johtaja ja sijaisvanhempien biologinen lapsi. Fyysistä väkivaltaa harjoittivat sijaishuollosta vastaava henkilökunta ja johtaja. (Immonen & Jokisalo 2012, 109–111.) Laitalan ja Puurosen (2016, 11–16) tutkimukseen osallistui 35 entistä koulukotinuorta, jotka olivat iältään 43–80-vuotiaita. Haastatellut joutuivat kokemaan monenlaista kaltoinkohtelua, väkivaltaa, laiminlyöntiä ja pakkotyötä sijoitusaikanaan. (Laitala & Puuronen 2016, 11–16.) Pekkarinen (2017b, 192) haastatteli kahdeksaa nuorta aikuista, jotka olivat olleet sijoitettuna koulukodeissa. He olivat toistuvasti kokeneet sijoitusaikana turvattomuutta, kohtaamattomuutta, epä tietoisuutta ja epäluottamusta, vaikutusvallan puutetta ja laiminlyöntiä. Haastateltavat olisivat toivoneet lastensuojelun työntekijöiden olevan empaattisia, työlleen omistautuneita ja rehellisiä sekä sellaisia, joilla olisi aikaa kohdata heidät sekä halua luoda luottamuksellista suhdetta. (Pekkarinen 2017b, 193.)

Vuoden 2008 lapsiuhritutkimuksesta selviää, että sijoitetut lapset kokevat vähemmän väkivaltaa heistä huolehtivien aikuisten taholta kuin syntymäperheessä asuvat lapset vanhempiensa taholta. Kuitenkin tutkimus osoittaa, etteivät sijoitetut lapset asu täysin väkivallattomissa olosuhteissa sijaishuollossa. Sijaishuollossa asuvista lapsista 10 % kokee heistä huolehtivien aikuisten taholta fyysistä väkivaltaa ja henkistä väkivaltaa kokee 42%. Tutkimus ei huomioi lasten keskinäistä väkivaltaa tai aikuisen lapsen kohdistamaa seksuaalista väkivaltaa. (Ellonen & Pösö 2010, 34–42.)

Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan sijoitetuilla nuorilla oli seksuaalisen väkivallan kokemuksia kyseisen vuoden aikana 26 %, kun muilla nuorilla tulos oli 6 % (Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017). Kervisen ja Olluksen (2019, 43) tutkimus *Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa* kertoo, että sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret altistuvat karkumatkallaan usein väkivallalle, päihteiden käytölle ja rikoksille. Lapset ovat karkumatkallaan vaihtaneet seksiä päihteisiin ja rahaan. Omilla teillään olleessaan lapsia on seksuaalisesti hyväksikäytetty ja raiskattu. Sijaishuollosta luvatta poistuneet lapset ovat myös alttiimpia joutumaan ihmiskaupan uhreiksi. (Kervinen & Ollus, 2019, 43.)

Eduskunnan oikeusasiamiehen raportti vuodelta 2018 Pohjolakodista tuo esille lasten epäasiallista kohtelua ja lasten rajoittamista ilman asianmukaisia rajoittamistoimenpiteitä ja niistä tehtyjä päätöksiä. Pohjolakodin yksiköissä lapsia oli riisutettu vastentahtoisesti henkilönkatsastuksen, -tarkastuksen ja eristämisen yhteydessä. Raportin mukaan lastensuojelulaki ei oikeuta lapsen riisuttamiseen missään tilanteessa. Lapset kertoivat yksinäisyydestä ja luottamuspulasta laitoksen henkilökuntaa kohtaan sekä työntekijöiden mielivaltaisesta ja epäoikeudenmukaisesta käytöksestä. Heidän mielipiteitään heitä koskevista asioista ei kuultu sekä heidän kouluunsa ja itsenäistymiseensä liittyviä asioita jätettiin hoitamatta. (Jackson 2018, 5–11, 27–49, 73.)

Myös Jussin kodit -lastensuojeluyksikössä tapahtui epäkohtia ja kaltoinkohtelua laitoksen käytännöissä. Lasten kertomusten mukaan heiltä oli kielletty vierailu biologisessa kodissa ilman rajoitustoimenpiteitä, lapset eivät ole saaneet vapaasti liikkua laitoksen ulkopuolella, lapset olivat saaneet pitkiä huonerangaistuksia ja lapsia oli riisutettu alasti ohjaajien edessä rajoitustoimenpiteiden yhteydessä. (Räty 2018, 8–12.) Vuonna 2019 sijaishuoltoyksikkö Loikalan kartanon toiminta keskeytettiin, koska laitoksen kasvatuskäytännöt olivat epäasiallisia, rajoitustoimenpiteiden käyttö ei

noudattanut lakia ja laitoksessa ei ollut tarpeeksi ammatillista henkilöstä. Loikalan kartano laiminlöi velvollisuuden noudattaa lastensuojelulakia ja sijoitettujen lasten oikeuksia. (Tiedotteet 2019.)

Pesäpuun 101 kirjettä -julkaisun 13–30-vuotiaiden nuorten kirjeissä näkyy perhe- ja laitoshoidossa tapahtunut kaltoinkohtelu. Kaltoinkohtelu on ollut joukkorangaistuksia, eristämistä läheisistä ihmisistä ja yhteisöistä, lapsen pukeutumisen ja yksityisyyden loukkaamista ja suoranaista fyysistä väkivaltaa, jonka tekijöinä ovat olleet sijaishuollosta vastaavat aikuiset. Henkinen väkivalta on ollut sijoitetun lapsen ja nuoren kiusaamista, haukkumista sekä mitätöintiä. Kemiaalista väkivaltaa on ollut sijoitetun lapsen turruttaminen liian vahvoilla psykeläkkeillä. Lapsi tai nuori on viety uskonnollisiin tapahtumiin ilman vanhempien tai sosiaalityöntekijöiden suostumusta, mitä voidaan kutsua uskonnolliseksi väkivallaksi. Taloudellisen väkivallan keinoin nuorelle tarkoitettut rahat ovat hävinneet lastensuojelusta vastaavien aikuisten käyttöön. Rakenteellista väkivaltaa on esiintynyt siten, ettei sosiaalityöntekijä ole tavannut riittävän usein lasta eikä kuunnellut tai uskonut lapsen kertomaa kaltoinkohtelusta. (Kaijanen ym. 2020, 48, 96–98, 100–101, 120, 126, 133–134, 150, 153, 161, 164.)

Sijaishuollossa tapahtuvan kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn eteen on tehtävä toimia. Pesäpuun X-ketju-hanke vuosina 2019–2021 työskentelee turvallisen sijaishuollon edistämiseksi. Hanke tarjoaa tukea sijaishuollossa kaltoinkohdelluille ja kehittää lastensuojelua ehkäistäkseen siellä tapahtuvaa kaltoinkohtelua. (Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke n.d.) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisun *Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025* esittää toimenpiteitä kodin ulkopuolisissa sijoituksissa tapahtuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Toimenpidesuunnitelmaan on kirjattu kolme toimenpidettä väkivallan ehkäisyyn: 1) lastensuojeluammattilaisten väkivaltatietoisuuden osaamisen kehittäminen, jolloin he ymmärtävät väkivallan moninaisuutta ja sen vaikutusta, 2) väkivallan ilmoitus- ja seurantakäytäntöjen kehittäminen, jolloin sijoitetut lapset ja työntekijät osaavat ilmoittaa väkivallasta ja 3) turvallisten yhteydenpitokäytänteiden kehittäminen, jolloin lapset osaavat pitää turvallisesti yhteyttä läheisiin ihmisiin. (Pösö ym. 2019, 439–443.)

Väkivallan ehkäisy on tärkeää, koska laitospölväkalta aiheuttaa pitkäaikaisia psykologisia seurauksia uhreille (Stein 2006, 15–16). Monen kohdalla laitospölväkalvan seuraukset näkyvät jatkuvana ja käynnissä olevana

traumakokemuksena, jonka seuraukset näkyvät niin nykyisyydessä kuin tulevaisuudessa (Sköld 2016, 493). Menneisyys selvityksen mukaan moni sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokenut henkilö on kärsinyt mielenterveys- ja päihdeongelmista. Heillä on ollut haasteita ihmissuhteissa, koska heidän on vaikea luottaa toiseen ihmiseen. Oman identiteetin löytäminen on ollut haasteellista, eikä vanhemmuus ole ollut helppoa, koska heillä itsellään ei ole ollut rakastavia vanhempia. Lapsuuden traumaattiset kokemukset ovat edelleen aikuisena mielessä ja niitä on tarve jäsentää ja käsitellä. (Hytönen ym. 2016, 159, 175.)

3.2 Käsityskyvyn ylittävä traumakokemus

Psyykinen trauma syntyy, kun henkilö näkee, kokee tai joutuu tilanteeseen, johon liittyy esimerkiksi kuolema, vakava loukkaantuminen, väkivallan kokemus tai niiden uhka. Traumaattinen tilanne aiheuttaa kokijalle voimakasta pelkoa, kauhua, lamaannusta ja avuttomuutta. (Poijula 2007, 39.) Traumatapahtuma voi olla yksittäinen tai useasti toistuva, joka voi muuttaa kehon ja mielen toimintaa voimakkaasti. Mikä tahansa ihmisen olemassaoloa uhkaava tilanne voi olla traumaattinen. Se saa ihmisen puolustautumaan, pakenemaan tai lamaantumaan kapeuttaen ihmisen havainnointikykyä. Tästä syystä tapahtuman muistaminen jälkeenpäin voi olla vaikeaa ja sen yhdistäminen nykyhetkeen voi olla haastavaa. Kun traumaattinen tapahtuma ei integroidu osaksi omaa elämäntarinaa, se aiheuttaa traumatisoitumista. Tämän vuoksi traumaattisen tilanteen käsittely yhdessä niiden henkilöiden kanssa, jotka olivat samassa tilanteessa auttaa luomaan yhtenäistä tarinaa ja integroimaan traumakokemuksen osaksi omaa elämää. (Suokas-Cunliffe 2006, 19–20.)

Ennen 16-vuoden ikää jopa 2/3 lapsista kokee vähintään yhden trauman, jonka vuoksi trauman kokemusta voidaan pitää lähes tyypillisenä (Poijula 2016, 37). Pieni lapsi tarvitsee huoltajien apua traumaattisen tapahtuman integroitumiseen, koska hänen aivoalueensa eivät ole vielä kehittyneet käsittelemään traumakokemusta itsenäisesti (Suokas-Cunliffe 2006, 20). Omien vanhempien taholta lapsen kohdistunut väkivalta on traumatisoivaa. Yhtä lailla lapsen näkemä väkivalta traumatisoi. Kuitenkin tunne-elämän tarpeiden laiminlyönti voi tuottaa jopa syvemmän trauman kuin fyysisen väkivallan kokeminen tai näkeminen. Tunne-elämän tarpeiden laiminlyöntiä kuvaa, kun lapsi on jäännyt vaille rakkautta, välittämistä, hoivaa ja suojelua. (Haapasalo 2007, 85.)

Väkivalta ja laiminlyönti ovat yhteydessä lapsen ja vanhemman välisen kiintymyssuhteen häiriöön, joka heijastuu myöhempiin ihmissuhteisiin. Turvallisuus on kiintymyssuhteen perusta. Jos lapsi joutuu kokemaan häntä hoitavien ihmisten taholta vuoroin rakastavaa, vuoroin hyljeksisvää tai väkivaltaista käytöstä, lapsen on vaikea kokea turvaa, jolloin lapsi ei opi luottamaan läheisiin ihmisiin. Lapsi voi myös sisäistää olevansa paha, syyttää itseään kaltoinkohtelusta, tuntea tapahtuneesta häpeää ja syyllisyyttä ja lapsi voi luulla ansaitsevansa kohtelun. Kaikki tämä heijastuu myöhemmän persoonallisuuden kehitykseen, ihmissuhteisiin ja psykososiaaliseen toimintakykyyn. (Haapasalo 2007, 85–86.)

Tutkimusten mukaan lapsuuden aikana koettu kaltoinkohtelu lisää psyykkisiä häiriöitä sekä väkivaltaista ja rikollista käyttäytymistä. Lapsuudessa koetusta kaltoinkohtelusta voi seurata traumaperäinen stressihäiriö. Jos lapsi jää yksin kokemusten kanssa ja altistuu yhä uudelleen traumaattisille kokemuksille, voi traumaperäinen stressi kroonistua. Trauman uudelleen kokeminen voi muuttua psyykkisiksi oireiksi, oirekokonaisuuksiksi ja lopulta psyykkisiksi häiriöiksi. Hoitamattomana traumaattiset kokemukset voivat jatkua kaltoinkohtelukäyttäytymisen jatkumisena ylisukupolvisesti. (Haapasalo 2007, 84, 87, 98.)

Traumatisoituneella jäljelle jääneet traumamuistot näkyvät hänen läheisissä ihmissuhteissaan tai iltaisin ja öisin, kun päivärutiinit lakkaavat ja traumamuistuttajat laukeavat. Mieleen voi alkaa tunkeutua hallitsemattomasti traumatilanteeseen liittyviä kauhukuvia ja keho saattaa elää uudelleen uhkaavan tilanteen. (Suokas-Cunliffe 2006, 19-20.) Trauma voi tulla esille painajaisunina tai palata mieleen maku-, tunto-, näkö- ja ääniaistimuksina (Haapasalo 2007, 87). Välttääkseen traumamuistoja, traumatisoitunut voi alkaa vetäytyä tilanteista, jotka laukaisevat niitä tai hän turruttaa itsensä, jottei tunne mitään (Suokas-Cunliffe 2006, 20). Traumatisoituminen voi näkyä kohonneena aktivaationa, jolloin keskittyminen on hankalaa, olo on levoton ja unta on vaikea saada ylivirittyneenä (Haapasalo 2007, 94). Sen vuoksi ihminen tarvitsee apua traumaattisten tilanteiden jäsentämiseen. Terapiassa voidaan käsitellä kipeitä muistoja muodostamalla niistä selkeä kertomus, työstää tunnekokemuksia ja vahvistaa myönteistä minäkuvaa. (Odgen, Minton & Pain 2009.)

Sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleet tarvitsevat apua traumaattisten kokemusten käsittelyyn, koska muistojen kanssa yksin eläminen luo arvottomuutta ja hylätyksi tulemisen kokemusta (Hytönen ym. 2016, 151,

175). Se, miten vaikeat traumat tai kriisit yksilön elämässä vaikuttavat häneen, riippuu elämäntilanteen ja resilienssin tasapainosta trauman hetkellä. Resilienssiprosessi voi suojata yksilöä trauman vaikutuksilta, jolloin ne voivat jäädä vähäisiksi. (Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2519.)

4 RESILIENSSIN AVULLA HALKI VAIKEUKSIEN

Resilienssi on kyky, jolla ihminen selviytyy vastoinkäymisistä takaisin toimintakykyiseksi. Resilienssiä kuvataan palautumis- ja toipumiskyvyksi sekä sinnikkyudeksi. (Korkeila 2017, 212.) Se on eräänlaista psyykkistä sietokykyä, jonka avulla ihminen toipuu vaikeista elämäkokemuksista. Tutkimus resilienssistä alkoi, kun tutkittiin vaikeissa olosuhteissa eläviä lapsia, jotka selviytyivät elämässä hyvin äärimmäisen huonoista olosuhteista huolimatta. (Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2515–2516; Poijula 2018, 12.) Tutkimusten mukaan lapsia kannattelevia tekijöitä eli resilienssiä suojaavat hyvät itsetunto, itsesäätelytaidot, motivaatio ja läheisten ihmisten tuki (Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2516).

Sattler ja Font (2018, 104) kertovat joidenkin lasten säilyvän toimintakykyisenä vaikeista kokemuksista huolimatta resilienssin avulla, mutta kaltoinkohtelua kokeneiden lasten resilienssiä ei ole kovin paljon tutkittu. Maailmalla resilienssin vahvistaminen on tärkeä osa traumatisoituneiden ja surevien ihmisten auttamista, mutta Suomessa resilienssin käsite on ollut yllättävän tuntematon. Sisu tunnetaan, mutta resilienssiä ei. (Pojula 2018, 13.) Suomen kielessä sisu onkin hyvä sana kuvaamaan resilienssiä. Sisu on itsepintaista ja sitkeää periksiantamattomuutta, jolla selvietään vaikeista tilanteista ja etsitään vaihtoehtoisia reittejä löytää ulospääsy hankalista olosuhteista. (Lipponen, Litovaara & Katajainen 2016, 243.)

Pojula (2018, 16) määrittelee resilienssin joustavuudeksi, pärjäävyydeksi ja sisuksi. Yksilöiden ja perheiden resilienssiä esiintyy silloin, kun eteen tulee vaikeita elämänvaiheita, jotka aiheuttavat stressiä ja niihin täytyy sopeutua. Päättäväisyys auttaa hallitsemaan hallitsematonta tilannetta. Resilientit ihmiset pystyvät näkemään vastoinkäymisten takana merkityksen. Tällöin vaikeuksista ei tule ylivoimaisia vaan ongelmia pystytään ratkaisemaan. Resilientit ihmiset eivät vetäydy tai joudu apatian valtaan vaan suunnittelevat aktiivisesti elämäänsä vastoinkäymisistä huolimatta. (Pojula 2018, 16–17.)

Resilienssi voidaan määrittää yksilön ja yhteisön toimintana, joka vaikeuksia kohdatessa ylläpitää toimintakykyä. Resilienssi auttaa ohjaamaan kuormittavissa elämäntilanteissa ihmistä kohti rakentavia valintoja. Resilienssiä kuvataan psyykkisenä sietokykynä. (Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2515–2516.) Pietikäinen (2017, 182) kertoo, ettei resilienssi olisi

niinkään perua luonteen vahvuudesta vaan enemmän ihmisen oppimishistoriasta ja elämäkokemuksista. Aikuisella resilienssiä tukevat myönteiset ja turvalliset ihmissuhteet. Ihmisen selviytymiskyky löytyy ihmisestä itsestään hänen kohdatessaan vaikeita elämäntilanteita. Resilienssi ei tarkoita haavoittumattomuutta vaan kykyä kohdata vaikeudet niin, että niistä selviää aikaisempaa vahvempana ja kokemuksesta jotain oppineena. (Pietikäinen 2017, 182.)

Lipponen ja muiden (2016, 246) mukaan resilienssi voidaan jakaa neljään osa-alueeseen: fyysiseen kestävyYTEEN, ajattelun joustavuuteen, emotionaaliseen joustavuuteen ja henkiseen joustavuuteen. Fyysinen kestävyys tarkoittaa toimintakyvyn säilyttämistä vaikeuksien edessä. Se on aktiivisuutta merihädässä tai pitkäaikaisen vaikeuden aiheuttaman rasituksen sietämistä. Ajattelun joustavuus on optimismia ja kykyä sopeutua muutoksiin ja uudelleen organisoida asiat hankaluuksien edessä. Emotionaalinen joustavuus hyödyntää myönteisiä tunteita ja ihmissuhteita vaikeuksia voittaessa. Silloin osaa pyytää apua muilta ja löytää siten uusia ratkaisuja. Henkinen joustavuus pitää sisällään yksilön omat arvot ja elämän merkityksen. Monesti vaikeissa tilanteissa omat arvot joutuvat koetukselle ja elämän merkitystä kyseenalaistetaan. Resilienssi ilmeneekin nimenomaan kohdatessa haasteita, joihin löytää keinoja ja voimavaroja selviytyä, kukin omalla tavallaan. (Lipponen ym. 2016, 246–249.)

Lapsen selviytymisen avaintekijä on edes yksi läheinen ja välittävä aikuinen, joka uskoo ja tukee lasta. Lapsen resilienssiä tukee kokemus siitä, että hän on rakastettu, lapsen oma sisäinen vahvuus ja hyvät sosiaaliset taidot. Kun lapsi saa rakkautta, hän oppii luottamaan itseensä ja muihin ihmisiin. Hän uskoo itseensä ja omiin voimavaroihin sekä oppii löytämään ratkaisuja ongelmiin. Hän uskaltaa myös pyytää apua ja auttaa toisia. (Poijula 2018, 91, 102.) Lapsella on paljon erilaisia keinoja, joilla hän selviytyy elämässä. Lapsi käsittelee niin hyviä kuin pahojakin asioita leikin, tarinoiden, mielikuvituksen ja unimaailman turvin. Mielikuvitus ja leikki auttavat lasta kohtaamaan pelottaviakin asioita ja siten voittamaan pelkoja. (Känkänen 2013, 233.) Poijula (2018, 119) kertoo Thompsonin ja Jaquen (2018) tutkimuksesta, jossa löydettiin vahva yhteys haastavan lapsuusajan ja voimakkaan luovuuden välillä. He tutkivat taiteilijoita, joista 18 % oli lapsuudessaan kokenut kaltoinkohtelua ja laiminlyöntiä. Taiteilijat kokivat vaikeiden lapsuuden kokemusten auttavan heitä työssään, ja luovuus oli merkittävä voima heidän elämässään. (Poijula 2018, 119.)

Yhdysvaltojen armeijalla on käytössä *Master Resilience Training* -ohjelma, jolla opetetaan ja vahvistetaan sotilaiden resilienssitaitoja kuuden eri osa-alueen kautta. Ensimmäisenä resilienssi on itsetietoisuutta yksilön ajatuksista, tunteista ja käyttäytymistavoista. Toiseksi resilienssi on itsesäätelytaitoja, joilla voi kontrolloida impulsseja, ajattelua, käyttäytymistä ja tunteita. Kolmanneksi resilienssi on optimismia, joka auttaa huomaamaan hyvän itsessä ja muissa. Optimismi auttaa tunnistamaan, mikä on kontrolloitavissa ja pysymään todellisuudessa. Neljänneksi resilienssi on reflektiotaitoja ajatella joustavasti ja monelta eri näkökulmalta. Viidenneksi resilienssi on vahvuuksien hyödyntämistä, jolloin tunnistaa omat ja muiden vahvuudet sekä pystyy hyödyntämään niitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Kuudenneksi resilienssi näkyy vahvoina vuorovaikutussuhteina, joka rakentaa pysyviä ihmissuhteita. Vuorovaikutussuhteet perustuvat positiiviseen ja empaattiseen vuorovaikutukseen sekä halukkuuteen auttaa muita ja pyytää itselle apua. (Reivich, Seligman & McBride 2011, 27.)

Goodman, Disabato, Kashdan ja Matchell (2017, 421) tutkivat, miten luonteen vahvuudet ennustavat suhtautumista negatiivisiin elämäntilanteisiin ja miten ne ovat yhteydessä resilienssiin. Tutkimuksessa oli 797 henkilöä 42 maasta. Tutkimukseen osallistujat mittasivat viisi kertaa yhden vuoden aikana seitsemän vahvuuden kautta (toivo, sitkeys, elämän tarkoitus, uteliaisuus, kiitollisuus, kontrolli ja vahvuuksien käyttö) elämänsä koettua hyvinvointia ja kokemiaan negatiivisten elämäntilanteiden vakavuutta ja määrää. Tutkimuksen tuloksena löytyi, että toivo oli kaikista luonteen vahvuuksista se, joka eniten edisti resilienssiä eli vaikeista elämäntilanteista palautumista. Toivo mahdollistaa erilaisten vaihtoehtojen löytämisen edelle osuvien esteiden edessä ja toivo auttaa tekemään töitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Tutkimuksen mukaan toivo voi edesauttaa selviytymistä vakavien menetysten ja vastoinkäymisten kohdalla sekä tukea selviytymistä masennuksesta ja posttraumaattisesta stressioireyhtymästä. (Goodman ym. 2017, 421, 430-431.)

Ensimmäisen lastensuojelulain aikaan sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneet henkilöt kertoivat, että lapsuudessa heitä auttoivat selviytymään ihmissuhteet ja kohtaamiset ihmisten kanssa. Jopa yksi hyvä aikuinen tai hyvä ihmissuhde on voinut kannatella läpi vaikeuksien. Eläimet ovat tuoneet lapsille lohtua kurjaan arkeen. Urheilu- ja musiikkiharrastukset ovat olleet tärkeitä. Merkittävää selviytymisessä on ollut lasten aktiivisuus. Osa on kyennyt ottamaan yhteyttä sosiaaliviranomaisiin ja kertomaan vaikeuksista ulkopuolisille. Lasten selviytymiskeinoja ovat olleet myös va-

lehteleminen, varastaminen, karkaaminen, piiloutuminen ja väkivallasta vaikeneminen. Aikuisuudessa ihmissuhteet ovat yhtä lailla merkityksellisiä selviytymiselle. Monella ymmärtävä puoliso ja hyvä parisuhde on ollut elämän kantava voima. Haastateltavat pitivät myös perheen perustamista ja lapsia tärkeimpänä asiana elämässään. Moni on hakeutunut terapiaan käsittelemään lapsuuden traumaattisia kokemuksia. Oman menneisyyden läpikäyminen esimerkiksi lastensuojeluasiakirjojen valossa oli tärkeää pysytäkseen ymmärtämään lapsuuden kokemuksiaan. (Hytönen ym. 2016, 138, 159, 167, 175.)

Immosen ja Jokisalon (2012, 113–114) mukaan sijaishuollossa tapahtuvasta väkivallasta selviytymiseen vaikuttivat lasten oma toimintakyky selvittää itsenäisesti ja hakea apua tilanteeseen, lastensuojelun interventio, sisarusuhteissa saatu tuki sekä läheisten apu, omanarvontunne siitä, ettei menneisyys määritä nykyhetkeä ja sitä millaiseksi itsensä kokevat.

Resilienssi ei siis tarkoita sitä, että kaikesta on selvittävä yksin. Resilienssin avulla osaa hyödyntää niin omia kuin ympäristön voimavaroja. Läheisiltä ja muilta saatu tuki on arvokasta ja tukee ihmisen selviytyvyyttä. Uskallus pyytää apua ammattilaisilta ja hakeutua esimerkiksi terapiaan käsittelemään vaikeita kokemuksia kuvaa ihmisen resilienssitaitoja. Yhtä lailla vertaistuki on tärkeää, koska silloin kuulee toisten henkilöiden tarinoita selviytymisestä. Se auttaa luomaan uskoa, että itsekin selviää. Resilienssiin kuuluu myös toisten auttamisen kyky. Kun itse on kokenut haasteita elämässä ja selvinnyt vaikeuksista, omien kokemusten hyödyntäminen toisten auttamisessa vahvistaa samalla uskoa omaan selviytymiseen. (Lipponen ym. 2016, 244–245, 249–250.) Joutsenniemen ja Lipposen (2015, 2516) mukaan yksilön resilienssiä edistävät sosiaaliset siteet ja ympäristön rakenteet. Opinnäytetyössä resilienssi ymmärretäänkin Poijulan (2018, 159) määritelmän mukaisena, joka tarkoittaa yksilön, perheen, sosiokulttuurin ja instituutioiden vastavuoroista ja monitasoista vuorovaikutusta koko yksilön elämän ajan sekä ylisukupolisesti.

5 PESÄPUUN X-KETJU-HANKE

Pesäpuu ry on yleishyödyllinen yhdistys, joka kehittää lastensuojelua yhdessä sijaishuollossa asuvien ja asuneiden lasten ja nuorten sekä vanhempien ja ammattilaisten kanssa. Pesäpuu perustettiin vuonna 1998 ja järjestön toimintaa tukee Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö Veikkauksen tuella. Pesäpuu kehittää lastensuojelua ja sen perhehoitoa, jotta lapset tulisivat kuulluiksi ja saisivat osallisuuden kokemuksen. Tarkoituksena on edistää lapsen terveyttä, kehitystä ja hyvinvointia. Pesäpuun visiona on, että jokainen lapsi lastensuojelussa olisi arvokas, turvassa ja osallinen. (Yhdistys n.d.)

Pesäpuussa toimiva X-ketju-hanke työskentelee valtakunnallisesti lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden tueksi kolmevuotisen STEA rahoituksen avulla vuosina 2019–2021. X-ketju-hankkeen visiona on väkivallasta vapaa sijaishuolto, jossa jokainen lapsi voisi kasvaa ja elää turvassa. X-ketju kehittää erilaisia tuen muotoja sijoitusaikana kaltoinkohtelua kokeneille, kuten vertaistukea, ammatillista tukea ja itseavun muotoja. X-ketju pyrkii ehkäisemään lastensuojelun sijaishuollossa tapahtuvaa väkivaltaa kouluttamalla ammattilaisia ja vaikuttamalla yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. X-ketjun pääkohderyhmänä ovat täysi-ikäiset henkilöt, jotka ovat kasvaneet sijaishuollossa kokien siellä kaltoinkohtelua. Yksi hankkeen tukimuoto kaltoinkohtelua kokeneille henkilöille on ympäri Suomen järjestettävät Kohtaamisen foorumit, joissa tarjotaan vertaistukea ja mahdollisuutta kehittää lastensuojelua. (Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke n.d.)

Kohtaamisen foorumi on päivän mittainen tilaisuus, jossa pääsee jakamaan sijaishuollon ajan kokemuksia vertaisten kanssa. Kohtaamisen foorumeissa keskustelut käydään yleisellä tasolla, eikä kaltoinkohtelukokemuksista tarvitse puhua, jotta taataan jokaisen turvallinen olo foorumissa. Keskustelu pysyttelee selviytymisen teemoissa ja asioissa, jotka ovat auttaneet elämässä eteenpäin, jolloin lähtökohta on ratkaisukeskeinen. Foorumia ohjaavat psykologit, traumapsykoterapeutti, yhteisöpedagogi ja kokemusasiantuntijat. X-ketju tapaa myös sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneita henkilöitä yksilötapaamisissa. Siten myös yksittäiset henkilöt pääsevät jakamaan kokemuksiaan sijaishuollon ajasta ja kehittämään lastensuojelua. (Kohtaamisen foorumi n.d.; Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke n.d.)

6 MATKA OPINNÄYTETYÖN TEKOON

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä tietoa lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymisestä. Opinnäytetyö lisää ymmärrystä siitä, mikä on auttanut lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleita henkilöitä selviytymään sijaishuollon aikana, sijaishuollon jälkeen ja millaista tukea tarvitaan edelleen. Tutkimustulosten kautta tuodaan näkyväksi asioita, joiden avulla voidaan kehittää lastensuojelun sijaishuoltoa turvallisemmaksi.

Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä heidän kokemuksiansa mukaan. Selviytymistä tutkitaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla: Millaiset tekijät auttoivat haastateltavia selviytymään sijaishuollon aikana kokiessaan sijaishuollossa kaltoinkohtelua? Millaiset tekijät tukevat haastateltavia selviytymään sijaishuollon jälkeen? Millaista tukea haastateltavat tarvitsevat edelleen, mikä tukisi selviytymistä?

6.2 Aineiston keruussa

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena, jossa käytettiin strukturoitua ryhmähaastattelua ja yksilöhaastattelua. Aineisto koostuu 10 henkilön ryhmähaastatteluista kahdessa X-ketjun Kohtaamisen foorumissa ja yhdestä yksilöhaastattelusta, jotka toteutettiin vuonna 2019.

Ensimmäiseen Kohtaamiseen foorumiin osallistui kahdeksan haastateltavaa. Heitä haastateltiin kahdessa eri ryhmässä, jolloin kussakin ryhmässä oli neljä haastateltavaa. Toisen Kohtaamisen foorumin ryhmähaastatteluihin osallistui kaksi haastateltavaa ja heitä haastateltiin yhdessä ryhmässä. Yksi haastateltava haastateltiin hänen kotonaan. Ryhmähaastatteluissa olleet valikoituivat opinnäytetyön tutkimukseen siten, että he ilmoittautuivat itse X-ketjun Kohtaamisen foorumiin ja samalla ilmoittivat osallistuvansa opinnäytetyön tutkimukseen. Yksi haastateltava ei pystynyt

osallistumaan Kohtaamiseen foorumiin, joten hänet haastateltiin hänen kotonaan.

Haastatellut henkilöt olivat syntyneet 1940–90-luvuilla. Heistä yhdeksän oli naisia ja kaksi miestä. He olivat kokeneet sijaishuollossa kaltoinkohtelua, minkä vuoksi he osallistuivat X-ketjun toimintaan ja opinnäytetyön tutkimukseen. X-ketjun toimintoihin voi tulla mukaan täysi-ikäinen henkilö, joka on sijaishuollossa lapsuudessa ja nuoruudessa kokenut, nähnyt tai kuullut kaltoinkohtelua (Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketjuhanke n.d.).

6.2.1 Ennen haastatteluita

Tutkimuksen tilaajana toimi Pesäpuun X-ketju-hanke. Ennen tutkimuksen aloittamista haettiin tutkimuslupa Pesäpuulta ja opinnäytetyön tutkimuksesta tehtiin yhteistyösopimus Pesäpuun ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun kanssa.

Kohtaamisen foorumia markkinointiin Pesäpuun nettisivujen, somen, uutiskirjeen, lehtimainoksien ja yhteistyökumppaneiden viestinnän sekä työntekijöiden verkostojen kautta. Markkinoinnin yhteydessä tiedotettiin opinnäytetyön tutkimuksesta. Haastateltavat ilmoittautuvat Kohtaamisen foorumiin ja opinnäytetyön tutkimukseen Webropol-ilmoittautumisen kautta, ottamalla sähköpostitse tai puhelimitse yhteyttä X-ketjun työntekijöihin. Kohtaamisen foorumiin oli mahdollista osallistua ilman, että osallistui tutkimukseen. Webropol-ilmoittautumisessa oli mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Hirsjärven, Remeksen ja Saja-vaaran (2009, 25) mukaan tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista.

Ennen opinnäytetyön haastatteluiden toteuttamista haastateltavat saivat sähköpostitse infokirjeen, jossa tiedotettiin Kohtaamisen foorumiin ja opinnäytetyön tutkimukseen osallistumisesta. Infokirjeen liitetiedostona oli tiedote opinnäytetyön tutkimuksesta ja haastattelukysymyksistä, joihin toivottiin tutustumista etukäteen (kts. Liite 1 & Liite 2). Tiedotteessa kerrottiin opinnäytetyön tekijän olevan töissä X-ketju-hankkeessa sekä tiedotettiin yksityiskohtaisesti tutkimuksen perustiedoista, tutkimuksen kulusta ja eettisistä periaatteista. Tuomi ja Sarajärvi (2009, 131) toteavat, että tutkittavilla on oikeus kieltäytyä ja keskeyttää tutkimukseen osallis-

tuminen sekä oikeus kieltää jälkikäteen itseä koskevan aineiston käyttö tutkimuksessa. Haastatteluvien pitää tietää, mistä haastattelussa on kyse. Haastattelun kysymykset voidaan antaa tutkittaville etukäteen tutustuttavaksi, jolloin tutkittavat ymmärtävät tutkimuksen tarkoituksen paremmin. Tutkittaville on myös kerrottava nämä eettiset periaatteet ennen tutkimusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73, 131.)

Opinnäytetyön haastattelukysymykset muokattiin Pesäpuun Yhdessä koettua -kiertueella vuonna 2017 pidetyn Kohtaamisen foorumin kysymysten avulla. Kysymyksiä kehitettiin uudelleen yhdessä X-ketju-hankkeen kehittämispäällikön kanssa. Resilienssiteoriaa ja ratkaisukeskeistä lähestymistapaa käytettiin apuna haastattelukysymysten teossa. Opinnäytetyön haastattelukysymyksistä tuli samalla Kohtaamisen foorumin keskustelukysymyksiä. Haastattelukysymyksiä testattiin etukäteen eräässä X-ketjun yksilötapaamisessa. Koska kysymykset olivat toimivia, ne otettiin käyttöön.

6.2.2 Haastatteluiden toteutus

Haastatteluiden alussa haastateltavien kanssa käytiin läpi tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuseettiset periaatteet läpi suullisesti ja kirjallisesti. Haastateltavat saivat tutustua tutkimustiedotteeseen, jossa oli informaatio opinnäytetyöstä. Haastateltavat allekirjoittivat tutkimusluvan ja antoivat näin luvan haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä. Ryhmähaastatteluun osallistuneet sitoutuivat myös vaitiololupaukseen haastatteluun osallistuvien muiden henkilöiden yksityisyyden suojaamiseksi.

Ennen ryhmähaastatteluita haastateltaville kerrottiin Kohtaamisen foorumin päivän kulusta ja opinnäytetyön tutkimuksen toteuttamisen ajankohdasta. Haastattelut toteutettiin Kohtaamisen foorumin keskivaiheilla pienryhmätyöskentelyn aikana. Kohtaamisen foorumi alkaa aina yhteisellä lounaalla, minkä jälkeen tutustutaan ja virittäydytään teemaan, tutustumisen jälkeen työskennellään pienryhmissä ja päivän päätteeksi rentoudutaan (Kohtaamisen foorumi n.d.). Kohtaamisen foorumin rakenne loi turvallisuutta, koska haastateltavat tutustuivat ensin toisiinsa ja haastattelun jälkeen rentouduttiin askartelemalla, jolloin ei enää tarvinnut miettiä haastatteluteemoja.

Ensimmäiseen Kohtaamisen foorumiin osallistui kahdeksan haastateltavaa. Haastattelut toteutettiin kahtena ryhmähaastatteluna. Molemmissa ryhmissä oli haastateltavia neljä, minkä lisäksi kaksi Kohtaamisen foorumin työntekijää mukaan lukien opinnäytetyön tekijä. Haastattelut tapahtuivat samaan aikaan, joten opinnäytetyön tekijä ohjasi vain toista haastattelua yhdessä Kohtaamisen foorumin traumapsykoterapeutin kanssa ja toisen haastattelun vetäjänä toimi X-ketjun kehittämispäällikkö ja Kohtaamisen foorumin psykologi.

Toiseen Kohtaamisen foorumiin osallistui kaksi haastateltavaa. Heidän lisäksi oli paikalla samat neljä Kohtaamisen foorumin työntekijää. Haastattelu tapahtui yhdessä ryhmässä, jossa oli paikalla kaikki kuusi henkilöä. Ryhmähaastattelun suositeltava henkilömäärä on 2–3 henkilöä ja se on tehokas haastattelutapa, koska samanaikaisesti saadaan tietoa usealta henkilöltä (Hirsjärvi ym. 2009, 210–211). Vaikka ryhmäkoko ylitti molemmissa Kohtaamisen foorumeissa suositellun henkilökoon, olivat ryhmähaastattelut toimivia.

Opinnäytetyötä varten tehtiin myös yksi yksilöhaastattelu X-ketju-hankkeen yksilötapaamisella. Kyseinen henkilö oli halunnut osallistua Kohtaamisen foorumiin, mutta ei päässyt paikalle, koska hänellä on haasteita uusissa sosiaalisissa tilanteissa. Tästä syystä hänelle järjestettiin mahdollisuus osallistua opinnäytetyön tutkimukseen yksilöhaastatteluna hänen kotonaan. Mukana haastattelussa oli X-ketjun kehittämispäällikkö.

Koska opinnäytetyön aihe oli arkaluonteinen, tutkittavien psyykinen hyvinvointi turvattiin Kohtaamisen foorumissa siten, että paikalla oli traumapsykoterapeutti ja psykologeja. Kyseiset asiantuntijat olivat paikalla X-ketjun Kohtaamisen foorumia varten, mutta hyödyttivät myös opinnäytetyön tutkimusta. Samalla kyseiset henkilöt aiheuttivat haasteen opinnäytetyön luotettavuudelle ja puolueettomuudelle, koska haastattelutilannetta oli ohjaamassa monta henkilöä. Edistääkseen luotettavuutta ja objektiivisuutta opinnäytetyön tekijä oli päävastuussa haastatteluiden ohjaamisesta ja antoi selkeät ohjeet muille ennen haastatteluja, millä pyrittiin ehkäisemään johdattelua ja aiheen sivuun menemistä. Haastatteluisa käytettiin kysymyskortteja, joissa oli jokainen haastattelukysymys erikseen, joka auttoi myös haastateltavia pysymään aiheessa. Tilanteessa haastateltavia tiedotettiin, että he saavat myös puhua aiheista, jotka ovat heille tärkeitä eikä haastattelukysymyksiä tarvitse pelkästään noudattaa.

Haastatteluista varten oli varattu tyynyjä ja vilttejä tuomaan kotoisuutta ja turvallisuuden tunnetta. Huoneessa oli vesikannu ja laseja. Haastateltavien kanssa sovittiin, että taukoja voi pitää tarpeen mukaan. Haastattelu aika jaettiin kahteen osaan, joiden välissä oli kahvitauko. Haastateltaville oli kerrottu, että jos haluaa poistua haastattelusta ja haluaa hengähtää hetken, sitä varten on varattu oma rauhallinen huone ja traumapsykoterapeutti oli varautunut irrottautumaan tueksi.

Ryhmähaastattelua on syytä suosia, jos aihealue on arkaluonteinen. Ryhmähaastattelun etuna on se, että ryhmän jäsenet voivat auttaa toisiaan muistamaan asioita ja korjaamaan väärinymmärryksiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 210-211.) Vaikka haastateltavat eivät olleet asuneet samassa sijaishuoltopaikassa ja olivat hyvin eri ikäisiä keskenään, ryhmähaastattelun etuna oli jaettu vertaisuus ja kokemus samankaltaisista asioista, mikä auttoi puhumaan hyvin syvällisesti omista selviytymisen keinoista sijaishuollon aikana ja sen jälkeen. Vertaisuus loi luottamusta, jonka avulla haastateltavat puhuivat vaikeistakin kokemuksista.

Haastatteluiden jälkeen haastateltaviin oltiin yhteydessä sähköpostitse. Haastateltavia kiitettiin osallistumisesta opinnäytetyön tutkimukseen ja Kohtaamisen foorumiin sekä tarjottiin mahdollisuus vielä jakaa ajatuksia haastattelutilanteesta ja foorumista.

6.2.3 Kivijalkana tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö tehtiin laadullisen tutkimuksen menetelmin. Hirsjärven ja muiden (2009, 160–164) mukaan laadullinen tutkimus kuvaa todellista elämää kokonaisvaltaisesti tuoden esille ainutlaatuisia tapauksia, koska tiedon tuottavat aineiston keruun kautta ihmiset eikä tutkija määrittele, mikä on tärkeää. Laadullisella tutkimuksella pyritään ymmärtämään tutkimuskohteena olevia ilmiöitä siten, kuin tutkittavat sen näkevät (Tuomi & Sarajärvi 2009, 150). Silloin ei pyritä yleistämään tutkimuksen tuloksia, vaan aineiston koon sijaan tärkeämpää on tulkintojen kestävyys ja syvyys (Hirsjärvi ym. 2009, 181–182). Laadullisessa tutkimuksessa kerätään yleensä aineistoa haastattelun, kyselyn, havainnoinnin tai erilaisten dokumenttien avulla (Tuomi & Sarajärvi 2009, 71).

Opinnäytetyön aineisto kerättiin laadullisten strukturoitujen haastatteluiden avulla. Hirsjärven ja muiden (2009, 208) mukaan strukturoidussa

haastattelussa määritetään täysin etukäteen kysymysten muoto ja järjestys. Eettisyyden ja turvallisuuden vuoksi haluttiin, että haastateltavat voivat etukäteen tutustua ennalta määritettyihin haastattelukysymyksiin ja siten valmistautua haastatteluun. Vaikka opinnäytetyön haastattelukysymykset olivat strukturoidut, haastattelut pohjautuivat teemahaastattelun periaatteisiin. Teemahaastattelussa korostetaan syvähaastattelun tavoin ihmisten omia tulkintoja tutkittavasta aiheesta, jolloin haastattelun aihepiirit ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto puuttuu (Hirsjärvi ym. 2009, 208; Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Opinnäytetyössä haluttiin antaa haastateltaville mahdollisuus määrittää kysymysten tärkeys, järjestys sekä tuoda esille tutkimuksen kannalta oleellisia uusia teemoja. Haastatteluissa tulikin esille anteeksipyyntönsä teema, joka lisättiin opinnäytetyötutkimuksen jälkeen Kohtaamisen foorumien keskustelukysymyksiin.

6.3 Aineiston analysoimisen edessä

Opinnäytetyön aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin kautta aineistolähtöisesti. Aineistolähtöinen analyysi pyrkii ymmärtämään tutkittavia ja heidän näkökulmaansa tutkittavaan ilmiöön, jolloin empiirinen aineisto määrittää analyysin jokaista vaihetta, jonka perusteella löydetään tutkimustulokset (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112–113). Tässä opinnäytetyössä on haluttu antaa ääni haastateltaville ja heidän kertomuksilleen tutkittavasta ilmiöstä myös analysoimisessa. Aineistolähtöisen analyysin avulla tutkimustulokset nousevat haastatteluaineistosta, eivätkä ennalta määritetyt teoreettiset käsitteet ohjaa analysointia. Tutkimustulosten kirjoittamisen yhteydessä ei ole käytetty teoriaa, koska on haluttu antaa täysi painoarvo haastateltavien kokemuksille. Tosin teoria olisi voinut syventää haastateltavien kertomuksia tuomalla esille tutkimustietoa aiheesta.

6.3.1 Aineiston käsittely

Opinnäytetyön kaikki haastattelut äänitettiin. Hirsjärven ja muiden (2009, 211) mukaan ryhmähaastattelun heikkous äänittämisen ja litteroinnin kannalta on liian suuri joukko ihmisiä, jolloin haastateltavia henkilöitä on vaikea erottaa nauhalta. Ryhmähaastattelun hyvä koko on 2–3 henkilöä, etteivät äänet nauhalla sekoitu keskenään (Hirsjärvi ym. 2009, 211). Vaikka opinnäytetyön ryhmähaastatteluissa oli jokaisessa kuusi osallistujaa, äänitysnauhoista sai hyvin selvää siitä, kuka oli puhumassa. Valitet-

tavasti muutamassa kohdassa ihmisten puhuessa päällekkäin, puhe puuroutui eikä siitä saanut selvää. Se ei kuitenkaan haitannut kokonaisuutta. Haastattelumateriaalia saatiin yhteensä kaikista haastatteluista 6h 23 min. Tutkimustiedotteessa kerrottiin, että haastattelut toteutetaan kolmessa Kohtaamisen foorumissa. Koska aineistoa saatiin näin paljon jo kahden foorumin ryhmähaastatteluista ja yhdestä yksilöhaastattelusta, kolmannessa foorumissa ei enää kerätty aineistoa opinnäytetyöhön.

Hirsjärven ja muiden (2009, 222) mukaan tutkimuksen tallennettu aineisto on tarkoituksenmukaista kirjoittaa puhtaaksi sanasta sanaan, mitä nimitetään litteroinniksi. Haastatteluaineisto litteroitiin kokonaan, lukuun ottamatta puuroutuneita kohtia sekä muutamia alussa ja lopussa käytyjä haastatteluun kuulumattomia keskusteluja. Litteroitua aineistoa syntyi 128 sivua Word-tiedostoon fontilla Calibri 12 ja rivivälillä 1,5. Litteroituun aineistoon merkittiin jokaiselle haastateltavalle oma tunnistetieto esimerkiksi N87KLA (N=nainen, 87=syntymävuosi ja KLA=kaupunki).

6.3.2 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Laadullisessa tutkimuksessa aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä, mutta aineiston analyysin avulla pyritään luomaan tutkittavasta ilmiöstä selkeä kuvaus. Sisällönanalyysin avulla tutkimusaineisto järjestetään tiiviiseen ja selkeään muotoon. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä aineisto pelkistetään, ryhmitellään ja käsitteellistetään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.)

Opinnäytetyön aineistolähtöinen sisällönanalyysi aloitettiin aineiston pelkistämällä. Tuomen ja Sarajärven (2009, 108) mukaan aineiston pelkistäminen aloitetaan siten, että siitä jätetään käsittelemättä ne asiat, jotka eivät olennaisesti liity tutkimuskysymyksiin tai tutkimuksen tarkoitukseen. Opinnäytetyössä pelkistäminen aloitettiin jakamalla litteroitu teksti kolmen tutkimuskysymyksen mukaan ja muut tekstit karsittiin pois. Kolmelle tutkimuskysymykselle tehtiin omat Word-pohjat, joihin litteroitu teksti jaettiin. Siirrettyyn litteroituun tekstiin merkittiin jokaisen haastateltavan lainauksen kohdalle lisätunnist tiedot, jotta voitiin palata tarkistamaan lainauksen konteksti alkuperäisestä litteroidusta tekstistä. Tunnist tiedoiksi tuli: N87KLA4,10 (4=haastattelu 4, 10=sivunumero).

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 109-110) kertovat, että aineiston pelkistämävaiheessa haastateltavien alkuperäisilmauksista luodaan pelkistetympiä

ilmauksia, joilla saman asian voi kuvata lyhyesti ja ytimekkäästi. Opin-
näytetyön aineisto käytiin läpi jokainen haastateltavan lainaus eli alkuperäisilmaus kerrallaan. Jokaiseen alkuperäisilmaukseen luotiin ilmauksen merkitys ja sen jälkeen pelkistetty ilmaus. Pelkistäminen tehtiin järjestelmällisesti tutkimuskysymyksittäin.

Taulukko 2. Esimerkki pelkistämisestä. Tutkimuskysymys 1. Millaiset tekijät auttoivat haastateltavia selviytymään sijaishuollon aikana kokiessaan sijaishuollossa kaltoinkohtelua?

Alkuperäisilmaus	Ilmauksen merkitys	Pelkistetty ilmaus
<i>Varmaan harrastukset oli itelle yks tärkeimmistä, et sitä ootti.</i>	Harrastukset olivat tärkeitä, koska silloin pääsi pois sijaishuoltopaikasta.	Tärkeät harrastukset.
<i>Koulu. Se oli aikaa milloinkapääsi niinku olemaan se ihan oma itseni.</i>	Koulussa sai olla oma itsensä, jolloin koulu oli turvallinen.	Turvallinen koulu.
<i>Siis mulle eläimet on ollu aina siinä suhteessa olleet tärkeitä, koska niille voi kertoa sen kaikki. Koska nehan ei kerro kellekään mitään. Et se on ollut se. Nehän on uskollisia ja tota niilt saa vähän sitä vastarakkautta.</i>	Eläimet ovat lojaleja, niille voi puhua luottamuksella ja niiltä saa rakkautta.	Uskolliset ja rakastavat lemmikit.
<i>Siinä pystyy käsitteleeen kaikki tunteet mitä ei voi ääneen sanoa. Kuntelet jonkun laulun tai mitä se tuo sulle meleen. Joku tietty laulu tai ne sanat ja niillä sanoilla on merkitys.</i>	Musiikin avulla pystyy käsittelemään tunteita ja laulun sanoilla on merkitystä.	Tunteiden käsittely musiikilla.

Tuomen ja Sarajärven (2009, 110) mukaan pelkistetyt ilmaukset ryhmitellään siten, että ilmauksista samaa tarkoittavat asiat ryhmitellään samojen otsikoiden alle ja niistä muodostetaan luokkia. Opinnäytetyön aineisto

ryhmiteltiin samankaltaisiin alaluokkiin, sitä kuvaaviin yläluokkiin ja pääluokkiin aina tutkimuskysymyksittäin.

Taulukko 3. Esimerkki ryhmittelystä. Tutkimuskysymys 1.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Turvallinen koulu Tärkeät harrastukset Opettavainen työntekeo	Koulu Harrastukset Työntekeo	Koulu, harrastukset ja työ	Yhteiskunnalliset instituutiot
Omalla puolella oleva lastenkodin työntekijä Sairaalassa saatu hoito	Sijaishuolto Terveystenhuolto	Ammattiapu	
Kuunteleva äiti Välittävät sukulaiset	Biologinen perhe ja sukulaiset	Ihmissuhteet	Sosiaaliset suhteet
Turvallinen kaverin perhe Luottamukselliset kaverit	Muut perheet Kaverit		
Uskolliset ja rakastavat lemmikit	Tärkeät eläimet		
Tunteiden käsittely musiikilla Haavemaailmaan pakeneminen	Musiikki Haaveet ja mielikuvitus	Luovuus	Yksilön kyvyt
Päätäväisyys, rohkeus, kilpailuhenkisyys Kiltteys ja tottelevaisuus	Vahva luonne Sopeutuva luonne	Luonne	

Ryhmittelyn jälkeen aineisto käsitteellistetään, jolloin aineistosta nousee esiin empiiristä aineistoa kuvaavia käsitteitä. Tämän avulla tutkimusaineistosta muodostuu uudelleen looginen kokonaisuus, jonka avulla aineis-

tosta selviää tutkimuksen tulokset. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 112-113.)
Opinnäytetyössä pääkäsitteet löytyivät perusteellisen pelkistämisen ja ryhmittelyn tuloksena. Pääkäsitteiden löydyttyä ne värikoodattiin tutkimustulosten kirjoittamista varten.

Taulukko 4. Esimerkki käsitteellistämisestä. Tutkimuskysymys 1.

Yläluokka	Pääluokka	Yhdistävä luokka
Koulu, harrastukset ja työ Ammattiapu	Yhteiskunnalliset instituutiot	Selviytymiseen vaikuttavat tekijät lapsuudessa ja nuoruudessa
Ihmissuhteet Eläimet	Sosiaaliset suhteet	
Luovuus Luonne Pakon sanelemat keinot Itsereflektio Empatia	Yksilön kyvyt	

Vaikka opinnäytetyön analysointi tehtiin perusteellisesti, opinnäytetyön analysointi tarkentui vielä tutkimustuloksia kirjoittaessa. Kirjoitusprosessin yhteydessä tuli uusia oivalluksia ryhmittelystä. Analysointi täydentyi kirjoittamisen myötä ja alkuperäisten ilmausten merkitys syventyi vielä entisestään.

Tutkimustuloksia kirjoitettaessa haastateltavat ryhmiteltiin kolmeen kategoriaan, jotta turvattiin haastateltavien anonymiteetti. Tuomen ja Sarajärven (2009, 131) mukaan anonymisoinnilla taataan jokaisen tutkittavan yksityisyyden suoja. Haastateltavat jaettiin syntymävuosien mukaan kolmeen ryhmään. Neljä haastateltavaa oli syntynyt 1990-luvulla ja neljä haastateltavaa oli syntynyt 1970–80-luvulla sekä kolme haastateltavaa oli syntynyt 1940–50-luvulla. Tutkimustuloksissa haastateltavien lainauksen perässä lukee esimerkiksi Nainen, synt. 90-luvulla tai Mies, synt. 40–50-luvulla. Haastateltavat ovat itse määritelleet sukupuolensa allekirjoittaessaan tutkimuksen lupa-asiakirjan. Haastateltavat on erotettu toisistaan tunnisteella H1 aina H11 asti, mikä aloittaa haastateltavien lai-

naukset. Opinnäytetyössä on haluttu kunnioittaa jokaisen haastateltavan kertomia asioita, minkä vuoksi ne on yksilöity tunnisteilla H1–H11.

7 TUTKIMUSLÖYDÖKSIÄ

Opinnäytetyöhön haastateltiin yhtätoista täysi-ikäistä henkilöä, jotka olivat lapsuutensa ja nuoruutensa aikana lastensuojelun sijaishuollossa kokeneet kaltoinkohtelua. He olivat kasvaneet sijaisperheissä, ammatillisissa perhekodeissa, lastenkodeissa, nuorisokodeissa ja koulukodeissa ympäri Suomea. Ennen huostaanottoa moni haastateltava oli kokenut biologisessa perheessään turvattomuutta ja väkivaltaa. Myös sijaishuollossa koettiin moninaista kaltoinkohtelua ja väkivaltaa sijaishuollosta vastaavien aikuisten ja toisten lasten tai nuorten taholta sekä lastensuojelun järjestelmän puutteiden vuoksi. Kaltoinkohtelun kokemukset olivat yhtä julmia ja haa-voittavia, vaikka nuorimman ja vanhimman haasteltavan ikäero oli noin 50 vuotta.

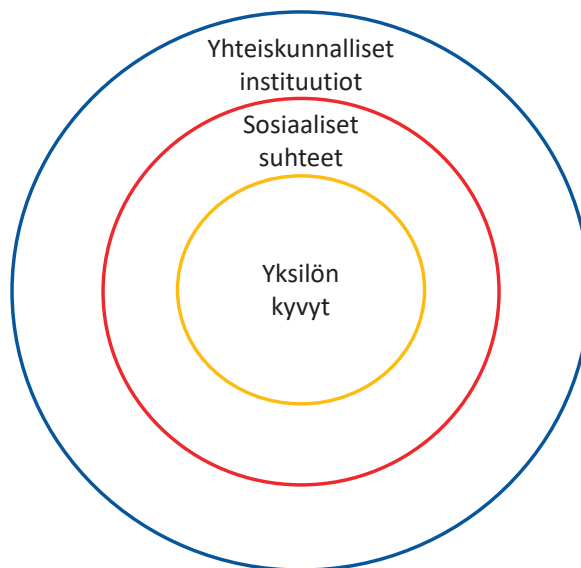
Fyysinen väkivalta oli paikoin niin rajua, että vammat vaativat sairaalahoidtoa. Psykykinen väkivalta satuttaa edelleen eniten haastateltavia. Jatkuva pilkkaaminen tai täydellinen välinpitämättömyys on jättänyt mieleen vaikeita traumamuistoja. Perustarpeita laiminlyötiin siten, etteivät lapset saaneet leikkiä vaan heillä teetettiin kohtuuton määrä töitä tai lapset eivät saaneet pitää yhteyttä läheisiin ihmisiin. Seksuaalisen väkivallan tekijöinä olivat sijaisperheen biologinen poika tai oma veli, joka oli samaan paikkaan sijoitettu. Kulttuurinen väkivalta näkyi siten, ettei omaa kulttuuriaan saanut harjoittaa tai omaan sukuun pitää yhteyttä. Taloudellisen väkivallan keinoin sijaishuollosta vastaavat aikuiset käyttivät lasten rahat talon remontoimiseen tai uusimpiin kodinkoneisiin ja lapset joutuivat kulkea toisten vanhoissa vaatteissa. Rakenteellinen väkivalta on ollut lastensuojelujärjestelmän heikkoutta ja lapset ovat eläneet vuosia, jopa vuosikymmenen väkivaltaisessa sijaishuoltopaikassa.

7.1 Taistelua päivästä toiseen sijaishuollon aikana

Tutkimustuloksina löytyi kolme pääluokkaa. Näihin pääluokkiin sisältyvät asiat auttoivat sijaishuollossa kasvaneita lapsia ja nuoria selviytymään siellä koetusta kaltoinkohtelusta. Selviytymiseen vaikuttivat yhteiskunnalliset instituutiot, sosiaaliset suhteet ja yksilön kyvyt. Yhteiskunnallisissa instituutioissa saatu ammattiapu esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisilta on ollut tärkeää lapsen pärjäämiselle. Sosiaaliset suhteet

kertovat muun muassa välittävistä ihmissuhteista, jotka ovat voineet pitää lasta tai nuorta pinnalla kaltoinkohtelusta huolimatta. Lapsen tai nuoren omat kyvyt osoittautuivat ratkaisevaksi tekijäksi selviytymisen näkökulmasta. Näitä yksilön kykyjä ovat olleet luovuus, luonne, pakon sanelemat keinot, itsereflektio ja empatia.

Nämä kolme pääluokkaa linkittyvät toisiinsa. Yhteiskunnallisissa instituutioissa saatu ammatillinen apu perustuu sosiaaliseen suhteeseen työn tekijän ja lapsen välillä. Yksilön kyvyt tarvitsevat kehittyäkseen sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta. Yksilö on aina yhteydessä yhteisöön ja yhteiskuntaan, jossa hän elää. Yhteiskunnalliset instituutiot, sosiaaliset suhteet ja yksilön kyvyt ovat yhteydessä toisiinsa systemisesti.

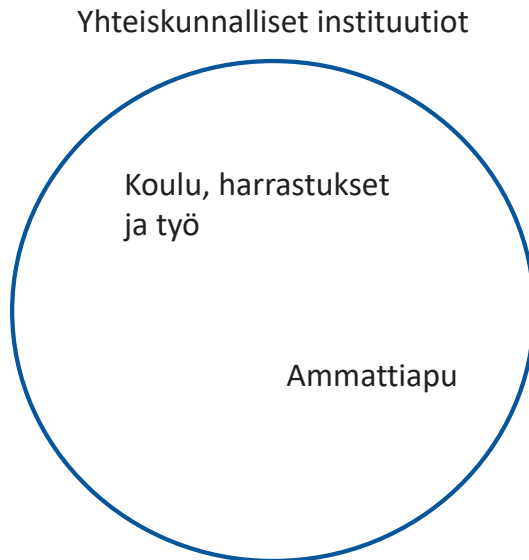

Kuvio 1. Selviytymiseen vaikuttavat tekijät lapsuudessa ja nuoruudessa

7.1.1 Yhteiskunnan instituutiot tukipilareina

Yhteiskunnalliset instituutiot, kuten koulu, harrastukset ja työnteko ovat tukeneet lapsen ja nuoren selviytymistä, koska silloin on päässyt pois sijaishuoltopaikan kurjuudesta. Ammattiavun saaminen on auttanut ja jopa pelastanut lapsen tai nuoren hänen saatuaan psykiatriasta osastohoitoa

tai päästessään pois väkivaltaisesta sijaishuoltopaikasta toiseen sijaishuoltopaikkaan.

Kuvio 2.Yhteiskunnalliset instituutiot lapsuudessa ja nuoruudessa

Koulu, harrastukset ja työ

Haastateltavat kertoivat, että koulussa on saanut olla oma itsensä ja sen ikäinen kuin on. Vastaavasti sijaishuoltopaikassa ei ole ollut lupa olla lapsi, leikkiä tai muodostaa ystävyssuhteita. Kouluun on päässyt pakoon sijaishuoltopaikan kaltoinkohtelua ja ymmärtävät opettajat ovat sallineet lapsen olla juuri sellainen kuin on. Erään haastateltavan kohdalla opettaja pelasti hänet pois väkivaltaisesta sijaishuoltopaikasta ja toimitti sairaalaan. Koulussa sai elää normaalia elämää ikäistensä lasten kanssa, kun ei jatkuvasti tarvinnut keksiä keinoja vältellä väkivaltaa. Koulussa valittiin paljon kursseja, jotta saisi olla mahdollisimman pitkään pois sijaishuoltopaikasta.

H11: Noh, varmaan se koulu, mä otin kaikki mahdolliset kurssit, mitä irti lähti, tavallaan sit sai olla mahdollisimman pitkään tavallaan pois sieltä. Tavallaan pääs jotenki pois siitä ympäristöstä ja elään sellasta normaalia elämää, kun olit koulussa et ollut siellä laitoksessa. Sitten tuli jotenki ehkä tavallaan keskittyminen johonkin muuhun kuin siihen. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Koulussa pärjääminen ja opettajilta positiivisen palautteen saaminen on ollut selviytymistä tukeva asia.

H2: ...Mut sit ehkä itellä sai jaksaa se, että ku oli niin hyvä niinku koulussa, se oli se mun selviytymiskeino, et mä pistin mun kaikki voimat siihen niinku koulunkäyntiin ja sit ku mä sain hyviä arvosanoja niin ees opettajat niinku kehu, et susta voi tulla jotain, niin se sai jaksamaan, kun ei mistään muualta saanut positiivista, niin sit sai koulusta, mä panostin siihen ihan täysiä. Se sitte niinku, et tuntu et jotain osaa. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Harrastukset ovat yhtä lailla toimineet pakopaikkana kaltoinkohtelulta. Urheiluharrastuksissa pärjääminen on luonut uskoa itseän ja onnistumisen kokemuksia. Valmentajan kehuminen ja oma menestyminen ovat auttaneet selviytymään.

H3: ...Ja niitä oli niin monta, et yhestähän se alkoi ja sit se meni eteenpäin, sitten kun pääsin piirin tasolle ja sit pääsi vähän ylemmäs, sitä menemistä riitti. Ja se oli varmaan yks semmonen syy, miks niinku aina vaan halus olla parempi ja aina päästä kovempaa ja aina vaan päästä korkeammalle, koska ties sen, että jos se tähän loppuu, niin sit se on taas se sitä surkua siellä himassa (sijaiskodissa)... (Nainen, synt. 40–50-luvulla)

Erään haastateltavan mukaan työnteko lapsuudessa ja nuoruudessa on ollut opettavaista ja se on koettu hyvänä asiana. Hän oppi maanviljelytöitä ja eläintenhoitoa. Kuitenkin moni haastateltava kertoi, että he ovat lapsena ja nuorena joutuneet tekemään paljon koti- ja maataloustöitä, mikä on ollut ikään nähden täysin kohtuutonta.

Ammattiapu

Moni haastateltava on saanut terveydenhuollon ja sairaanhoidon apua väkivallan fyysisten jälkien hoitoon, väkivallan kokemusten käsittelyyn ja psyykkisen sairauden hoitoon. Vaikka apua on saatu, moni koki avun olleen vain näennäistä. Terapiaa on ollut pakkopullaa eikä terapeuttiin ole voinut luottaa. Psykiatrisessa hoidossa ei ole osattu tunnistaa, miksi nuori voi huonosti ja mistä syystä hän oireilee tullessaan seitsemättä kertaa peräkkäin osastojaksolle. Eräs haastateltava tuli sijaisperheessä seksuaalisesti hyväksikäytetyksi, mihin poliisi puuttui. Vaikka seksuaalista väkivaltaa oli

tehty usealle sijaisperheessä asuneelle tytölle, joita tilanteesta kuulusteltiin myös, asiasta ei tuomittu ketään. Myöskään toisen haastateltavan seksuaalisen väkivallan kokemuksia ei ole otettu todesta neuvolassa, jossa hän sai keskusteluapua. Lukiessaan neuvolan kirjaukset käynneistä myöhemmin, hänelle selvisi, että hänen oli luultu valehdelleen tapahtuneista.

Yksikin välittävä lastensuojelun työntekijä tai perhehoitaja on ollut merkittävä lapsen ja nuoren pärjäämiselle väkivallan keskellä. Haastateltavat mainitsivat sosiaalityöntekijän, lasten- ja nuorisokodin työntekijän, tukiperheen, sijaisisän, uuden sijaisperheen ja jälkihuollon työntekijän, jotka ovat auttaneet heitä. Työntekijä tai perhehoitaja on voinut puolustaa lasta, jottei tämä joutuisi kokemaan enempää väkivaltaa tai hän on järjestänyt lapselle uuden sijaishuoltopaikan, jossa on hyvät oltavat. Välittäminen on ollut pieniä tekoja, kuten rinkan suojapussin lainaamista tai lapselle ruoan tarjoamista. Viikonloppuisin tukiperheeseen pääseminen on tarjonnut lapselle näkymän normaaliin perhe-elämään. Aina lapsen avunhuutoja ei ole otettu tosissaan tai tiedot avunhakemisesta ovat jopa kadonneet, mutta on myös ollut ihmisiä, jotka ovat lopulta puuttuneet sijoitetun lapsen huonoihin olosuhteisiin.

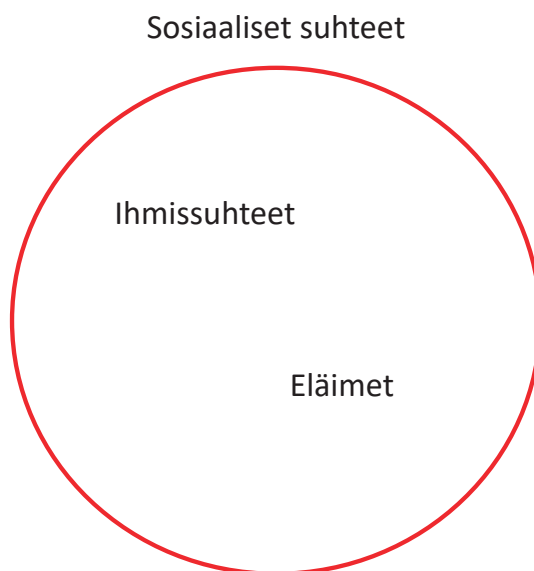
H1: ...Mulla on ainakin siintänyt se tavoite siellä niinku et täältä on pakko päästä pois, kunnes se teki sen virheen, et mä pääsin sieltä pois. Siihen joutu sit puuttumaan muut näin ja. Mut ku heilläkin on ollut ystäviviä pienessä kylässä ja näin joka puolella, niin sä et oo saanut, sä et oo pystynyt kenenkään luokse mennä pyytämään sitä apua, joka paikassa sut tunnettiin ja torpattiin, yritinhän mää, mut se hävis, simsalabim se katos, ei oo, koska oli heidän tuttujaan. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Haastateltavat ovat olleet kiitollisia henkilöille, jotka puuttuneet sijaishuollossa tapahtuneeseen kaltoinkohteluun sekä järjestäneet uuden sijaishuoltopaikan. Haastateltavat muistelevat lämmöllä ihmisiä, jotka ovat kohdelleet heitä hyvin.

7.1.2 Välittävät ja turvalliset sosiaaliset suhteet

Sosiaaliset suhteet kertovat välittävistä ihmissuhteista sekä uskollisista lemmikeistä, joiden tuella lapset ja nuoret pärjäsivät sijaishuoltopaikassa. Niistä ihmisistä, jotka välittivät, rakastivat, luottivat, suojelivat ja pelastivat. He olivat ihmisiä, joihin lapsi saattoi muodostaa turvallisia ja luottamuk-

sellisia kiintymyssuhteita. Sosiaaliset suhteet ovat muodostuneet myös kavereista, joiden kanssa lapsi tai nuori sai leikkiä ja tehdä ikäluokkaansa kuuluvia asioita. Lemmit antoivat lapsille mahdollisuuden purkaa huoliaan eläimelle, joka ei varmasti kerro asioita eteenpäin. Eläimet olivatkin uskollisia ja turvallisia. Eläimet hyväksyivät lapsen sellaisena kuin hän on.

Kuvio 3. Sosiaaliset suhteet lapsuudessa ja nuoruudessa

Ihmissuhteet

Merkityksellisiä selviytymistä tukevia tekijöitä olivat ymmärtävät ja empaattiset ihmiset, jotka hyväksyivät ja kohtasivat lapsen lapsena sekä kohtelivat hyvin. Tärkeitä ihmissuhteita haastateltaville ovat olleet omat biologiset vanhemmat, sisarukset, sukulaiset, kaverien perheet ja seurustelukumppanin perhe.

H5: ...Mutta kyllä mulla niinku on siis ollut aina jotain aikuisia, jotka on tavalla tai toisella, se on just ehkä ollut kaverin perhe, missä mut on hyväksytty. Semmosena kun mä oon ja mää oon siellä saanut viettää aina aikaa niin paljon kuin oon halunnut ja. Se on ollut yksi sellanen asia, jota mietin, että on jollain lailla ollut ehkä yks tärkeimmistä niinku selviytymiskeinoista tai tavallaan selviytymissattumista... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Kaverisuhteet, olivat ne sitten koulussa, harrastuksissa, sijaishuoltopaikassa tai muutoin solmittuja kaverisuhteita, ovat olleet äärimmäisen tärkeitä haastateltaville. Kaverit tukivat pärjäämään vaikeissa olosuhteissa tai jopa auttoivat karkaamaan. Kavereiden kanssa sai tehdä ikäistensä touhuja, olla vapaa ja hyväksytty oma itsensä. Heidän kanssaan pystyi puhumaan asioista ja oppimaan uutta.

H7: ...hän (perhekodin vanhempien biologinen lapsi) oli justiinsa se, jolta mä sain, jonka bassoa mä sain niinku lainata välillä, vaikka mä en tiennyt mitään bassonsoitosta, mut tota, hän oli varmaan se ainut henkilö siellä, joka ei aidosti halunnut mulle mitään pahaa ja näki mut ihmisenä eikä niin sanotusti hirviönä, niinku ne, tai ilmapiirin myrkyttäjänä tai jollakin tällasena, mitä ne muut siellä näki mut. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Eläimet

Eläimet ovat olleet lapsille ja nuorille yhtä tärkeitä kuin sosiaaliset suhteet ihmisten kanssa. Eläin tai lemmikki on ollut ainoa, jolle on voinut purkaa murheita, kun ei ole ollut ketään aikuista tai kaveria, jolle olisi voinut puhua luottamuksellisesti. Eläimet ovat tuoneet lohtua ja iloa. Eläinten uskollisuus ja turvallisuus on ollut ainoa paikallaan pysyvä asia lapsen ja nuoren elämässä. Lapsi tai nuori on kokenut olevansa arvokas saadessaan lemmikiltä huomiota ja vastarakkautta, mikä on luonut yhteenkuuluvuuden tunnetta.

H4: Siis mulle eläimet on ollu aina siinä suhteessa olleet tärkeitä, koska niille voi kertoa sen kaikki. Koska nehän ei kerro kellekään mitään. Et se on ollut se. Nehän on uskollisia ja niilt saa vähän sitä vastarakkautta. Tai vähän on vähän turhan lievä sana. (Mies, synt. 40–50-luvulla)

7.1.3 Lapsen ja nuoren omat kyvyt auttavat selviytymään

Tutkimustuloksista laajin kokonaisuus on yksilön kyvyt, jotka vaikuttivat selviytymiseen lapsuudessa ja nuoruudessa. Moni haastateltava oli jäänyt väkivaltakokemustensa kanssa yksin. He eivät ole voineet tai uskaltaneet puhua kokemuksistaan, saati lapsena edes kysyneet ymmärtämään, että heitä on kohdeltu väärin. Mieli on suojannut lasta väkivaltakokemuksilta

niin, että vasta aikuisena traumaattiset muistot ovat palautuneet mieleen. Lapsi sopeutui siihen ympäristöön ja niihin tapoihin, missä hän eli. Väki-
valtaista kohtelua pidettiin paikoin normaalina. Lapsen oma kokemus oli, että hän on ansainnut huonon kohtelun ja että hän on syyllinen. Näistä syistä yksilön kyky sopeutua, suhtautua, taistella tai selviytyä kaltoinkohteluolosuhteista on ollut merkittävää. Yksilön kykyjä kuvastaa luovuus, luonne, pakon sanelemat keinot, itsereflektio ja empatia.

Kuvio 4. Yksilön kyvyt lapsuudessa ja nuoruudessa

Luovuus

Lapsuuden ja nuoruuden ajan luovat selviytymiseen vaikuttavat tekijät voi jaotella kahteen luokkaan: kirjoittamiseen ja musiikkiin sekä haaveisiin ja mielikuvitukseen.

Kirjoittaminen ja musiikki

Kirjoittamista pidettiin tärkeänä asiana lapsuudessa ja nuoruudessa. Haastateltavat kirjoittivat sijaishuollon aikana päiväkirjaa, kirjeitä, runoja ja tarinoita. Kirjoittaminen auttoi purkamaan ja käsittelemään tunteita. Kirjoittaminen oli väline jaksaa eteenpäin ja se toi lohtua yksinäisyyteen.

H8: Mä olin taas sellases paikkaa, että mää oikein, ei mulla hirveesti ystäviä ollut. Ja sitte justiin se oli semmonen pieni maalaiskylä ja mä olin niinku ainut romani siellä. Nii tota. Siellä aika lailla niinku syrjittiin ja tuomittiin ja kaikkea. Ja siellä oli kanssa niinku, mulla on kanssa tuo musiikki tosi tärkeä. Mä olen aina ollut iha musiikkihullu ihminen. Sitte kirjoittaminen. Kirjoitin kaikki omia juttuja. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Musiikki palveli samaa tarkoitusta kuin kirjoittaminen. Laulujen sanat auttoivat käsittelemään omia tunteita. Musiikin avulla koki vertaisuutta, kun ymmärsi, että joku toinen on kokenut samalla tavalla kuin itse.

H5: ...mutta ne lyriikat on se asia, mikä siinä musiikissa on se on ollut se tärkein, että pystyy kuuntelemaan niitä laulujen sanoja ja samaistumaan niihin tunnetiloihin tai löytämään itsestään tunnetiloja tai ymmärtämään et joku muukin on kokenut joskus jotain vastaavaa. Ja se niinku sanoilla on tosi iso voima. Niin se on ollut niinko mulle aina semmonen tosi tärkeä asia. Jos joku on kirjoitettu, sit se on jollain lailla validimpi tai enemmän merkityksellinen kuin se, että se on vaan pään sisällä oleva ajatus. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Musiikki tarjosi mahdollisuuden haaveiluun omasta bändistä tai musiikkiurasta. Lempibändi toimi myös suojaavana tekijänä kaltoinkohtelukokemuksille. Eräs haastateltava kertoi, kuinka lapsena omien tunteiden käsittely on hyvin rajallista, koska ei ymmärrä, mikä on normaalia ja mikä ei. Hänen mielestään kaikki riippuu siitä, miten lasta kohdellaan ja mitä lapselle kerrotaan asioista. Musiikin avulla voi lähteä tutkimaan maailmaa laajemmin ja samalla oppia uusia asioita itsestään ja elämästä.

Haaveet ja mielikuvitus

Haaveilla, haaveilulla ja mielikuvituksella on ollut suuri merkitys lapsena ja nuorena. Ilman haaveilua väkivallan täyteistä todellisuutta ei olisi kestänyt. Haavemaailmaan pakeneminen toimi selviytymiskeinona. Moni haastateltavista kuvasi, että haavemaailmaan pakeneminen on ollut kaikki kaikessa. Ilman sitä ei olisi jaksanut.

H9: Se on ollut kaikki, se et on pystynyt haaveilemaan, paeta sinne haavemaailmaan... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

H1: Nimenomaan paeta sitä sinne, sitä todellisuutta. (Nainen synt. 70–80-luvulla)

Eräs haastateltava kertoo, että hän loi äärettömän mielikuvituksen avulla omia maailmoja. Mielikuvituksen avulla hän toimi itse itsensä hoitajana paetessaan omiin maailmoihinsa. Lukeminen, tylsät hetket ja ihastumiset ruokkivat mielikuvitusta ja haaveilua. Haastateltavilla oli lapsena ja nuorena paljon erilaisia haaveita ja unelmia, jotka auttoivat jaksamaan arkitodellisuutta.

Haaveet

Eniten lapsena ja nuorena haaveiltiin vapaudesta ja täysi-ikäisyydestä, jolloin pääsisi sijaishuoltopaikasta pois ja elämään normaalia elämää. Samoin haaveiltiin siitä, että pääsisi asumaan toiseen perheeseen tai paikkaan, jossa kohdeltaisiin hyvin. Olisi ihmisiä, jotka välittäisivät ja joiden luona saisi olla vapaasti oma itsensä. Haaveiltiin siitä, että pääsisi paikkaan, jossa ei tarvitsisi pelätä.

H7: ...Ja sitte varmaan justinsa pahimpina päivinä just se, että pääsis jonnekin paikkaan, missä saa niinku, ei niinku tarvitsis elää pelossa. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Usko sijaishuoltopaikasta pois pääsemiseen sekä usko siihen, ettei kaltoinkohtelu voi jatkua loputtomiin, auttoi haastateltavia selviytymään. Vapaus näyttäytyi suurena mahdollisuutena vaikuttaa itse omiin asioihin ja päättää omasta tulevaisuudesta.

H1: Se suuri vapaus on ollut mulla niinku, ei mikään semmonen niinku, et joku ammatti tai jotain muuta tämmöstä että. Lähinnä se, että pääsee itse vaikuttaa ja se vapaus. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Täysi-ikäisyydestä haaveileminen auttoi haastateltavia selviytymään, koska 18-vuotiaana koittaisi vapaus ja olisi mahdollisuus vastata omasta elämästä. Silloin pääsisi varmasti pois sijaishuoltopaikasta. Täysi-ikäisenä kukaan ei enää määrää ja käskytä. Se oli suuri unelma.

H5: Päällimmäisenä tunnetilana tai sellasena ajatuksena on, että mä olin niinku aika ahdistunut ja koin olevani aina tosi yksin ja minä vastaan aikuiset ja lastensuojelu ja sosiaalityöntekijät ja sijaisvanhem-

mat ja. Se on niinku ehkä se semmonen, et mä vaa niinku ootin, että mä pääsen sieltä pois, et ku mä oon täysikänen, mä pääsen vaa lähtee pois. Et tuntu, et ei oo ketään kuka pitäis mun puolua. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Haaveita oli monenlaisia. Lapsena ja nuorena haaveiltiin omasta musiikkiurasta ja bändistä. Haastateltavat haaveilivat myös omasta eläimestä, omasta perheestä aikuisena ja siitä, että aikuisena voisi tehdä työtä, jossa pääsee auttamaan muita ihmisiä. Haaveilu oli tulevaisuuden toivoa ja uskoa, että tulevaisuudessa siintää jotain hyvää.

Luonne

Lapsen tai nuoren persoonallisuuden ominaisuuksien avulla löydettiin keinoja selviytyä. Päättäväisyys, rohkeus ja kilpailuhenkisyys kuvastavat vahvaa luonnetta, joka auttoi pärjäämään. Näiden ominaisuuksien ansios-
ta lasta ei ole nujerrettu, eikä lapsi ole lannistunut vaan jaksoi eteenpäin. Vaikka lannistui ja masentui, jostain löytyi voimaa jaksamiseen. Vahvana oleminen oli voimavara, joka auttoi jopa silloin, kun oli heikkona.

H8: ...Vaan, piti vaan olla vahva, vaikka, vaikka oli niinku heikoimmillaan ja ois tarvinnut sitä tukea, mut et saanut sitä mistään. Piti vaan olla vahva. Siitä jotenki tuli se voimavara. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Rohkeus auttoi kokeilemaan uusia asioita. Se toi varmuutta, että kannattaa ottaa riskejä ja silti elämä kantaa. Kilpailuhenkisyyden avulla pärjäsi koulussa ja urheiluharrastuksissa ja se auttoi yrittämään parhaansa, vaikkei edes uskonut itseensä ja omiin kykyihinsä.

H5: Itse ei oo koskaan oikeestaan ollu mihinkään tyytyväinen. Mulla on varmaan niinku tosi voimakas kilpailuvietti sillee ihmisenäkin, mutta se on ollut ihan naurettavaa, miten pitkälle on vienyt vaikka jonku koulumenestyksenkin. Tehnyt omat rimat ja silti on niinku tyytymätön tuloksiin. Jos siellä on yksikin 10-, niin sitä sättii itseään siitä. Et se on sillee ihan niinku naurettavaa. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Sopeutuva luonne kertoo kiltteydestä ja tottelevaisuudesta, joiden avulla löysi keinoja selviytyä. Ollessaan kiltti ja tottelevainen selvisi kaikista helpoiten. Paras suoja väkivallalta oli toimia siten kuin käsketään.

H10: ...että toimin sillä tavalla, kun käsketään, se on se paras suojakaikkea vastaan. Siellä ei ollut enää varaa pelleillä tai alkaa, mutta ei olis tullut mieleenkään tommoset pikkukikat... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Pakon sanelemat keinot

Lapsi ja nuori löysi keinot selviytyä pakon edessä. Haastateltavat kertoivat aktiivisesta vastarinnasta sijaishuoltopaikkaa kohtaan, mikä ilmeni karkailuna, valehtelemisena sekä kepposten tekemisenä ja esteiden asettamisena. Itseä suojeltiin olemalla jatkuvasti valppaana ja varuillaan aistien ympäristöä ja ihmisten merkkejä. Paha olo johti itsensä satuttamiseen tai jopa itsemurhan harkitsemiseen, koska ei enää jaksanut. Alistumalla kaikkeen ja näkymättömänä olemisella saattoi välttää väkivaltilanteita. Suojamuurin sisällä ei mennyt enempää rikki. Hädän keskellä nukkuminen oli ainoa keino paeta todellisuutta. Luotto ihmisiin meni, koska keneltäkään ei saanut apua.

Aktiivinen vastarinta

Karkaaminen, valehtelu, kepposten tekeminen ja esteiden asettaminen olivat aktiivista vastarintaa, jolla suojeltiin omaa itseä sijaishuollon aikana. Karkaamisesta tuli vaihtoehto, kun ei enää halunnut olla sijaishuoltopaikassa. Haastateltavat kertoivat, että he karkasivat sukulaisten luokse, jotka välittivät heistä. Karkaaminen toteutettiin yksin tai yhdessä kaverin kanssa. Karkaaminen tiesi sanktioita, minkä vuoksi karattiin keskellä yöllä ja hiivittiin takaisin aamuyöstä sijaishuoltopaikkaan kiinni jäämisen välttämiseksi. Eräs haastateltava kertoi yrittäneensä karata, mutta lopulta ei ollut mitään paikkaa, mihin mennä ja hän palasi takaisin sijaiskotiin. Toinen haastateltava kertoi, että hän karkasi lähes jokaisesta sijaishuoltopaikasta, jossa hän oli sijoitettuna ja lopulta lähti maasta ja karkasi ulkomaille. Karkaaminen kertoo hädästä ja tuskasta sekä siitä, ettei lapsella ole ollut hyvä olla.

H6: ...Mä karkasin (paikkakunnan nimi) aina välillä tätin luokse. Näki oikein hyväksytyn (haastateltavan nimi) hänen silmistään, kun veti ovet auki, hän katto niin justinsa, katto ensin näin, että valuuko verta mistään, sit kysy et ookko syönyt, ja mentiin sisälle. Niin se piti myöskin tätä pikkupoikaa pinnalla, nenää pinnalla. Ehkä tästä selviääkin vielä. (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Haastateltavien mukaan oli pakko valehdella, muuten ei olisi selvinnyt sijaishuoltopaikassa. Valehtelu auttoi ja suojeli.

H2: ...sitte ehkä itellä auttoi myös, et valehteli asioista, et se oli semmonen. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Kepposet olivat keino kapinoida sijaishuoltopaikan sääntöjä vastaan.

H11: Että en muista kyllä (sijaishuoltopaikan nimi) yhtään sellasta iltaa, että oltais menty myöhemmin kuin yhdeksän nukkumaan, että jotenkin sillai tiätkö että niinku ei oo sellasta maalaisjärkeä ehkä tai ei ollut siinä. Tai just esim muistan semmosenki, ku oli niinku, aina tehtiin, oli ne keittiöviikot, niin oli sovittuna, että tehään aamupuuro, et se on aina tarjolla, mut sit ku ne oli ne perhekotivanhemmat siellä lomalla, niin ne, kukaan ei, ne oli lomalla niin se keitettiin se puuro, vaikka sitä ei kukaan syönyt, että tavallaan niinku, että on tuokaan sitten, että keittää puuroo ihan vaan sen takia, että se kuuluu olla tarjolla ja sitä ei kukaan syö. Sitten mää muistan, että mää joskus vittuileksaan sille, laitoin siihen puuroon törkeesti suolaa, kun mä tiesin, et ainut kuka sitä syö on niin se perhekodin äiti, että sillai, et ei mitään järkee noissa, et ei voinu joustaa niinku missään asiassa. Ja just noi siivoukset, muistaa siellä, että mää muistan, kun siellä oli uus nuori ja uus ohjaaja, että tavallaan, että miten tarkkaa se oli, et me saatiin huijattua sitä niinku uutta nuorta ja uutta ohjaajaa, että kiuaskivet pitää pestä ja viedä ulos kuivumaan. Ne meni sille ohjaajallekin ihan täydestä, siellä ne oli kantamassa niitä kiuaskiviä sinne ulos kuivumaan. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Haastateltavat olivat myös lapsena ja nuorena rakentaneet konkreettisia esteitä, ettei kukaan pääse heidän huoneeseensa sekä varmistaneet pako-reitin ulos huoneesta muun muassa laittamalla tikkaat oman ikkunansa alle.

H1: ...et yöaikakaan ei oo ollu niinku, niin tavallaan se, mulla on ainakin rakentunut ihan siihen, että kun sä et oo pystynyt luottamaan, sä oisit voinut kertoa mitä joku toinen tekee sulle niin, et sulla on turvaton olo, et mä oon joutunut itse tekemään semmosia suojamekanismeja, et mä oon sitonut oven jalkalamppuun, et sinne ei yö aikaan tule kukaan ja pistänyt kellon soimaan, herätyskellon soimaan, et mä puran ne ennen, ku kukaan tulee. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Passiivinen itsensä suojeleminen

Haastateltavat kertoivat selviytyneensä lapsena ja nuorena olemalla näkymättömiä, alistumalla tilanteeseen ja nukkumalla. Kun oli näkymätön ja hiljaa, ei aiheuttanut häiriötä. Tunteet piti piilottaa muilta ihmisiltä, koska tunteiden ilmaiseminen aiheutti hankaluuksia. Itkemään piti mennä piiloon. Oli helpompaa alistua kaltoinkohtelun kohteeksi ja olla tekemättä mitään. Alistumalla hyväksyi oman paikan ja aseman. Näkymättömyys oli suoja.

H9: Ei sitä voinut mihinkään vaikuttaa, omia mielipiteitä voinut esittää ja siitä seuras aina vaan pahempaa, piti olla just näkymätön ja hiljainen ja kiltti ja tottelevainen ja myöntyy kaikkeen... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Nukkuminen oli keino paeta vaikeita asioita. Kaaos oli niin hirveä, että halusi sulkea silmänsä kaikelta. Kestokyky oli venytetty äärimmilleen ja hermosto oli niin väsynyt kaikesta, että oli pakko päästä nukkumaan.

H9: Mulla on ehkä nukkuminen ollut se, et tavallaan, ku sanoitte, et yöllä on turvatonta, mulla taas on ollut turvaton ja pelokas olo, niin mä oon jotenki haavemaailman lisäksi paennut myös sinne unimaailmaan. Senkin mä huomaan elämässä, kun on vaikeita hetkiä ja muuta niin, mä ihan, tulee sellanen vahva tarve, et pitää päästä vaan äkkiä nukkumaan... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Henkinen suojamuuri

Luottamus ihmisiin meni, kun kukaan ei auttanut, kukaan ei kuunnellut eikä kukaan uskonut lapsen kertomaa. Lapsi tai nuori jäi ihan yksin kokemustensa kanssa. Suojamuurin rakentaminen oli keino suojata itseä rikki menemiseltä. Suojamuurin sisällä oli suojassa, jolloin kukaan ei voinut satuttaa.

H7: Miten sijaishuollon kokemukset ovat vahvistaneet? Noh, en mä tiiä onks ne vahvistaneet, mut ovat aika paljon niinku muuttaneet mua ehkä vähän huonompaankin suuntaan, mut tota ainakin mä oon vaan kasvattanut sellasen suojamuurin itelleni, että mä aika harvoin sitä otan pois. Sen takia, että mä pelkään, että mä taas meen rikki tai jotakin vas-

taavaa ja. Sitte ehkä kyynisen ja semmosen negatiivisen, vähemmän positiivisen, semmoseks ne on muuttaneet mua. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Itsereflektio

Itsereflektio on auttanut ehkäisemään omaa väkivaltaista käyttäytymistä sekä ymmärtämään väkivallan seurauksia. Itse ei halua toimia väkivaltaisesti muita kohtaan, jotta muut eivät joudu kokemaan samanlaisia kokemuksia tai tunnetiloja, kuin itse on väkivallan kohteeksi joutuessaan kokenut. Itsereflektio on auttanut katkaisemaan opittuja käytösmalleja jo lapsuudessa ja nuoruudessa.

H3: ...oon tehnyt semmosen päätöksen, et mä en toimi samalla tavalla. Mä olin varmaan viiden vanha kun mä päätin, et musta ei tuu ikinä tommosta mutsia (sijaisäitiä). (Nainen, synt. 40–50-luvulla)

Itsereflektion myötä on oppinut arvostamaan itseään ja huolehtimaan itsestään. Selviytymistä on tukenut se, että on ollut paras kaveri itsensä kanssa.

H6: Mä oon selviytynyt, että musta on tullut itseni paras kaveri. Sillä tavoin. Kun oli oikein monta kertaa piesty, niin mää puhuin itelleni, että kyllä me selvitään, kyllä me selvitään. Ja luonut sitte tällasta. Kun on ollut ulkopuolinen, se on ollut hyväksyttyä, olen enemmän alkanut lähestyä itseä ja puhunut itseni kanssa. Kaikkein paras kaveri on, jos on itsensä kanssa kaveri... (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Haastateltavat kertoivat, että lapsena tuki selviytymistä toiselle lapselle väkivallan kokemusten jakaminen. Reflektio toisen lapsen kanssa auttoi jaksamaan.

H2: ...Siis me mun veljen kanssa puhuttiin niinku kahestaan siitä, et miks meille tehään niin, niin kyllä me osattiin kyseenalaistaa se, mut ei me kyseenalaistettu niille ihmisille, jotka sitä teki vaan ihan vaan keskenämme ja sit mietittiin just et kelle siitä voitais kertoa, mutta kyl sen tajus heti, et on ihan eriarvosessa asemassa. (Nainen, synt. 90-luvulla)

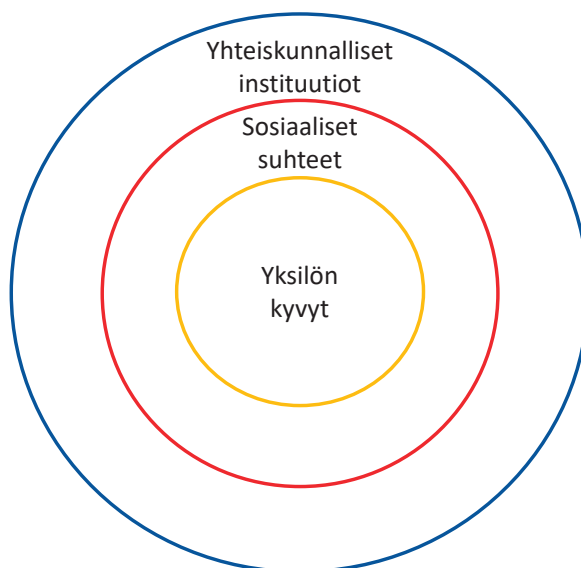
Empatia

Haastateltavien puheista kumpuaa lapsuudessa ja nuoruudessa ilmennyt vahva empatiakyky muita ihmisiä kohtaan. Heidän oma arvomaailmansa vaati, että heikompia pitää puolustaa. Toisten auttaminen on ollut tärkeää ja se on ollut täysin vilpitöntä. Haastateltavat tunnistivat helposti apua tarvitsevan lapsen, vaikka olivat itsekin vielä lapsia. He ovat auttaneet muita lapsia tuomalla ruokaa ja vaatteita sekä pyytämällä aikuisilta apua toiselle lapselle. Toisten auttaminen on ollut samalla itsensä hoitamista sekä toive siitä, että saisi itsekin apua. Empaattisuus ja auttamisen halu viitoitti tietä unelmalle, että aikuisena haluaa päästä vaikuttamaan oikeudenmukaisempaan lastensuojeluun.

H5: ...Mä en niinku ymmärrä, mistä se, mistä omat arvot ees niinku syntyy. Mä oon ollut niin pienestä asti semmonen toisten puolustaja. Ja ihan niinku päiväkodissa mä muistan et mä oon ollu sellanen jo. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

7.2 Kasvun ihmeitä sijaishuollon jälkeen

Niin lapsuudessa kuin aikuisuudessa samat kolme pääluokkaa vaikuttivat haastateltavien selviytymiseen. Yhteiskunnallisissa instituutioissa saatu terveyden- ja sosiaalihuollon tai järjestön apu esimerkiksi terapian ja vertaistuen muodossa ovat olleet ratkaisevia asioita haastateltavien elämässä. Sosiaaliset suhteet, kuten oma perhe, ovat olleet kantava voima elämässä. Kuitenkin suurimpana vaikuttavana tekijänä kaikista kolmesta pääluokasta näyttäytyvät yksilön kyvyt. Aikuisena luovuus, tunteiden käsittely, haasteelliset keinot, menneisyyden läpikäyminen, itsereflektio ja arvomaailma ovat auttaneet selviytymään.

Kuvio 5. Selviytymiseen vaikuttavat tekijät aikuisuudessa

7.2.1 Kannattelevat yhteiskunnan instituutiot

Haastateltavat ovat saaneet apua terveyden- ja sosiaalihuollosta sekä järjestöstä muun muassa terapian, lääkityksen, keskusteluavun ja vertaistuen muodossa.

Yhteiskunnalliset instituutiot

Kuvio 6. Yhteiskunnalliset instituutiot aikuisuudessa

Terveydenhuolto

Terveydenhuollosta on löytynyt neurologisiin haasteisiin oikea diagnoosi ja lääkitys. Niiden saaminen on helpottanut huomattavasti elämää. Vuosia kestävässä terapiassa on päässyt käsittelemään oman elämän asioita. Terapia on auttanut katsomaan asioita eri näkökulmista, ja sitä myöten tuonut ymmärrystä elämään. Terapia on auttanut ymmärtämään, ettei ole ollut niin paha lapsi, että olisi ansainnut kaltoinkohtelua sijaishuollon aikana. Terapia on edelleen keino tukea omaa selviytymistä ja sen jatkaminen on tärkeää.

H1: Mulla on kanssa tuo terapia. Se on, mä oon nyt kolme vuotta käynyt, nyt neljättä vuotta käyn, en tiiä riittääkö edes aika tässä neljännessä vuodessa siihen, et mä sen kaiken käyn lävitse, koska mulla on tavoite se, et mä pystyn avaamaan sit puhtaalleen ja alottamaan ja jättämään sen tonne taakse... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Sosiaalihuolto

Eräs haastateltava kertoo saaneensa aikuisena tukea omalta vanhalta sosiaalityöntekijältään, joka on auttanut käymään läpi sijoitusaikaa haastateltavan lastensuojelupapereiden kautta. He ovat käyneet kahvilla, puhuneet ja itkeneet asioita yhdessä. Sosiaalityöntekijä ei ole tiennyt millaista arkea sijaishuoltopaikassa on eletty ja on pyytännyt anteeksi sitä, ettei ole osannut silloin auttaa. Sama sosiaalityöntekijä on myös auttanut kyseistä henkilöä pääsemään terapiaan sekä saamaan jatkoa ja rahoituksen terapialle. Toinen haastateltava kiittää omaa sijaisperhettään, jonne hän pääsi asumaan, kun sijoitus päätettiin perheessä, jossa häntä kaltoinkohdeltiin. Sijaisperhe on edelleen hänen elämässään mukana aikuisenakin.

H2: No joo on itse asiassa sitä mun viimesintä sijaisperhettä, niitä sijaisvanhempia, jotka on vieläkin mun elämässä, jotka on ainoita ihmisiä joita niinku sillee, aikuisia, joita kiinnostaa mun elämä, niille mä oon paljon velkaa ja niitä mä kyllä oon kiittänyt, heti siitä lähtien, kun mä oikeastaan lähin sieltä ja aina kun mä meen siellä käymään niin. (Nainen, synt. 90-luvulla)

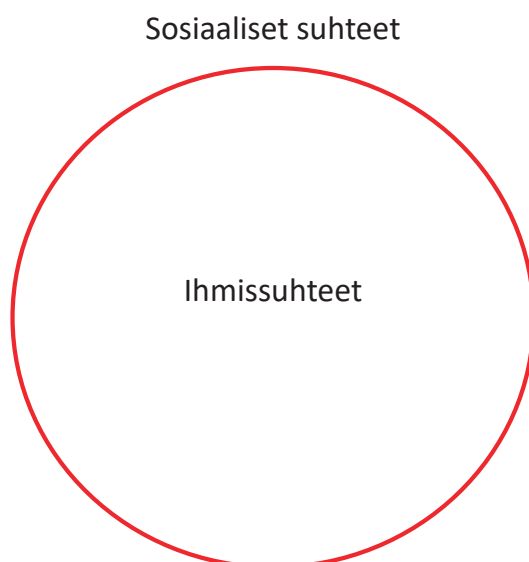
Järjestö

Lastensuojelujärjestö Pesäpuun tukea kiiteltiin, koska X-ketjun Kohtaamisen foorumeissa oli mahdollisuus päästä puhumaan sijaishuollon aikaisesta kaltoinkohtelusta. Kohtaamisen foorumi on ollut paikka, jossa on voinut puhua vertaisten kanssa vaikeista asioista, niistäkin, joista ei ole voinut puhua oikein kenellekään aiemmin. Puhuminen vertaisten kanssa auttaa pärjäämään elämässä.

7.2.2 Rakkaat sosiaaliset suhteet

Aikuisuudessa oman perheen, lasten ja ystävien tuki on ollut oleellista. Oma puoliso on ollut elämän kantava voima ja tuki selviytymiselle. Lapset ovat tuoneet iloa ja onnellisuutta elämään. Välittävät ihmiset, joiden kanssa on saanut jakaa omaa arkea, ovat auttaneet elämässä eteenpäin.

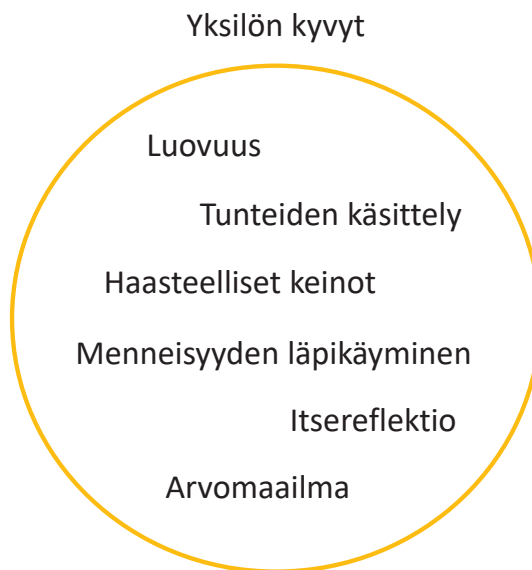
H4: ...että mikä mua on auttanut ja tukenut selviytymään niin kyllä se on ollut mun vaimoni, joka on ollut se yks kantavista voimista, joka on auttanut mua. Tavallaan koska meillä on suurinpiirtein hiukan samanlainen tausta kyllä kummallakin, mutta tota hän on ollut se, ilman häntä god only knows. Se on ihan totuus. (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Kuvio 7. Sosiaaliset suhteet aikuisuudessa

7.2.3 Omilla kyvyillä eteenpäin

Yksilön kyvyt sisältävät eniten erilaisia selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä kaikista kolmesta pääluokasta. Yksilön kykyjä ovat luovuus, tunteiden käsittely ja haasteelliset keinot, joka kertoo epäluottamuksesta ihmisiä kohtaan. Haastateltavien mielestä tärkeää on käydä läpi omaa menneisyyttä lastensuojelupapereiden ja ihmisten tapaamisten kautta sekä saada anteeksipyyntö ihmisiltä, jotka ovat kaltoinkohdelleet. Itsereflektio auttaa katkaisemaan ylisukupolvisia ongelmia ja rakentamaan uudelleen omaa minäkuva, joka on tukahdutettu väkivaltaisessa lapsuudessa. Oma arvomaailma on syntynyt siten, että on löytänyt omalle elämälle merkityksen, päässyt toteuttamaan haaveitaan, alkanut ajatella optimistisesti elämästä ja suhtautunut empaattisesti toisiin ihmisiin. Nämä yksilön kyvyt auttavat selviytymään nykyään aikuisuudessa.

Kuvio 8. Yksilön kyvyt aikuisuudessa

Luovuus

Selviytymistä tukevia asioita aikuisuudessa ovat olleet luovat keinot, kuten kirjoittaminen, musiikki, taide ja huumori. Kirjoittamisen avulla on voinut purkaa kaiken koetun ja käsitellä menneisyyttä. Asioita on käsitelty kirjoittamalla tarinoita, runoja ja laulunsanoja. Eräs haastateltava pohti haluavansa kirjoittaa omalle sijaisäidilleen kirjeen, johon purkaisi kaiken

koetun. Musiikissa on voimaa ja se antaa mahdollisuuden käsitellä tunteita. Kaikenlainen taiteen tekeminen on ollut loppumaton voimavara. Myös huumori on auttanut jaksamaan.

H7: Niin, kyllä ja sitten vaikka se on vähän semmosta, että mustan huumorin ruhtinatar siellä (sosiaalihuollon asumispalvelun nimi) mä sain sen lempinimen. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Tunteiden käsittely

Tunteiden käsittely itkemällä ja suremalla on ollut tärkeää. Itkeminen auttaa käsittelemään vaikeita asioita ja purkamaan tunteita. Vaikka tunteille vallan antaminen on hurja kokemus, se on silti hyvä asia. Eräs haastateltava kertoo, kuinka Kohtaamisen foorumissa sijaishuollon ajoista puhuminen sai hänet ensimmäistä kertaa itkemään ja hän kokee sen edistyksenä oman elämän asioiden käsittelyssä.

H2: ...mä en oo ennen oikeestaan itkenyt ikinä, kun mä kerron näitä juttuja, tänään mä oon ollut ihan sekaisin, et mua vaan itkettäis vaan koko ajan, yrittää vaan olla, et mua ei itketä, en tiiä onko se jotain edistystä ehkä minussa, että mä koen et se on hyvä. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Vihan ja katkeruuden tunteminen ja läpikäyminen on yhtä lailla tunteiden käsittelyä. Viha ja katkeruus antoivat voimaa jaksaa eteenpäin. Kyseiset tunteet ovat osoitus siitä, ettei ole tullut voittajana ulos, vaan arvet ovat olemassa edelleen. Erään haastateltavan mukaan, jos antaa liian helposti anteeksi ja päästää irti vihasta ja katkeruudesta, kaltoinkohteluun syyllistyneet ihmiset pääsevät liian helpolla.

H10: Vaikka monet sano, et siitä katkeruudesta pitää päästä eroon joko se syö niin paljon itseään ja mut sit tavallaan niinku et vaikka ne ihmiset koskaan tavallaan joutuis mihinkään vastuuseen eikä ne todennäköisesti edes tiedä, että mä niitä vihaan tai mä oon niille katkera. Mut sit mulla tulee itellä semmonen tunne, et jos mä annan anteeksi ja unohdan, ne pääsee tavallaan, ne pääsee liian helpolla. Siis tässä ei oo mitään järkeä tässä ajatuksessa, mut niin mä tämän ajattelen. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Aikuisena on oppinut ymmärtämään, että voi selviytyä silloinkin, kun tulee ahdistavia tunteita ja vaikeita tilanteita elämässä vastaan. Se auttaa hallitsemaan omia haastavia tunnetiloja, kun ymmärtää, että ajan myötä asiat eivät enää tunnu niin pahalta.

Haasteelliset keinot

Myös haasteelliset keinot ovat olleet selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä. Sijaishuollon jälkeen on ollut vaikea luottaa ihmisiin, koska ne ihmiset, keiden piti suojella ja kohdella hyvin, toimivatkin täysin väärin, epäluotettavasti ja kohtelivat kaltoin. Osa haastateltavista kertoi, että edelleen aikuisena he eivät päästä ihmisiä kovin herkästi lähelle. Se on yhtäältä suojaava keino, mutta tuo myös haasteita ihmissuhteisiin. Asioiden pakeneminen on ollut myös yksi keino selvitä. Kaltoinkohtelua kokenut ei ole halunnut miettiä tapahtuneita tai puhua sijaishuollon ajasta, vaan hän on täyttänyt päivät kaikella tekemisellä, ettei tarvitsisi tuntea tai käsitellä mitään. Kuitenkaan pakeneminen ei auta, asiat palaavat mieleen silti.

H3: Kyllä ja pakoon et kuitenkaan pääse. Mä olen ollut ekspertti siinä vuosikymmenet. Nyt mä oon tajunnut, et ei, jos et niitä kohtaa, niin pakoon et pääse. Ne saa karkotettua vähäks aikaa pois, mutta aina on joku mistä se palaa. (Nainen, synt. 40–50-luvulla)

Haasteellisiin keinoihin lukeutuu myös pakonomainen tarve läheisyydelle, mikä voi ajaa sellaisiin ihmissuhteisiin, joissa tulee hyväksikäytetyksi. Kun lapsena ja nuorena on jäänyt vaille huomioimista ja rakastetuksi tulemistä, nälkä toiselta ihmiseltä saatavalle hellyydelle ja läheisyydelle on valtava.

H1: Nimenomaan, juuri näin. Sit sä niinku otat sen ensimmäisen, etkä ymmärrä sitä, et tällä on tarkoitusperä ihan muut kuin, kun sä hakeudut siihen, et huomaa mut, pidä mua lähellä ja ota mut tämmösenä, että sano mulle jotain hyvää. Kun et oo sitä saanut sitä hellyyttä ja paijausta etkä. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Menneisyyden läpikäyminen

Menneisyyden läpikäyminen on auttanut selviytymään. Haastateltavat ovat käyneet läpi menneisyyttään lukemalla lastensuojelupapereita, etsimällä lapsuuden aikaisia ihmisiä, puhumalla läheisten ja sukulaisten kanssa sekä saamalla anteeksipyyntöä.

Lastensuojelupapereiden lukeminen

Oman menneisyyden läpikäyminen lastensuojelupapereiden avulla on auttanut ymmärtämään tapahtuneita asioita, ymmärtämään itseään ja elämäänsä. Lastensuojelupapereita on käyty läpi yksin, yhdessä entisen sosiaalityöntekijän kanssa ja terapiassa. Eräs haastateltava kertoo, kuinka tärkeää menneisyyden läpikäyminen terapiassa on, koska hän on traumatisoitunut syvästi sijaishuollon aikana.

H1: Mulla on itellä just se, että kun mä käyn niitä lapsuuden papereita nyt tänä päivänä lävitse, onneks mä pääsin terapiaan jatkoon, joka oli juuri se, että kolme vuotta ei riittänyt, neljättä vuotta haen, mutta kun mistään et saa rahotusta siihen, se katsotaan että kolme vuotta täytyy riittää, mutta kukaan ei ajattele sitä, että kuinka syvät ne traumat on sulla, et se ei simsalabim, näin tietysti, et se ei ole mikään semmonen, et tässä on nyt tämä ajanjakso, missä sä selviät. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Lapsuuden aikaisten tärkeiden ihmisten löytäminen

Omaa menneisyyttä voi alkaa kuromaan kasaan etsimällä lapsuuden aikaisia ihmisiä. Menneisyyden ihmisten löytäminen on kuin kadonneen elämän etsimistä. Haastateltaville sosiaalinen media on ollut hyvä apuväline ihmisten löytämiseksi. Kun kyse on samassa sijaishuoltopaikassa samaan aikaan asuneista muista lapsista, nuorista tai tukiperheistä, joissa lapsena on saanut vierailla, on luonnollista, että osa suhteista on katkennut matkan varrella. Kun lapsuuden tärkeitä ihmisiä löytyy uudelleen, tuo se iloa ja riemua elämään.

H9: Facebookin kautta pikkuhiljaa rupee löytymään, on löytynyt. On löytynyt lapsia, kenen kanssa on asuttu lastenkodissa, on ollut tapauksia, on tosi mielenkiintoista ollut niinku on ollut kymmeniä vuosia välissä, et ei olla nähty, ei olla pidetty yhteyttä, mut sit ku istutaan yhdessä rantasaunassa ja vietetään iltaa, tuntuu, ku se ois eilispäivänä nähty, niin ne on kuin sisaruksia. Et pikkuhiljaa ja näitäkin just viime viikolla löyty yks, en oo päässyt vielä ees kiittämään tätä perhettä, mutta pikku hiljaa, suuri osa ihmisistä on edesmenneitä, ei oo sillä tavalla enää mahdollista... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Puhuminen

Haastateltavat kertoivat, että menneisyyden läpikäyminen on jatkuva prosessi. Koko ajan paljastuu uusia asioita omasta elämästä, kun alkaa käymään läpi menneisyyttään. Lapsuudessa mukana olleiden ihmisten kanssa kädyt keskustelut opettavat omasta menneisyydestä. Keskustelut sukulaisien kanssa auttavat ymmärtämään menneisyyden tapahtumia ja oman puolison kanssa kädyt keskustelut ovat merkityksellisiä. Myös omassa työssään on päässyt käsittelemään omaa menneisyyttä. Menneisyydestä puhuminen on vaikeaa, koska lapsena ei ole saanut käsitellä tai puhua vaikeista asioista. Kuitenkin se koetaan tärkeäksi, jotta oppii tuntemaan itsensä ja ymmärtämään laajemmin omaan elämään liittyviä asioita.

H2: ...et koko ajan paljastuu enemmän uusia asioita, varmaan sit kun mä oon 20 vuotta vanhempi, vasta alkaa hahmottuun se kuva, mitä kaikkee on ollut, esim. viime viikko oli semmonen aika järkyttävä kun juttelin mun sedän kanssa ekaa kertaa mun elämästä, se kerto niin paljon uusia asioita ja mä en jotenki pysty käsittään, miten multa on voitu pimittää niin paljon asioita, ja sitä just et aikuiset ei oo puuttunut mihinkään, niin tavallaan just se, että kyl se on hirmu tärkeitä, että pyydettäis anteeks, moni ei pysty siihen ja just varsinkin tää sijaisperhe, joka kaltoinkohteli, niin ne syyttää silti, syyttää minua vieläkin kaikesta, joka saa mut tuntemaan itteni huonoks ihmiseks niinku, et mää oon se paha, just että jotain niin paha on tehnyt lapsena, että aikuiset ihmiset ajattelee niinku noin. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Anteeksipyyntö

Anteeksipyyntöt ovat olleet merkityksellisiä haastateltaville. He ovat saaneet anteeksipyyntöjä ihmisiltä, jotka kohtelivat heitä huonosti sekä ihmisiltä, jotka eivät puuttuneet tai osanneet auttaa heitä, kun he kokivat kaltoinkohtelua sijaishuollossa. Anteeksi ovat pyytäneet eräs sukulainen ja sosiaalityöntekijä sekä sijaisperheen biologinen lapsi ja samaan sijaisperheeseen sijoitettu lapsi. Kuitenkaan kukaan haastateltava ei ole saanut anteeksipyyntöä niiltä sijaishuoltopaikan kaltoinkohtelevilta aikuisilta, keiden vastuulla lapsen kasvatus ja huolenpito on ollut.

H2: Joo, tota, oon pari kertaa sillee ihan vahingossa, ku asuttiin tosiaan sitte vielä samalla kylällä ku vaihdon sitä paikkaa (sijaishuoltopaikkaa) niin tota vietettiin sitten iltaa yhdessä (samassa sijaishuoltopaikassa asu-

neen nuoren kanssa) ja sit meillä oli pitkään huonot välit, niin sit se tuli pyytämään anteeks, et anteeks et mä oon, ku sillä oli vähän taipumusta, sen jälkeen, ku lähin sieltä perheestä, niin syytti minua monista asioista koulussa, niin sitte tuli pyytämään yhen kesän aikana niinku anteeks ja mä olin ihan että vaan mä en ois ikinä kuvitellut, et se tulee tekeen sitä, pyyti anteeks ja sano että on ollut kyllä ihan väärin kohdeltu sua, että hyvä, että lähit ja kaikkee tämmöstä. Jota en ois ikinä uskonut, et se sanoo, koska se kiusas mua ja mun veljee tosi paljon, vaikka meillä oli hyviäkin hetkiä, me puolustettiin toisiamme, se kohteli meitä yhtä huonosti kuin ne meidän sijaisvanhemmat... (Nainen, synt. 90-luvulla)

Haastateltavat kertoivat, että anteeksipyyntö ei saa asioita tekemättömäksi, mutta silloin saa oikean näkökulman asioihin. Kun pyydetään anteeksi, ymmärtää, ettei itse ole syyllinen tapahtumiin. Itse on ollut lapsi, jota aikuiset tai toiset lapset ovat kohdelleet kaltoin. Silloin vapautuu syyllisyyden taakasta, koska oikea syyllinen myöntää kaltoinkohtelun, ottaa vastuun, osoittaa olevansa pahoillaan ja pyytää anteeksi.

Itsereflektio

Eräs haastateltava kuvaa osuvasti mitä itsereflektio parhaimmillaan on.

H9: Tavallaan oppinut koko ajan enemmän näkemään niitä harmaan sävyjä, et ei oo kovin mustavalkosta, on myös paljon niitä harmaan sävyjä, jotenki, en mä tiiä, jokaiseen asiaan ja kysymykseen liittyy niin paljon, herättää paljon ajatuksia mutta varmasti jää myös sille elämään, tulee myös myöhemmin mieleen ja käytyä läpi... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Itsereflektion avulla pystyy näkemään asioiden monet puolet ja ymmärtää laajemmin itseään, elämää ja maailmaa. Itsereflektion myötä pystyy katkaisemaan ylisukupolvisia ongelmia eikä toista samoja virheitä ja kaltoinkohtelee omia lapsiaan. Itsereflektion avulla voi alkaa rakentamaan omaa minäkuvaa ja arvostamaan itseään.

Ylisukupolvisten ongelmien katkaiseminen

Aikuisena on ymmärtänyt, mitä väkivallasta seuraa eikä itse halua jatkaa samaa kierrettä. Oma tietoisuus on kasvanut väkivallasta ja sen vaikutuksista muihin ihmisiin. Sen myötä on tiedostanut, ettei halua samanlaisia

tunnetiloja tai fyysistä kipua muille ihmisille, mitä itsellä on ollut. Tällöin ymmärtää oman käyttäytymisen vaikutukset toisiin ihmisiin. Opittujen käytösmallien ja väkivallan kierteen katkaiseminen vaatii kuitenkin töitä. Sen myötä syntyy ymmärrys siitä, ettei halua kasvattaa omia lapsia siten, kuin itseä on kasvatettu. Haluaa tehdä töitä sen eteen, että oppii puhumaan, oppii näyttämään tunteitaan, toimimaan eri tavalla kuin mitä sijaishuoltopaikassa on opetettu ja oppii rakastamaan omia lapsiaan. Vaatii itsereflektiota ja oikeudentajun muodostumista, ettei toista samoja virheitä sukupolvelta toiselle.

H4: ...mä pohdin paljon asioita, mietin, et miten minä tekisin, että minä en toistaisi noita virheitä, et sitä kautta mä oon tavallaan niinku tota pyrkinyt muuttamaan omia toimintatapoja niin, että se katkee se ketju. (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Yksi keino ymmärtää omaa vanhemmuuttaan on saada palautetta lapsiltaan asiasta. Silloin ymmärtää, onko osannut toimia oikein ja katkaista ylisukupolvisia ongelmia.

H3: ...Kerran kysyin et sano ihan suoraan, millanen äiti mä oon ollut, tai sanokaa, ku niitä on monta, pitkä hiljasuus, mää aattelin mitähän sieltä tulee, et kestänkö mä sen kritiikin, mitä sieltä tulee, ne keskusteli vähän aikaa keskenään, sit mun poika sano, että monenlaista on ollut, tietysti monenlaista, koska on paljon erilaisia ihmisiä, omia ja toisia lapsia (sijaislapsia), kaikkia ja se sano, et näin, mut koskaan meistä ei voi yksikään sanoa, että sä et oo meitä rakastanut. (Nainen, synt. 40–50-luvulla)

Minäkuvan rakentaminen

Minäkuvan rakentaminen kertoo identiteetin etsimisestä ja löytämisestä sekä itsensä arvostamisesta, joka on ollut aikuisuudessa merkittävää selviytymisen näkökulmasta.

Identiteetin etsiminen ja löytäminen

Haastateltavat kertoivat, että elämä on mennyt erilaisissa rooleissa, kun ei ole uskaltanut tai osannut olla oma itsensä. Kasvaessaan lapsesta aikuiseksi väkivaltaisessa ympäristössä oma minäkuva ja identiteetti eivät päässeet kehittymään. Pelon ilmapiirissä kasvaessa on täytynyt olla sitä, millaiseksi

muut itsen muokkaavat. Koko ajan on ollut pakko olla varuillaan, lukea vaaran merkkejä ja sopeutua sen hetkiseen tilanteeseen. Oma identiteetti on mennyt ”kuoren alle” piiloon. Kaltoinkohtelun alla oma minäkuva on vääristynyt.

Eräs haastateltava kuvaili olleensa ”kansallisteatterin monitoiminäyttelijä” elämässään, koska hän esitti aina eri henkilöä eri tuttaville, jotta hänestä pidettäisiin. Oman minäkuvan rakentaminen alkaa oman menneisyyden käsittelemisellä. Taaksepäin katsominen on pelottavaa, koska ei ole varma selviääkö siitä täydessä ymmärryksessä takaisin. Kuitenkin on ymmärrys siitä, että jossain vaiheessa pitää alkaa tutkia taustaansa ja tapahtuneita asioita. Elämää ei voi jatkaa kulkien ”väärissä nahkoissa”.

H1: ...et mä rupesin pohtimaan sitä ja heitin jopa mun terapeutille kysymyksen, et olenko mä vaihtanut identiteettiä. Eliikkä mulla koki suuren kolahduksen se, et kuka sitä tänä päivänä onkaan? (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Tästä kysymyksestä identiteetin rakentaminen alkaa. Haastateltava kuvasi identiteetin etsimistä ”pyörremyrskynä”, koska sen ymmärtäminen, että on vuosikausia elänyt ihan erilaisena ihmisenä kuin oikeasti onkaan, oli järkyttävää. Kyseinen henkilö oli saanut apua terapiasta traumaattisten kokemusten jäsentämiseen. Terapia auttoi laittamaan menneisyyden kokemukset ”mielen kaappiin” järjestykseen niin, etteivät ne ryöpyneet sieltä valtoimenaan, kun kaapin oven avasi. Sieltä saattoi ottaa yhden muiston kerrallaan ja käsitellä sitä ilman, että koko maailma järkkyy. Toinen haastateltava kuvasi identiteetin rakentamista pienin askelin tapahtuvana prosessina.

H3: ...mä lähin määrätietosesti, mä aattelin, et tulkoon mitä hyvänsä, mutta otan aina yhden asian, mä sit kirjoitin, et onko tämä totta minusta ja onko toi mun mielipide, sit mä mietin aina joka päivä yhden kysymyksen, jonka mä asetin aina itelleni, niin kauan mietin, kun se jollain tavalla avautui, sit mä yhtäkkiä tajusin, et mähän oon kulkenut ihan väärissä nahkoissa koko aika, et on ikään niinku siinä mikä on annettu tai sanottu, ikään kuin määrätty, et täs on sun roolis ja sä oot tollanen, ei ne pitänyt paikkansa oikeestaan mikään niistä. Ja se niinku jollain tavalla, pikku(hiljaa), yks vaihe kerrallaan niin, alko tulla semmonen että ai, että sit tuli semmonen ihmetyksen, ensin tuli ihmetyksen aihe, et oikeesti, miten mä oon voinut olla niinku tossa kuvassa ikään

kuin mä olisin se, enkä mä ole siellä kuitenkaan, et se oli aikamoista semmosta hämmennyksen kautta, sit ku alko vasta päästä jäljille siitä millainen ja kuka oikeasti on, niin sitten tuli semmonen surun kausi, että voi miten paljon elämästä on mennyt siellä rooleissa. (Nainen, synt. 40–50-luvulla)

Oman minäkuvan rakentaminen on kuin palapelin rakentamista, pienin askelin, yksi kysymys kerrallaan. Se on pitkä prosessi ja vaatii, että uskaltaa avata ”käärmeitä kuhisevan menneisyyden” ja alkaa jäsentää traumaattisia tapahtumia. Selviytymisen näkökulmasta identiteetin etsiminen ja löytäminen on eräs tärkeimmistä asioista.

Itsensä arvostaminen

Itsensä arvostaminen tukee selviytymistä. Jos ei huolehdi itsestään, silloin ei ole väliä, mitä itselle tapahtuu. Eräs haastateltava kertoi, että elämä on matka itsensä kanssa, mikä vaatii suhteen luomista omaan itseensä. Jotta oppii tuntemaan ja arvostamaan itseään, vaatii se jatkuvaa itsereflektiota. Mutta kun löytää oman identiteetin ja alkaa välittää itsestään, on mahdollista olla oma tyytyväinen itsensä. Silloin uskaltaa luottaa itseensä ja tietää, että elämässä pärjää, kun on itsensä paras kaveri.

H6: Vaan ensi sijassa on kuitenkin oltava itsensä paras kaveri ja viime lopus oman itsensä paras kaveri. Se on välttämätöntä, muuten on hukassa. Jossain vaiheessa on todella hukassa, jos huomaa ettei ookaan ketään... (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Arvomaailma

Arvomaailmaan kuuluvat asiat tukevat selviytymistä. Aikuisuudessa arvomaailma alkaa muodostua siten, että löytää oman elämän merkityksen, mikä on itselle tärkeää. Haaveiden ja unelmien toteuttaminen tuo elämälle sisältöä ja merkitystä. Arvomaailmaa kuvastaa myös haastateltavien kykyä katsoa maailmaa optimistisesti. Silloin huomaa hyvät asiat omassa menneisyydessä ja nykyisyydessä. Optimismin avulla uskoo itseensä ja haluaa vaikuttaa omaan tulevaisuuteen ja elämässä pärjäämiseen. Empatiakyvyn avulla ymmärtää toisia ihmisiä ja sen vuoksi haluaa auttaa ihmisiä, mikä on ohjannut monen haastateltavan uravalintaa. Nämä arvot ovat auttaneet selviytymään aikuisuudessa.

Elämän merkitys

Tärkeää selviytymiselle on, että näkee tulevaisuuden merkityksellisenä ja haluaa jatkaa elämää. Elämän merkitys saattaa löytyä pienten asioiden kautta esimerkiksi omien mielenkiinnon kohteiden ja haaveiden toteuttamisen myötä sekä toisten ihmisten auttamisen tai omien lasten kautta. Tärkeää on, että löytää jonkinlaisen merkityksen elämälleen, jotta elämä on elämisen arvoista.

H5: ...selviytymiseen tärkeintä on se niinku mikä tahansa se syy on, on joku halu selviytyä tulevaisuudessa, et jollain on merkitystä. Jos mä vaikka ajattelen omia masennusjaksoja, kun ei oo edes ollut sitä, onko väliä et selviydynkö vai en, et se tunnetila on semmonen, mitä hirveesti pelkään ehkä edelleenkin, että kestan ahdistuksen ja unettomuuden ja pahan olon. Sitten niinku pelkää sitä, että ei oo niinku mitään, et tulee taas se tyhjiys, ettei oo enää mitään väliä. Niin tota, jotenki niinku, mikä se ikinä onkaan se syy tai merkitys minkä keksii omalle elämälleen, et mitä huomenna vois olla tai vuoden päästä tai jotain... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Haastateltavat puhuivat paljon haaveiden toteuttamisesta, joka loi elämälle merkitystä. Eräs haastateltava haaveili muuttamisesta toiselle paikkakunnalle. Hän koki elämänsä merkittävimpänä asiana päätöksen muutosta uudelle paikkakunnalle. Toinen haastateltava kertoi haaveilleensa omasta hevosesta lapsesta asti. Lopulta oman lapsen myötä hän hankki hevosen, joka on ollut haaveiden täyttymys. Kolmas haastateltava haaveili matkustelusta. Hän toteutti haaveensa ja matkusteli ympäri maailmaa. Maailmalla hän ymmärsi uusia asioita ihmisenä olemisesta ja elämän merkityksestä. Neljäs haastateltava kertoi aina haaveilleensa isosta perheestä ja siitä, että voi omille lapsille tarjota turvallisen ja hyvän lapsuuden. Nyt hänellä on monta lasta, jotka tuovat hänen elämälleen merkityksen.

Optimismi

Optimismi kertoo positiivisesta suhtautumisesta elämään, uskomisesta omaan itseensä ja elämässä pärjäämiseen. Haastateltavat kuvaavat heissä olevan valtavaa vahvuutta ja sisua, joilla he ovat selvinneet vaikeista kokeuksista sijaishuollossa. Aikuisena he haluavat näyttää, että he pärjäävät elämässä eikä kukaan pysty nujertamaan heidän sisintään. He ovat itenäisiä, omilla jaloillaan seisovia ihmisiä, jotka uskovat tulevaisuuteen. He

luottavat omiin kykyihinsä pärjätä elämässä. Haastateltavat huomaavat positiiviset asiat elämässään ja asiat, joissa ovat pärjänneet hyvin.

H1: ...että oonpas mä hyvin pärjännyt... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Samalla kun haastateltavat puhuvat nykyhetken hyvistä asioista, he pysyvät myös katsomaan taaksepäin ja näkemään vaikeiden asioiden takaa valoisia asioita sijaishuollon ajalta. He muistavat henkilöt, jotka olivat mukavia ja näkevät positiivisia asioita esimerkiksi kotitöissä, koska sijais-huolto opetti heitä siivoamaan ja laittamaan ruokaa.

H9: ...että vaikka oli kaltoinkohtelua ja muuta, niin oli myös hyviä hetkiä, ehkä myös sellanen, ittellä tapana nähdä ne valosat puolet, et vaikka on ollut miten synkkää, niin tavallaan sielläkin itte on aina omalla kohalla on ollut joku valon pilkahdus tavallaan... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Empatia

Empaattisuus muita ihmisiä kohtaan kuvastaa arvomaailmaa. Monella haastateltavalla on lapsesta lähtien ollut kyky ymmärtää toisia ihmisiä. Heillä on taito nähdä ja kuulla toisten ihmisten tarpeita. Tämä erityistaito on muokkaantunut jatkuvan valppaana olon myötä lapsuudessa, koska on ollut pakko oppia lukemaan toisia ihmisiä välttääkseen väkivaltaa. Se on taito, joka auttaa ymmärtämään myös omia lapsia ja katsomaan asioita heidän näkökulmastaan. Sitä voi hyödyntää omassa ammatissaan, jolloin pääsee ihmisiä lähelle. Se on taito asettua toisten ihmisten elämäntilanteisiin ja nähdä millainen ihminen on sisimmältään.

H9: ...ehkä sitä on kehittynyt ihmistuntemus eri lailla. On se ihminen missä tilanteessa tahansa, niinku nopeesti saa sellasen käsityksen minkälainen tyyppi se on. Niin hyvässä kuin pahassa. Ei tarvi ees olla suurta tunneyhteyttä siinä, tommonen sellanen niinku, ehkä se on erityistaito, mikä on sit muovautunut. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Haastateltavia yhdistää luonnollinen tarve auttaa toisia ihmisiä ja tämä tarve on ohjannut monen haastateltavan uravalintaa. Omat kokemukset auttavat ymmärtämään ja tukemaan muita ihmisiä. Haastateltavat kertoivat, että ovat auttaneet sijoitettuja lapsia ja nuoria, pelastaneet heitä huo-

noista sijaishuoltopaikoista, toimineet sijaisperheenä, auttavat nykyään kehittämään lastensuojelua tai tekevät sitä työkseen.

H8: Mää taas oon semmonen, et mä autan monia tosi paljon. Siis semmosiaki, ketkä muut vois kattoo niinku näin. Sillee niinku tietää, että kun ite on ollut siellä pohjalla, et millaista siellä on ja nostaa toista ylös. (Nainen, synt. 90-luvulla)

7.3 Toive tuen saamisesta

Haastatteluissa tuli esille kaksi selkeää pääluokkaa, joihin tarvitaan tukea edelleen. Haastateltavat toivoivat tuen saamista niin itselleen kuin muille sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille henkilöille ja heidän läheisilleen sekä kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemistä. Haastateltavat eivät tuen tarpeita ajatellessaan pohdi vain omia tarpeitaan vaan myös läheisiään sekä näkevät asian laajemmin koko sijaishuollon kehittämisenä.

Tuen tarve edelleen

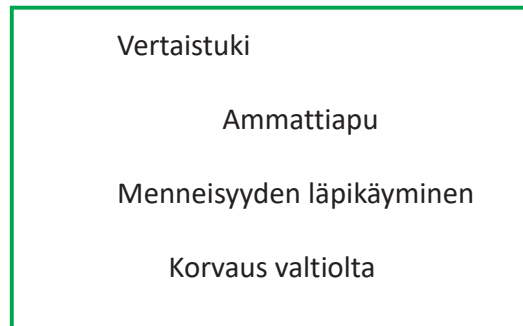

Kuvio 9. Tuen tarve edelleen

7.3.1 Tuki kaltoinkohdelluille auttaa jaksamaan

Sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneet henkilöt toivovat saavansa sekä vertaistukea että ammattiapua selviytymisensä edistämiseksi jatkossa. He haluavat käydä läpi omaa menneisyyttään tutkimalla lastensuojelupapereita ja puhumalla asioista heidän lapsuudestaan tietävien ihmisten kanssa tai puhumalla menneisyydestään omien läheistensä kanssa. Osa haastateltavista toivoo korvausta valtiolta rahan, terapian tai vertaistuen muodossa.

Tuki kaltoinkohdelluille

Kuvio 10. Tuki kaltoinkohdelluille

Vertaistuki

Vertaistukea tarvitaan niin kaltoinkohtelua kokeneille kuin heidän läheisilleen. Vertaistuki on haastateltavien mielestä helppo väylä lähestyä vaikeita kokemuksia. Vertainen ymmärtää toisen vertaisen kokemuksia, koska he ovat kokeneet lapsuudessa samankaltaisia asioita. Vertaistuen avulla koetaan yhteyttä, vaikka sijoitusaikojen välissä olisi ollut kymmeniä vuosia.

H5: ...Ja tota niinku tommonen vertaistukiryhmät on kuitenkin niinku ehkä semmonen helpompi lähestyä näitä asioita. Mun mielestä semmosta pitäis olla enemmän... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Vertaistuki läheisille on tärkeää, jotta läheiset ymmärtäisivät kaltoinkohtelua kokeneen käyttäytymisen taustalla olevia tekijöitä. Vertaistuki auttaisi läheisiä käsittelemään omia kokemuksiaan, kun ovat tukeneet ja eläneet arkea henkilön kanssa, joka on lapsuudessa ja nuoruudessa kokenut kaltoinkohtelua sijaishuollossa.

H4: ...On myös se, että miten puoliso näkee tämän asian, koska tota aivanhan tulee semmosia tilanteita myös kotonakin, jossa tota, että puoliso ei välttämättä ymmärrä sitä, että miksi toi juuri tuossa kohtaa käyttäytyy juuri näin, vaikka tietääkin tavallaan taustat ja tämmöset näin. Tavallaan niinku myös heillä olisi se oma vertaisryhmä tavallaan. (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Haastateltavat näkevät tärkeänä, että Pesäpuun X-ketju-hankkeen tuki jatkuu. Kohtaamisen foorumeissa saatu vertaistuki ja menneisyyden asioiden käsittely on ollut oleellista omalle selviytymiselle ja jaksamiselle. He kokevat merkityksellisenä, että heidän kokemuksiansa avulla kehitetään lastensuojelua.

Ammattiapu

Haastateltavat kokevat tarvitsevansa edelleen tukea terapian muodossa. Traumaattiset kokemukset ovat hyvin syvällä ja tehneet suurta vahinkoa. Traumojen käsittely on aikaa vievää eikä se tapahdu hetkessä. Osa haastateltavista ei ole vielä terapiassa, ja he kokevat tarvitsevansa tukea siihen, miten pääsisivät terapiaan. Moni haastateltava on sitä mieltä, että valtion pitäisi tukea lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluita terapian muodossa.

H9: ...Silloin, kun se lastensuojeluhistoriahanke julkistettiin siellä Säätytalolla, mä keräsin ihan hirveesti rohkeutta, mua jännitti ihan hirveesti sanoa siellä se ääneen, että ku kaikki halus niit rahallisia korvauksia näistä, mä olin vähän eri mieltä asiasta siltä näkökannalta aateltuna, että jos sää vähän rahaa tästä, et se ei muuta mitään tekemättömäks. Mun mielestä tärkeempi ois se, että just se, et ihmiset menis terapiaan ja jotenki pystyis jotenki sitte käymään niitä asioita läpi... (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Eräs haastateltava kertoi tarvitsevansa tuetun asumisen palveluja, jossa häntä autetaan arjen askareissa ja hän saa kuntoutusta.

H7: Kyllä mä tämmöseen itsenäiseen asumiseen kautta elämään tarvitsen aika paljon tukea. Niinku pääpiirteittäin niinku kaiken maailman asioiden hoitamiseen, talouden, asunnon, elämän pyörittämiseen ja ylipäänsä, en mä oikein osaa sitä enemmän vähän niinku ranskalaisilla viivoilla allekkain niinku listata, koska se on ylipäänsä tällasessa itsenäisessä elämässä tarvitsen aika paljon apua, koska tota masennus ja traumat ja sitten sekin, että tarvitsee välillä, kun aattelee, et nyt mä teen sen tän homman, sitte tulee joku ajatus, en mä jaksakaan, ohjaajat välillä niinku vaatii sitä, ohjaa, kannustaa, että sen saa tehtyä. (Nainen, synt. 90-luvulla)

Menneisyyden läpikäyminen

Selviytymistä edistääkseen haastateltavat kokivat, että menneisyyden asioita täytyy edelleen käydä läpi. Haastateltavat haluavat tutkia menneisyyttään lastensuojeluasiakirjojen avulla, puhua läheisten ja lapsuudessa mukana olleiden ihmisten kanssa, joilta voi saada lisää tietoa omasta menneisyydestä. Haastateltavat haluavat löytää takaisin omaan elämäänsä lapsuuden aikaisia henkilöitä, koska ne ovat niitä tärkeitä ja välittäviä ihmisiä, jotka ovat auttaneet selviytymään sijaishuollon ajasta. Eräs haastateltava kuvasi hyvin monen ajatukset, että sijaishuollossa tapahtuneesta kaltoinkohtelusta on ylipäättänsä puhuttava avoimesti, joka hälventää koettua häpeää.

H3: ...vaan se paranee, et niistä puhutaan, niistä uskaltaa niinku avoimesti puhua eikä ikään kuin viittauksena, se edelleen pysyy se, se perusasia siellä niinku jemmassa. (Nainen, synt. 40–50-luvulla)

Korvaus valtiolta

Haastateltavien näkemyksen mukaan valtiollinen anteeksipyyntö ei ollut riittävä tapa korvata lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiden henkilöiden kärsimystä ja kipua. Osa kokee, että valtion olisi kuulunut maksaa rahallinen korvaus, mutta osa ajattelee, ettei raha korvaa millään niitä asioita, mitä he ovat kokeneet.

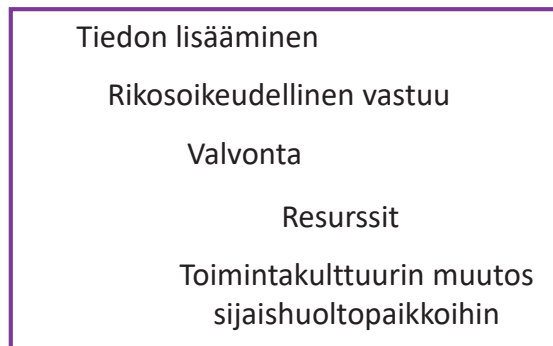
H10: Mää en usko siihen, mää aattelen niin, että jos mää myyn, tää voi olla rumasti sanottu jonkun mielestä, jos mää tavallaan myyn kokemukseni jostain hinnasta niin ne ei oo ollut aitoja kokemuksia silloin, et jos joku rahasumma sen hyvittää niin ei se mee niin, ei se vaan mee niin. Koska se voi tuntua hyvältä, jos sä saat tietyn rahasumman, sä toteutat unelmia, mut sit ku ne rahat on loppu niin sulla on edelleen ne kokemukset ja sulla on edelleen ne muistot. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Rahallinen korvaus ei muuta mitään tekemättömäksi, eikä se poista kipeitä muistoja. Siitä syystä korvaukseksi kaivataankin terapiaa sekä vertaistukea, jotka auttaisivat käsittelemään traumaattisia kokemuksia.

7.3.2 Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyyn eteen on tehtävä toimia

Haastateltavat kokevat äärimmäisen tärkeänä, että kaltoinkohtelua ennaltaehkäistään kehittämällä lastensuojelun sijaishuoltoa. Kun heiltä haastattelussa kysyttiin, millaista tukea tarvitaan edelleen, keskustelu meni usein sijaishuollon ongelmakohtien kehittämiseen. He eivät halua tukea vain itselleen, vaan he haluavat suojella nyky-sijaishuollossa asuvia lapsia ja nuoria kehittämällä lastensuojelua.

Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy

Kuvio 11. Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy

Tiedon lisääminen

Haastateltavat haluavat, että tietoa sijaishuollossa tapahtuvasta kaltoinkohtelusta lisätään. Sosiaalityöntekijöitä olisi koulutettava, jotta he osaisivat kuulla sijoitettuja lapsia ja nuoria ja ymmärtää, että lastensuojelu voi epäonnistua suojelutehtävässään. Myös tutkimustietoa kaivataan. Sosiaali- ja terveysministeriön menneisyys selvitys tutki ensimmäisen lastensuojelulain aikaan tapahtunutta kaltoinkohtelua, mutta myös vuoden 1983 jälkeistä aikaa olisi tutkittava, koska kaltoinkohtelua on tapahtunut myöhemminkin lastensuojelun sijaishuollossa.

Rikosoikeudellinen vastuu

Eräs haastateltava oli sitä mieltä, että väärin tehneet henkilöt pitäisi laittaa vastuuseen kaltoinkohtelusta. Hänen mielestään sijaishuoltopaikat ottavat

vastuun yksittäisten työntekijöiden virheistä, mikä on väärin. Hän toivoo, etteivät sijaishuollossa toimineet kaltoinkohtelijat saisi jatkaa töitään ja että he joutuisivat rikosoikeudelliseen vastuuseen teoistaan. Heitä ei pitäisi päästää uudelleen lastensuojelualalle, jos he ovat toimineet väärin. Hän ihmettelee, miten Suomessa, joka on kehityksen kärjessä monessa asiassa, voi tapahtua kaltoinkohtelua sijaishuollossa ilman, että siihen puututaan. Hän väittää, että väkivalta saatetaan kyllä huomata, mutta siihen ei puututa.

Valvonta

Koska haastateltavat ovat kokeneet kaltoinkohtelua lastensuojelussa, valvonta ei ole onnistunut. Lapset ovat kasvaneet väkivaltaisessa kasvuympäristössä ja jääneet yksin kokemustensa kanssa. Haastateltavilla on kokemuksia, ettei kukaan ole kuunnellut tai uskonut heitä, vaikka he ovat kertoneet kaltoinkohtelusta. Heillä on kokemus, ettei ole ollut edes mahdollista antaa palautetta, koska kukaan ei ole ottanut tosissaan heidän huolenaiheitaan. Ei ole ollut edes paikkoja puhua asiasta ulkopuolisille. Haastateltavien mukaan ulkopuoliset aikuiset eivät ole osanneet nähdä lapsen ja nuoren hätää sijaishuoltopaikassa. Sosiaalityöntekijällä on ollut ”kummallinen olo” lapsen tilanteesta, mutta tämä ei ole osannut puuttua epäkohtiin. Sijaisperhe on osannut manipuloida ulkopuoliset luulemaan, että asiat ovat hyvin. Haastateltavat toivovat, että valvonnasta vastaavat tahot ja muut aikuiset lapsen ympärillä osaisivat aistia tarkoin lapsen käyttäytymisen taustalla olevia asioita ja pahan olon syytä.

H9: ...Niin se että nähtäis ne syyt mikä on siellä käyttäytymisen takana eikä pelkästään se käyttäytyminen, mikä on reaktio johonkin, minkä takia toimii. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Onneksi moni haastateltava on kuitenkin lopulta saanut apua, ja he ovat päässeet toiseen sijaishuoltopaikkaan, jossa heitä on kohdeltu hyvin. Silti moni on elänyt vuosia väkivallan alla sekä kasvanut pelon ja kauhun ympärissä, osa koko sijaishuollon ajan. Se on jättänyt heihin pysyviä traumoja. He toivovatkin, että valvontaa kehitetään lastensuojelun sijaishuollossa. Valvonnan tehtävä on ottaa selvää millaisissa olosuhteissa lapset ja nuoret elävät lastensuojelussa. Siihen on oltava riittävästi resursseja. Haastateltavat haluavat, että valvontakäyntejä ja yllätystarkastuksia lisätään. Sijaishuoltoon on kehitettävä avointa ja luottamuksellista kulttuuria, jossa asioista voi puhua ulkopuolisille avoimesti ja ilman pelkoa.

H10: Mää alotan tällä, että millaista tukea edelleen tarvitaan. Kyl mää edelleen sanoisin, että semmonen tiukempi valvonta ja säännölliset valvonta ja ne yllätystarkastukset ja semmonen tilanne, että turvataan nuorille ja lapsille semmonen foorumi tai paikka, missä ne voi keskustella ilman, että siellä on ensimmäistäkään ohjaajaa tai työntekijää lähimaillakaan ja missä ne voi ihan vapaasti kertoa ja tietää, että mää voin vaikka sanoa, että voit kertoa mulle mitä tahansa ja kaikki mitä sä sanot niin pysyy nimettömänä, ei mitään tuu niinku julki. Niin se on mun mielestä ehkä se tärkein, tärkein ja kuunnellaan ja just sitä, et ku meidänkään aikana, ei siellä ollut ketään ulkopuolista ketä ois voinut tavata, semmosta turvallista aikuista kelle ois voinut puhua ilman, että tarvii pelätä, et se kertoo kuitenkin niinku jollekin ja sitten ne kantautuu väärin korviin ne mitä mää oon kertonut. Ja se valvonta, valvonta. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Lapsilla ja nuorilla pitää olla myös mahdollisuus antaa nimetöntä palautetta sijaishuoltopaikan arjesta.

H4: Se vois olla sillee, et olis aina se palaute, vaikka nimettömänä annat sen palautteen, ei siis sen hoitopaikan vaan ulkopuoliselle, vaikka sosiaalityöntekijälle, että miten se kokee sen olonsa siellä, että sää saat ite raapustaa sinne, et nyt mä koen, että mua on kaltoinkohdeltu tai jotain muuta vastaavaa, niin se tieto menis vähän eteenpäin, ettei häviäis. (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Sosiaalityöntekijöiden on järjestettävä kahdenkeskistä aikaa lasten ja nuorten kanssa säännöllisesti ja kysyttävä heidän arjestaan. Säännölliset tapaamiset lasten ja nuorten kanssa tulisi olla määriteltyjä lailla. Kun tiedetään, että valvontaa tehdään, väärinkäytöksetkin voivat vähentyä.

H5: ...et se ois jollain lailla määriteltyä, et niinku joku oikeesti ihminen, joka ymmärtää näistä asioista ja että se on semmonen helposti lähestyttävä ja tietysti se on aina paljon persoonasta kiinni ja henkilökemioista kiinni lastenkin kohtaamisessa, mutta et se ois jollain lailla pakollista, et ne lapset kahden kesken juttelisivat jonkun kanssa niinku et se ei ois semmonen yhteinen palaveri vaan se kuuluis siihe koko prosessiin, että se ois vaikka niinku puolen vuoden välein niinku, et siellä ois se, että käydään oikeesti niinku läpi niitä asioita, koska sit sitä väkisinkin alkaa paljastua jotain, jos niinku käydään ihan niinku arkipäivän asioita läpi ja sitte tavallaan myös niinku se tieto siellä sijaisperheessä tai missä ta-

hansa laitoksessa, et ku tietään, et tommosta valvontaa ja seurantaa tehdään, niin kyllähän se kuitenkin niinku muuttaa jotain siinä toiminnassa ja jos kukaan ei valvo millään tavalla, niin on sun paljon helpompi ruveta toimimaan väärin. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

Resurssit

Haastateltavat toivoivat lisää resursseja sosiaalityöntekijöille, jotta heillä olisi hallittava määrä lapsia, nuoria ja perheitä asiakkaana. He ymmärtävät, että liian suuri työmäärä johtaa siihen, ettei perheiden ja lasten asioita ehditä hoitaa. He vetoavatkin yhteiskuntaan, jonka velvollisuus on taata riittävät resurssit lastensuojeluun, koska lopulta lasku tulee takaisin maksettavaksi yhteiskunnalle, jos sijaishuolto epäonnistuu tehtävässään. Hallitusten pitäisi tehdä pitkän aikavälin päätöksiä.

Haastateltavien mielestä lapsia ja nuoria ei saisi myöskään sijoittaa paikasta toiseen. Silloin katkotaan lapsen luottamussuhteita toistamiseen eikä hän saa muodostettua kiintymyssuhteita kehenkään. Lapsi tai nuori saat-
taa menettää uskon ja luottamuksen ihmisiin. Tulee tunne, ettei kukaan välitä eikä itse kuulu mihinkään. Tärkeää on myös vahvistaa sisarussuhteita ja varmistaa, että sisarukset pääsevät samaan sijaishuoltopaikkaan. Pitää olla resursseja löytää sijoitetuille lapsille pysyvä sijaishuoltopaikka.

H4: ...kun mä oon syntymästäni asti ollut huostaanotettu ja mut on heitelty paikasta toiseen, niin mulla ei ole syntynyt semmosta kiinteää suhdetta oikeastaan mihinkään, kun aina kun se olisi syntynyt, se katkastaan ja taas viedään jonnekin muualle ja taas yritetään tota luoda jonkinmoinen suhde, kunnes se taas katkastaan elikkä tämmöst, et ei sais katkaista sitä, varsinkaan kun puhutaan ihan pienistä lapsista, koska se jättää semmosen tota tunteen, että et kuulu mihinkään tavallaan... (Mies, synt. 40–50-luvulla)

Toimintakulttuurin muutos sijaishuoltopaikkoihin

Haastateltavat haluaisivat, että vanhoja toimintatapoja sijaishuollossa kehitettäisiin. Lastensuojelulain muuttuessa myös toimintakulttuurin olisi sijaishuoltopaikoissa muututtava. Tarvitaan uusia työntekijöitä muuttamaan vanhoja ja pinttyneitä tapoja. Tarvitaan avointa, luottamuksellista ja arvostavaa laitos- ja perhehoitokulttuuria.

Sijaishuollossa pitäisi olla töissä työntekijöitä, jotka ovat kiinnostuneita työstään ja joilla on ”kulutus pintaa”, vaikka lapset tai nuoret käyttäytyisivät huonosti, haukkuisivat tai sanoisivat ilkeästi. Työntekijöillä pitäisi olla taito pitää ”pää kylmänä”. Haastateltavat ymmärtävät, ettei sijaishuollossa työskentely ole aina helppoa ja siksi siellä pitää olla työhönsä sitoutuneita työntekijöitä. Haastateltavat näkevät tärkeänä, että työntekijä muodostaa luottamuksellisen suhteen lapseen ja nuoreen. On nähtävä lapsen ja nuoren kovan ulkokuoren taakse ja työskenneltävä luottamuksen eteen. Ilkeät kommentitkin vähenevät, kun luottamussuhde on muodostunut. Luottamussuhteen muodostaminen on pienistä asioista kiinni ja siinä tarvitaan aitoa välittämistä.

H10: Niin ja sit jos sä oot tosissaan kiertänyt laitoksesta laitokseen ja sut on aina heivattu pihalle, tottakai sulla on semmonen turvaton olo ja sulle tulee semmonen kova ulkokuori, että tota tavallaan yrittää esittää, että mulla ei tunnu enää mikään missään, mut jos sä saat sen ja mä luulen, et se on aika pienistäkin asioista kiinni, et sen luottamuksen saa rakennettua. (Nainen, synt.70–80-luvulla)

Lastensuojelussa tarvitaan työntekijöitä, jotka tsemppaavat ja uskovat ihmisen muutoskykyyn.

H11: Että kyllä tällä alalla pitää olla kyllä sellanen tsemppaaja ja ehkä nähdä se, että mitä on tehnyt menneisyydessä ei vaikuta siihen tulevaan tulossa... (Nainen, synt. 90-luvulla)

Lapsille ja nuorille pitää luoda toivoa ja tulevaisuuden uskoa. Heitä pitää kohdella ihmisinä välittäen ja arvostaen heitä. Avain muutokseen on ihmisarvoinen kohtelu.

H10: ...et ku sanotaan et (sijaishuollon toimijan nimi) on viiminen paikka mihin tullaan sit, kun ei enää missään muualla pärjätä eli ollaan sitä pohjasakkaa, helposti siinä tulee se, että no eihän noita tarvi, noitahan voi nyt kohdella millä tavalla, ei nuo missään muualla pärjää ja ei noista oo mihinkään eikä niin saa ajatella, et jos sää heität toivon menemään, vaikka se kuinka näyttäis, et tosta ei tuu mitään, niin kyllä se tilanne muuttuu, jos sää kohtelet ihmistä ihmisenä ja oikein, niin kylä se muuttuu, mää väitän niin. (Nainen, synt. 70–80-luvulla)

8 POHDISKELUA

8.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymisestä ja tavoitteena oli kuvata selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä heidän kokemuksiansa mukaan. Opinnäytetyöllä pyrittiin löytämään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: Millaiset tekijät auttoivat haastateltavia selviytymään sijaishuollon aikana kokiessaan sijaishuollossa kaltoinkohtelua? Millaiset tekijät tukevat haastateltavia selviytymään sijaishuollon jälkeen? Millaista tukea haastateltavat tarvitsevat edelleen, mikä tukisi selviytymistä?

Opinnäytetyön kolmeen tutkimuskysymykseen saatiin yhdentoista henkilön haastatteluista kattavat vastaukset. Aineistossa tuli esille monipuolisesti uutta tietoa haastavasta aiheesta, perustavanlaatuista reflektiota haastateltavien elämästä sekä ensiluokkaisia kehittämisehdotuksia sijaishuollon laadun parantamiseksi. Opinnäytetyö tuo esille laajaalaisesti uutta tietoa lastensuojelun sijaishuollossa koetusta kaltoinkohtelusta selviytymisestä. Tutkimustulokset eivät ole kuitenkaan kaiken kattavia, koska uudelleen haastateltaessa tai eri ihmisiä haastateltaessa voisi tulla esille erilaisia kuvauksia selviytymisestä. Yksitoista haastateltavaa on pieni otos eikä tutkimustuloksia voida yleistää, mikä kuuluu laadullisen tutkimuksen luonteeseen. Tulosten pohjalta ei voida vetää johtopäätöstä, että kaikki sijaishuollossa kaltoinkohdellut selviytyisivät samalla tavalla. Kuitenkin voidaan sanoa, että opinnäytetyö tuo uutta tutkimustietoa aiheesta, jota ei ole tutkittu lähes ollenkaan.

Lastensuojelun menneisyyttä ensimmäisen lastensuojelulain aikaan tutkinut menneisyys selvitys tuo esille tietoa kaltoinkohtelusta sijaishuollossa, mutta myös selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä tuodaan esille lyhyesti. Menneisyys selvityksen mukaan lapsuuden selviytymistä tukivat hyvät ihmissuhteet, eläimet, urheilu- ja musiikkiharrastukset, lasten aktiivisuus avun hakemisessa ja vastarinta valehtelemalla, karkaamalla tai piiloutumalla. Aikuisuudessa selviytymiseen vaikuttivat ymmärtävä parisuhde ja oma perhe lapsineen. Oman menneisyyden läpikäyminen lastensuojeluasiakirjojen ja terapian avulla on auttanut käsittelemään lapsuuden traumaattisia kokemuksia. (Hytönen ym. 2016, 138, 159, 167, 175.) Immosen

ja Jokisaloon (2012, 113–114) mukaan sijaishuollossa koetusta väkivallasta selviytymiseen vaikuttivat lasten oma toimintakyky avun etsimisessä, lastensuojelun interventio, läheisten ihmisten tuki ja oman arvontunne siitä, ettei menneisyys määritä minuutta.

Opinnäytetyö täydentää vähäistä tutkimustietoa sijaishuollosta koetusta kaltoinkohtelusta selviytymisestä. Sattler ja Font (2018, 104) sanovat, ettei kaltoinkohtelua kokeneiden lasten resilienssiä ole kovin paljon tutkittu. Opinnäytetyö pohjautuu vielä marginaalisempaan ilmiöön resilienssistä, minkä vuoksi opinnäytetyö tuo uutta tietoa resilienssistä. *Sijaishuollossa kaltoinkohtelusta selviytymiseen niin lapsuudessa kuin nuoruudessa vaikuttivat yhteiskunnallisiin instituutioihin, kuten kouluun ja harrastuksiin kuuluminen tai ammattiavun saaminen, kun sosiaalityöntekijä puuttui kaltoinkohteluun ja siirsi lapsen tai nuoren turvalliseen sijaishuoltopaikkaan. Aikuisena ammattiavun saaminen terapiassa on ollut monelle selviytymistä edistänyt tekijä, koska he ovat päässeet käsittelemään omaa menneisyyttään.*

Sosiaaliset suhteet, kuten läheisten ihmisten tuki sekä luottamuksellisina koetut eläimet ovat olleet selviytymiselle ratkaisevia. Jokainen ihminen, joka on välittänyt, on luonut uskoa kaltoinkohtelun alla elävän lapsen luottamukseen ihmisyyttä kohtaan. Aikuisena puolison ja perheen tuki on ollut merkittävää. Haapasalon (2007, 86) mukaan turvallisuus onkin kiintymyssuhteen perusta, jolloin lapsi oppii luottamaan ihmisiin. Sen vuoksi haastateltaville turvalliset ihmissuhteet, kuten kuunteleva äiti, luottamuksellinen veli tai hauskat kaverit olivat tärkeitä. Lapsen selviytymisen avaintekijä onkin aikuinen, joka välittää ja uskoo lapseen sekä aikuisuudessa myönteiset ja turvalliset ihmissuhteet tukevat myös resilienssiä (Joutsenniemi & Lipponen 2015, 2516; Pietikäinen 2017, 182; Poijula 2018, 91).

Resilienssi on yksilön psyykkistä sietokykyä, joka auttaa selviytymään vaikeista elämäntilanteista (Pojula 2018, 16–17). Resilienssiä voidaan kuvata suomalaisittain myös sisuksi (Lipponen ym. 2016, 243). *Opinnäytetyöaineistossa merkittävimpänä tekijänä nousi esille yksilön omat kyvyt selviytyä niin sijaishuollossa kuin sen jälkeen. Sijaishuollossa kasvaneilla haastateltavilla on valtavasti sisua ja resilienssiä, joilla he ovat pärjänneet huolimatta ääriolosuhteista, joissa elivät. He ovat löytäneet monia keinoja selviytyä väkivaltakokemuksista. Hytönen ja muut (2016, 138) sekä Immonen ja Jokisalo (2012, 114) kertovat lasten aktiivisuuden ja toiminnallisuuden olleen selviytymistä edistävä asia väkivaltaisessa sijaishuollossa. Opinnäytetyössä tulee esille lasten oma toimijuus ja kyvykkyys, mikä on ilmennyt valehteluna,*

karkailuna ja valppaana olemisena, jotta on välttynyt väkivallalta. Nuorena on valittu paljon koulukursseja, jottei tarvitsisi viettää aikaa sijaishuoltopaikassa. Myös avun hakeminen itselleen kuvaa omaa toimijuutta, jonka avulla oli mahdollisuus päästä pois sijaishuoltopaikasta.

Pietikäisen (2017, 182) mukaan resilienssi ei olisi perittyä luonteen vahvuutta vaan elämäkokemuksien kautta opittuja selviytymisen keinoja. Tutkimustulokset kuitenkin osoittavat, että lapsen resilienssitaidot eivät voi olla pelkästään perua oppimishistoriasta ja elämäkokemuksesta. Haastateltavat puhuivat päättäväisyydestä, rohkeudesta ja kilpailukyvyystä, jotka ovat vieneet heitä eteenpäin koulussa, harrastuksissa ja ylipäänsä elämässä sekä auttanut kestämaan kaltoinkohtelua sijaishuollon aikana. Luonteen vahvuudesta kertoo, että aikuisena on pysynyt optimistisena ja rakentanut oman elämän merkityksellisyyttä, vaikka taustalla on traumaattisia kokemuksia. Resilienssiä edistääkin optimistinen maailmankuva ja elämän merkityksen näkeminen vaikeuksia kohdatessa (Lipponen ym. 2016, 248; Reivich ym. 2011, 27).

Känkänen (2013, 223) kuvaa mielikuvituksen ja leikin olevan lapselle ominainen tapa käsitellä asioita. Opinnäytetyössä haastateltavat kertoivat paenneen sijaishuollon väkivaltaa mielikuvitus- ja haavemaailmaan. Leikin avulla monikaan ei ole saanut käsitellä asioita, koska useimmiten leikkiminen oli kielletty ja lapset joutuivat tekemään valtavasti koti- tai maataloustöitä. Poijula (2018, 119) kertoo Thompsonin ja Jaquen (2018) tutkimuksesta, jossa löydettiin vahva yhteys väkivaltaisen lapsuusajan ja voimakkaan luovuuden välillä. Suokas-Cunliffen (2016, 19) mukaan traumaattinen tilanne muuttaa mielen toimintaa ja mieli suojaa ihmistä traumakokemukselta. Haastateltavat pakenivat väkivaltaista todellisuutta haaveisiin sijaishuollon aikana, mikä on voinut vahvistaa heidän luovuuttaan lapsuudessa ja nuoruudessa sekä sen käyttämistä myös aikuisuudessa. He käsittelivät tunteitaan ja kokemuksiaan musiikin, kirjoittamisen, taiteen ja huumorin avulla.

Resilienssi on itsetietoisuutta yksilön ajatuksista, tunteista ja käyttäytymistavoista sekä reflektiotaitoja ajatella joustavasti ja monesta eri näkökulmasta (Reivich ym. 2011, 27). Kyky itsereflektioon on auttanut haastateltavia käsittelemään väkivaltakokemuksia ja omaa elämäntarinaa lapsena, nuorena ja aikuisena. Itsereflektio on auttanut haastateltavia ymmärtämään väkivallan seurauksia, katkaisemaan opittuja käytösmalleja ja ylisukupolvisuutta. Se on auttanut rakentamaan väkivaltaisessa kasvuympäristössä tukahdutettua minuutta ja identiteettiä uudelleen. Itsereflektion avulla syyllisyys ja häpeä ovat

hälventyneet ja henkilö on oppinut arvostamaan itseään. Pietikäinen (2017, 182) sanoo resilienssin olevan kyky kohdata vaikeudet niin, että niistä selviää aikaisempaa vahvempana ja kokemuksesta jotain oppineena. Haastateltavat kertoivat, että he eivät toista samoja virheitä omille lapsilleen tai muille ihmisille.

Uskallus pyytää apua ammattilaisilta ja hakeutua esimerkiksi terapiaan käsittelemään vaikeita kokemuksia kuvaa ihmisen resilienssitaitoja. Yhtä lailla vertaistuki on tärkeää, kun kuulee toisten henkilöiden tarinoita selviytymisestä. (Lipponen ym. 2016, 244–245, 249.) *Terapia ja vertaistuki ovat tärkeitä selviytymistä tukevia asioita haastateltaville niin nykyhetkessä kuin tulevaisuudessa. He toivovatkin, että valtio korvaisi sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille terapiaa ja järjestäisivät mahdollisuuden vertaistukeen.*

Haastateltavat kunnioittavat ihmisarvoa ja oikeudenmukaisuutta. He ymmärtävät erilaisuutta, koska ovat itse kokeneet eriarvoisuutta ja väärinkohtelua. *Omat arvot ja empaattisuus toista ihmistä kohtaan ovat saaneet monet haastateltavat jo lapsena ja nuorena sekä aikuisena auttamaan toisia ihmisiä.* Lipposen ja muiden (2016, 250) mukaan toisten auttamisen kyky kuuluu resilienssiin, koska omien kokemusten hyödyntäminen toisten auttamisessa vahvistaa samalla omaa uskoa selviytymiseen. Haastateltavien arvo maailma kuvastaa sitä, että he eivät halua tukea vain itselleen vaan haluavat myös kehittää lastensuojelua. Heidän eettinen arvopohjansa ei ole itsekäs, vaan he ajattelevat nykysijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämistä. He vaativat, että sijaishuoltoa kehitetään, mikä sai heidät osallistumaan opinnäytetyön tutkimukseen ja Kohtaamisen foorumiin.

8.2 Punaisena lankana eettisyys, luotettavuus ja objektiivisuus

Opinnäytetyön tekemisessä eettisyys on ollut tärkeää, koska on tutkittu arkaluonteisista, intiimeistä ja traumaattisista kokemuksista selviytymistä. Sijaishuollossa koettu kaltoinkohtelu on jo itsessään suuri eettinen ristiriita lastensuojelussa, jonka vuoksi etiikan noudattaminen on ollut oleellista. Hirsjärvi ja muut (2009, 25) toteavat, että tutkimuksen teon pitää aina kunnioittaa ihmisarvoa ja ihmisen itsemääräämisoikeutta. Eettisyyteen kiinnitettiin huomiota opinnäytetyöprosessin alusta loppuun saakka, jolloin haastateltavat kohdattiin ja heidän kertomat asiat käsiteltiin

kunnioittavasti, arvostavasti ja tasavertaisesti noudattaen tutkimuseettisiä periaatteita.

Tutkimuksen eettisyyttä kuvaa se, että tutkittavien oikeudet ja hyvinvointi turvataan, eikä tutkimus haittaa tutkittavien fyysistä tai psyykkistä terveyttä (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 131). Opinnäytetyössä tutkittiin selviytymistä eikä kaltoinkohtelukokemuksia, joista kertominen voisi olla vaikeaa ja uudelleen traumatisoivaa. Opinnäytetyön tutkimusaihe valittiin tarkoituksella tukemaan haastateltavien psyykkistä hyvinvointia, jolloin teemana selviytyminen oli lähtökohtaisesti voimauttava ja positiivinen. Siihen myös pyrittiin kehittämällä tutkimuskysymysten pohjalta haastattelukysymykset etukäteen. Kuitenkin haastateltavien kertoessa selviytymisestään väkivaltakokemukset tulivat esille ja he jakoivat erittäin arkaluonteisia kokemuksia kaltoinkohtelusta. Tässä korostui ryhmähaastatteluiden merkitys, koska asioita on saanut jakaa vertaisille, jotka ymmärtävät omia kokemuksia. Opinnäytetyössä toteutettiin myös yksi yksilöhaastattelu, koska haastateltavalle oli turvallisempaa, ettei paikalla ollut montaa ihmistä.

Vaikka ryhmähaastattelut olivatkin toimivia, erään ryhmähaastattelun jälkeen haastateltava kertoi kokeneensa haastattelussa toisen henkilön kritisoineen hänen elämänvalintojaan, mikä oli loukannut häntä. Hän ehdotti, että jatkossa Kohtaamisen foorumin alussa käydään läpi yhteisiä periaatteita mainiten, että jokaisen osallistujan elämänvalintoja tulee kunnioittaa. Hänen ehdotuksensa otettiin käyttöön tulevissa Kohtaamisen foorumeissa, mutta se on tärkeää myös huomioida tutkimuksissa, joissa käytetään ryhmähaastattelua. Tilanne sai myös pohtimaan, kuinka tärkeää on olla yhteydessä haastateltaviin jälkikäteen puhelimitse, jolloin he pääsevät jakamaan ajatuksiaan tilanteesta. Tämä periaate otettiin käyttöön tuleviin Kohtaamisen foorumeihin, mutta se on yhtä lailla tärkeää yleisenä tutkimuseettisenä periaatteena.

Objektiivisuutta kuvaa se, ettei opinnäytetyön tekijä tuntenut haastateltavia etukäteen. Ainoastaan yksilöhaastateltava tavattiin kahteen otteeseen ennen opinnäytetyön haastattelua, mikä oli hänelle turvallisempaa. Opinnäytetyössä selvitettiin haastateltavien kokemuksia, joihin opinnäytetyön tekijällä tai X-ketju-hankkeella ei ole minkäänlaisia sidoksia, mikä myös luo pohjaa objektiivisuudelle. Haastateltavien näkökulmasta ajateltuna on suotavaa, että opinnäytetyön tekijä on osa X-ketju-hanketta. Moni haastateltava jäi mukaan X-ketjun toimintoihin opinnäytetyöhön osallistumisen jälkeen. Haastateltavat ovat jakaneet elämästään paljon asioi-

ta opinnäytetyön tekijälle, mikä luo pohjaa luottamukselliselle suhteelle myös jatkossa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta kuvaa tutkimuksen toteuttamisen tarkka selostaminen (Hirsjärvi ym. 2009, 232). Opinnäytetyössä on käsitelty tutkimuksen teon jokaista vaihetta perusteellisesti. Opinnäytetyön aineisto kerättiin huolella, aineisto litteroitiin perusteellisesti ja analysoitiin huolellisesti luotettavuuden varmistamiseksi. Mittava aineisto aiheutti haasteita litteroimiselle ja analysoinnille, koska litteroitua aineistoa syntyi runsaat 128 sivua. Haastavaa oli myös aineiston kirjoittaminen tiiviiksi tutkimustulososioksi, koska esimerkiksi lapsuudessa ja nuoruudessa selviytymiseen vaikuttavana tekijänä luovuus sisälsi 29 lainausta ja aikuisuudessa selviytymiseen vaikuttavana tekijänä itsereflektio sisälsi 31 lainausta.

Opinnäytetyö olisi voitu rajata koskemaan pelkästään sijaishuollon ajan selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä, koska aineisto olisi ollut riittävä opinnäytetöihin. Aineistoa ei kuitenkaan rajattu, koska haastateltaville oli luvattu tutkia kolmen tutkimuskysymyksen pohjalta selviytymistä ja heidän arvokkaat vastauksensa olisivat menneet hukkaan aineistoa rajaamalla. Tällä on haluttu kunnioittaa haastateltavia, jotka ovat puhuneet omasta elämästään opinnäytetyön tekijälle. Toisaalta aineiston laajuus helpotti tulosten kirjoittamista, koska kirjoittamisessa käytettiin haastateltavien ilmaisutapaa. Tutkimustulokset ovat haastateltavien kertomille asioille uskollisia myös kirjoitustyylin puolesta.

Kun yksi henkilö tekee aineistolähtöisen analyysin, jossa aineisto määrittää analyysin tekoa ja tutkimustulosten löytämistä, on aina mahdollisuus virheille, vaikka on pyritty huolellisuuteen. Toinen henkilö olisi voinut pelkistää, ryhmitellä ja käsitteellistää aineistoa eri tavoin kuin miten tässä opinnäytetyössä on tehty. Tutkimuskysymyksiä muokattiin hiukan uudelleen opinnäytetyön kirjoittamisvaiheessa, jotta ne kuvaavat paremmin saatua aineistoa ja ovat kielipillisesti selkeämmin kirjoitettu (vrt. luku 6.1 ja Liite 1).

Tuomen ja Sarajärven (2009, 131) mukaan eettisessä tutkimuksessa tutkittavia ei tunnisteta tutkimuksesta vaan osallistujat jäävät anonyymeiksi. Haastateltavien yksityisyyden suojaan on kiinnitetty huomiota siten, ettei opinnäytetyössä ole kerrottu missä kaupungeissa tai milloin haastattelut toteutettiin. Haastateltavat on ryhmitelty syntymävuosien mukaisesti kolmeen ryhmään, jottei ketään yksittäistä henkilöä voisi tunnistaa syn-

tymävuoden perusteella. Lainauksia, joista haastateltavat voisi tunnistaa, ei ole käytetty. Opinnäytetyön äänitteet tuhottiin tutkimuksen jälkeen, mutta litteroitu aineisto ja analysoitu aineisto säilytettiin X-ketjun kehittämistyötä varten, mistä tiedotettiin haastateltaville. Aineistoa säilytetään erillisellä muistitikulla lukollisessa kaapissa.

Tutkijan on pyrittävä kirjallisuuden valinnassa lähdekriittisyyteen (Hirsjärvi ym. 2009, 113). Opinnäytetyön teoriaosuuteen on pyritty valitsemaan luotettavia ja uusia tutkimuksia, väitöskirjoja, vertaisarvioituja tieteellisiä artikkeleja, tietokirjallisuutta, lainsäädäntöä ja viranomaisten nettisivuja. Opinnäytetyö toteutettiin suunnitellussa aikataulussa. Tutkimussuunnitelma aloitettiin kevättalvella 2019 ja opinnäytetyö saatiin valmiiksi keväällä 2020.

Tutkimuksen tilaajana toimi Pesäpuun X-ketju-hanke, jossa opinnäytetyön tekijä on töissä. Tästä tiedotettiin haastateltaville etukäteen. Nämä tekijät asettavat opinnäytetyön tutkimuksen puolueettomuuden koetukselle. Hirsjärvi ja muut (2009, 21) toteavat, että tieteellisen toiminnan eettisyyden yksi kulmakivi on tiedon puolueettomuus, joka ei edistä tutkijan uraa. X-ketjun tavoitteena on kehittää ja tarjota tukea sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille sekä ennaltaehkäistä kaltoinkohtelua sijaishuoltoa kehittämällä (Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke n.d). Tutkimustulokset auttavat kehittämään asioita, joita X-ketju-hankkeen tavoitteet kysyvät. Silloin ne tukevat X-ketjun kohderyhmään kuuluvien ihmisten hyvinvointia, ei opinnäytetyön tekijän uraa.

8.3 Päätelmät

Lastensuojelun sijaishuollon kehittäminen on tarpeellista ja elintärkeää. *Opinnäytetyön aineisto osoittaa, että kaltoinkohtelua on tapahtunut kaikkien kolmen lastensuojelulain aikana.* Menneisyys selvityksen tutkijat myös saivat yhteydenottoja ensimmäisen lastensuojelulain jälkeen sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneilta, joten toinen ja kolmas lastensuojelulaki ei ole poistanut kaikkia sijaishuollon epäkohtia (Hytönen ym. 2016, 170). *Tästä syystä haastateltavat nostavat esiin tutkimustiedon tarpeen, lastensuojelun kehittämisen ja väkivallan ehkäisemisen sijaishuollossa välttämättömänä.*

Haastateltavien mukaan tarvitaan lisää tutkimustietoa sijaishuollossa tapahtuneesta ja tapahtuvasta kaltoinkohtelusta. Laakson (2019,13) mukaan tut-

kimustieto huostaanotettujen lasten hyvinvoinnista on sirpaleista eikä todellisuudesta ole helppo saada kokonaiskuvaa. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyn perusteella selviää, että vain alle puolet sijaishuollossa asuvista nuorista oli tyytyväisiä elämäänsä ja neljännes koki yksinäisyyttä. Kouluterveyskysely tuottaa joka toinen vuosi ja Kysy ja kuuntele -tutkimus- ja kehittämishanke tulee tuottamaan ajalla 2019–2021 tutkimustietoa sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten hyvinvoinnista. (Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017; Kouluterveyskysely n.d.; Kysy ja kuuntele -sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen 2019.)

Olisi kuitenkin tarpeen tuottaa vuosittain systemaattista tutkimustietoa sijoitettujen lasten ja nuorten kasvuolosuhteista ja kokemuksista, jos halutaan saada reaaliaikaisesti selville, mitä heille kuuluu ja miten he voivat. Sosiaalityöntekijät voisivat kerätä tutkimusaineistoa tavatessaan sijoitettuja lapsia ja nuoria kysyen hyvästä ja huonosta kohtelusta. Tutkimustietoa tarvitaan lisää toisen ja kolmannen lastensuojelulain aikana tapahtuneesta kaltoinkohtelusta, jotta ymmärretään kaltoinkohtelun muotoja ja laajuutta sekä pystytään kehittämään keinoja ehkäistä sitä. Yhtä lailla selviytymistä tutkivaa tietoa tarvitaan enemmän, jotta voidaan selvittää, mikä on lapsen ja nuoren elämän vimma, joka pitää hänet elämässä kiinni ääriolosuhteissa.

Haastateltavat puhuivat paljon sijaishuollon valvonnasta, koska he olivat jääneet lapsena ja nuorena yksin väkivaltaiseen sijaishuoltopaikkaan. Haastateltavien mukaan sosiaalityöntekijän käydessä sijaishuoltopaikassa keskustelut usein käytiin vain aikuisten kesken ja sijaishuoltopaikan vastaavat saivat sosiaalityöntekijöitä manipuloimalla luulemaan, että kaikki on hyvin. Lastensuojelulain (417/2007, 29 §, 30 §) mukaan sosiaalityön

tekijän tai muun lastensuojelun työntekijän tulee tavata riittävän usein lapsi henkilökohtaisesti ja vähintään kerran vuodessa asiakassuunnitelman tarkistamisen yhteydessä. Haastateltavien kohdalla tämä ei toteutunut useinkaan nykyisen lain eikä aikaisempien lakien aikaan. Valvonnassa oli paljon puutteita lastensuojelun menneisyydessä ja nykyhetkessä on edelleen samoja ongelmia, koska sosiaalityöntekijät ovat etäisiä lapsille, eivät tapaa lapsia riittävästi ja sosiaalityöntekijät vaihtuivat usein (Hytönen ym. 2016, 174-175; Laakso 2019, 75).

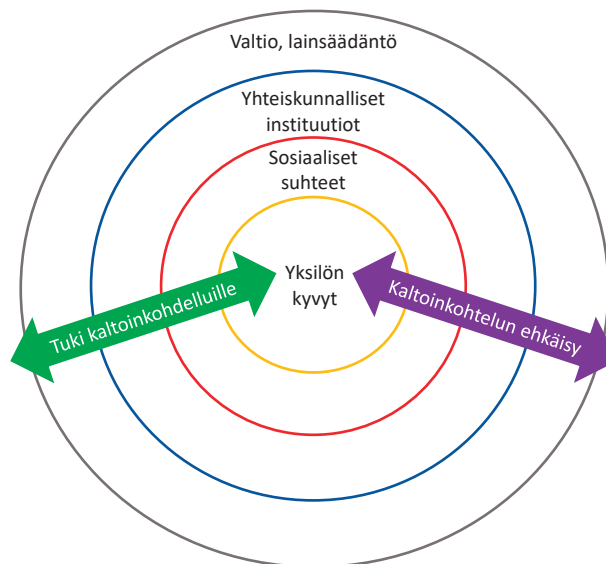
Tutkimustulosten mukaan lakiin pitäisi kirjata säännöllisesti tapahtuvat tapaamiset esimerkiksi puolen vuoden välein, jolloin lasta tavataan henkilökohtaisesti kysyen kuulumisia. Tällöin lapset ja nuoret voisivat antaa palautetta

sijaishuoltopaikan arjesta ja kohtelusta. Silti sosiaalityöntekijöiden olisi hyvä kysyä suoraan myös kaltoinkohtelusta. Säännölliset tapaamiset vähentävät kaltoinkohtelua, kun tiedetään, että lapsen kasvuolosuhteita valvotaan. Puoli vuotta on kuitenkin pitkä aika, jos lasta kohdellaan kaltoin, minkä vuoksi olisi tavattava useamminkin. Vuonna 2020 lastensuojelulakiin tuli muutos, että valvontakäynneillä on kuultava lasta (Sijoitettujen lasten perusoikeudet vahvistuvat - jälkihuollon ikärajaksi 25 vuotta 2019). Tämä on tervetullut uudistus, jonka aineiston pohjalta soisi toteutuvan käytännössä.

Kananoja ja Ruuskanen (2019, 5) ehdottavat sosiaalityöntekijöiden asiakasmääräksi 25 lasta. Nykyisen hallitusohjelman mukaan vuonna 2022 sosiaalityöntekijällä olisi asiakkaana 35 lasta ja vuonna 2024 30 lasta (Kiuru 2019). Haastateltavat myös huomioivat sosiaalityöntekijän kuormituksen ja liian suuren asiakasmäärän, joten tämä uudistus on heille merkittävä, kun se saadaan lastensuojelulakiin. Sosiaalityöntekijöiden lisäksi lastensuojelussa voisi olla enemmän töissä sosiaalihojaajia, joilla olisi enemmän aikaa kohdata lapsia, nuoria ja perheitä. *Tutkimustulosten mukaan on tärkeää, että lapsi tai nuori pystyy antamaan palautetta nimettömänä tai että hänellä on luottamuksellinen suhde sosiaalityöntekijään, jolle voi kertoa kaltoinkohtelusta.* Lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyn toimenpidesuunnitelma kehittääkin väkivallan ilmoitus- ja seurantakäytäntöjä, jolloin sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla olisi keinoja ilmoittaa väkivallasta myös sijaishuollossa (Pösö ym. 2019, 442).

Haastateltavien mukaan sijaishuollon toimintakulttuuria olisi kehitettävä avoimemmaksi, luottamuksellisemmaksi ja arvostavammaksi. Lastensuojeluun kaivataan työntekijöitä ja perhehoitajia, jotka välittävät, arvostavat, tsemppaavat ja uskovat muutoksenkykyyn sekä luovat toivoa ja tulevaisuuden uskoa lapsille ja nuorille. Samaa tuo esille Vario (2014, 85, 92), jonka mukaan sijaishuollossa asuvat pienet lapset tarvitsevat rakkautta, huolenpitoa ja turvallisuutta sekä aikuisten läsnäoloa ja yhdessä tekemistä. Myös Pekkarisen (2017b, 192–193) mukaan koulukodeissa kasvaneet henkilöt olisivat toivoneet lastensuojelun työntekijöiden olevan empaattisia, työleen omistautuneita ja rehellisiä, ja että heillä olisi aikaa ja halua kohdata sekä luoda luottamuksellista suhdetta lapsiin ja nuoriin. Lastensuojelussa onkin kyse ihmissuhteista, kuten sijaishuollossa kasvaneet nuoret kertovat. Jos näitä suhteita ei luoda tai ylläpidetä, voi se pahimmillaan mahdollistaa kaltoinkohtelun. (Kaijanen ym. 2020, 1–168.)

Tutkimustulosten yhteenvetona voidaan todeta, että selviytymiselle merkittävää on niin menneisyyden käsitteleminen, nykyhetkessä tuen saaminen kuin tulevan kehittäminen. Selviytymistä tukevat yksilön kyvyt, sosiaaliset suhteet, yhteiskunnalliset instituutiot sekä valtio ja lainsäädäntö. Mennyt ei voi muuttaa, mutta menneisyydessä aiheutuneihin traumaaihin on saatava tukea. Tulevaa voidaan muuttaa ehkäisemällä kaltoinkohtelua sijaishuoltoa kehittämällä. Myös Poijula (2018, 159) kuvaa resilienssin olevan yksilön, perheen, sosiokulttuurin ja instituutioiden vastavuoroista ja monitasoista vuorovaikutusta koko yksilön elämän ajan sekä ylisukupolvisesti. Seuraava kuvio kertoo tutkimustulosten perusteella määritellyn selviytymisen systeemisen mallin.

Kuvio 12. Selviytymisen systeeminen malli

8.4 Kehittämisideat

Opinnäytetyön tekeminen on herättänyt vahvoja tunteita hämmästykseen, vihaan, suruun ja iloon saakka. On ollut raastavaa kuulla haastateltavien kokemuksia kaltoinkohtelusta paikassa, jonka piti heitä suojella. Se on tehnyt ensin vihaiseksi ja sitten surulliseksi. Koskettavaa ja ilahduttavaa on ollut kuulla haastateltavien selviytymisen polusta ja ihmisenä kasvamisesta. Nämä tunteet kertovat siitä, kuinka väärin haastateltavia on kohdeltu, mutta samalla toivosta, että vaikeista kokemuksista voi selvitä. Opinnäytetyön tekeminen on ollut äärimmäisen opettavaista ja avannut

silmät asioille, joista ei puhuta tai niistä vaietaan. Mitä voidaan siis oppia haastateltavien kertomuksista? Tutkimustulosten pohjalta on luotu kahdeksan kehittämis ehdotusta lastensuojelun sijaishuoltoon.

1. Lasten ja nuorten osallisuutta on edistettävä heidän mielipiteitään kuuntelemalla ja vaikutusmahdollisuuksia lisäämällä sijaishuoltopaikan arjessa, heidän lastensuojeluasiakkuudessaan, yhteisöissään ja yhteiskunnassa.
2. Lasten ja nuorten läheisiä ihmissuhteita ja sosiaalisia suhteita on tuettava sekä sijaishuoltopaikassa että sen ulkopuolella, kuten yhteydenpitoa biologiseen perheeseen, sukuun ja kavereihin sekä kuulumista yhteisöihin, kuten harrastuksiin.
3. Lasten ja nuorten luovuutta sekä vaikeiden kokemusten käsittelyä on tuettava luovien keinojen avulla, esimerkiksi musiikin, kirjoittamisen ja taiteen keinoin.
4. Lapsia ja nuoria on tuettava rakentamaan omaa minäkuvaansa ja identiteettiänsä esimerkiksi elämäntarinaratyöskentelyn avulla.
5. Lasten ja nuorten turvataitoja sekä lastensuojelun työntekijöiden ja perhehoitajien väkivalta- ja traumatietoista osaamista on kehitettävä, jotta he tunnistavat kaltoinkohtelua, ymmärtävät kaltoinkohtelun seurauksia ja osaavat ehkäistä sitä sekä hakea apua tilanteeseen.
6. Lastensuojelun työntekijöiden ja perhehoitajien on pyrittävä empaattiseen ja arvostavaan kohtaamiseen sekä luomaan luottamuksellista suhdetta lapsiin ja nuoriin, jotta lapset ja nuoret voivat tuoda esille ajatuksiaan, kokemuksiaan ja huoliaan. Lastensuojelun työntekijöille ja perhehoitajille on taattava riittävät resurssit, koulutus ja työnohjaus, jotta he voivat tehdä työnsä laadukkaasti.
7. Yhteiskunnan on kehitettävä lapsikeskeistä ja osallisuuteen perustuvaa valvontaa, jossa lapsia tavataan säännöllisesti ja heitä kuullaan tapaamisissa. Lastensuojelulakiin on kirjattava sosiaalityöntekijöiden säännölliset (esimerkiksi 3-6 kk välein) tapahtuvat tapaamiset lasten ja nuorten kanssa.

8. Kaltoinkohdelluille on järjestettävä valtion tukemaa terapiaa ja vertaistukiryhmiä, koska he tarvitsevat tukea sijaishuollon aikaisten traumaattisten tapahtumien läpikäymiseen.

Goodmanin ja muiden (2017, 421) mukaan toivo edistää resilienssiä eli vaikeista elämäntilanteista toipumista, mahdollistaa vaihtoehtojen löytämisen esteiden edessä ja auttaa tekemään töitä tavoitteiden saavuttamiseksi. Toivo paremmasta saa muuttamaan maailmaa. Sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneet eivät ole kadottaneet toivoa. Toivo paremmasta pitää haastateltavia pinnalla. Kaltoinkohtelu ei ole nujertanut heitä vaan tehnyt heistä supervahvoja, kuten eräs haastateltava kertoo.

*H2: On ehkä niinku myös supervahva, että ihan mikä vaan ei nitistä...
(Nainen, synt. 90-luvulla)*

LÄHTEET

Alvoittu, H. 2012. Sijaisperheessä elävien lasten vaikeiden kokemusten käsittely. Vertaisryhmätöinnän merkitys kokemusten käsittelyssä. Teoksessa Kokemukset näkyviin – artikkeleita väkivalta- ja sijaishuollosta. Toim. A. Huovinen & E. Immonen. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 20. Pelastakaa Lapset ry, 15–25. Viitattu 23.3.2019. http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01144513/Kokemukset-n%C3%A4kyviin_final_web_2012-2.pdf

Araneva, M. 2016. Lapsen suojele -toteuttaminen ja päätöksenteko. Käsikirja lapsen asioista päättävälle. E-kirja. Helsinki: Talentum pro. Viitattu 24.4.2019. <https://janet.finna.fi>

Ellonen, N. & Pösö, T. 2010. Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä. Yhteiskuntapolitiikka 75/1, 34–44. Viitattu 12.3.2019. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117691>

Goodman, F. R., Disabato, D. J., Kashdan, T. B. & Machell, K. A. 2017. Personality Strengths as Resilience: A One-Year Multiwave Study. Journal of Personality, 85/3, 423–434. Viitattu 22.3.2019. <https://janet.finna.fi>, EBSCOhost Academic Search Elite.

Haapasalo, J. 2007. Aiheuttavarko lapsuuden traumakokemukset psyykkisiä häiriöitä? Psykologia: Tiedepoliittinen Aikakauslehti 42/2, 2007, 2, 84–100. <https://jyu.finna.fi>, Elektra.

Heino, T. 2017. Lastensuojelun palveluntuottajien avoin rekisteri vaihtoehdoksi kilpailutukselle. Blogi 2.11.2017. Terveystyön ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.1.2020. <https://blogi.thl.fi/lastensuojelun-palveluntuottajien-avoin-rekisteri-vaihtoehdoksi-kilpailutukselle/>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. painos. Helsinki: Tammi.

Huovinen, A. N.d. Epäily lapsen kaltoinkohtelusta sijaisperheessä. Teoksessa epäily lapsen kaltoinkohtelusta sijaisperheessä. Tunnistamisen ja puuttumisen toimintamalli. Toim. U. Aro, A. Huovinen & P. Marttala. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisu 24. Pelastakaa lapset ry, 4–9. Viitattu 23.3.2019. http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01151519/Ep%C3%A4ily-lapsen-kaltoinkohtelusta-sijaisperheess%C3%A4_final_LR.pdf

Hytönen, K., Malinen, A., Salenius, P., Haikari, J., Markkola, P., Kuronen, M. & Koivisto, J. 2016. Lastensuojelun sijaishuollon epäkohdat ja lasten kaltoinkohtelu 1937–1983. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 28.2.2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3806-9>

Hyvärinen, S. 2017. Lapsen kohdistuvan väkivallan monet ilmenemismuodot. Julkaisussa Turvallisesti sijaishuollossa - Väkivaltatyön keinoja lastensuojelulaitoksessa. Toim. S. Hoikkala &

J. Kuokkanen. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 4/2017, 22–30. Viitattu 12.3.2019. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Turvallisesti-sijaishuollossa.pdf>

Ikonen, R., Hietamäki, J., Laakso, R., Heino, T., Seppänen, J. & Halme, N. 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.2.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1

Immonen, E. & Jokisalo, T. 2012. ”Ettei menneisyys määrittele sitä mikä minusta tulee”. Sijaishuollossa lapsuutensa eläneiden väkivaltakokemukset ja niistä selviytyminen. Julkaisussa Kokemukset näkyviin – artikkeleita väkivallasta ja sijaishuollosta. Toim. A. Huovinen & E. Immonen. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja nro 20. Pelastakaa Lapset ry, 109–116. Viitattu 23.3.2019. http://frantic.s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapset/2016/02/01144513/Kokemukset-n%C3%A4kyviin_final_web_2012-2.pdf

Jackson, R. 2018. Eduskunnan oikeusasiamiehen tarkastus Nuorten Ystävät –palvelut oy:n Koulukoti Pohjolakotiin 17.–18.4.2018. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia. Pöytäkirja Pohjolakoti 3.7.2018, 1–84. Viitattu 22.4.2019. <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eo-ar/1353/2018>

Joutsenniemi, K. & Lipponen, K. 2015. Resilienssi ja posttraumaattinen kasvu. Suomen lääkärilehti 39, 2515–2519. Viitattu 3.7.2019. <https://jyu.finna.fi>, Suomen lääkärilehti, e-lehti.

Jälkihuolto. 2017. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 24.1.2020. <https://thl.fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/jalkihuolto>

Kaijanen, M., Koskenkorva, M. & Westlund, O. 2020. 101 kirjettä. Jyväskylä: Pesäpuu ry. Viitattu 7.3.2020. <https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2020/02/101-kirjetta%CC%88-1.pdf>

Kaikki tulokset. 2019. Lapset, nuoret ja perheet. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/tutkimustuloksia/kaikki-tulokset>

Kananoja, A. & Ruuskanen, K. 2019. Selvityshenkilön ehdotukset lastensuojelun toimintaedellytysten ja laadun parantamiseksi. Loppuraportti. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019: 4. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 23.1.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4026-0>

Kervinen, E. & Ollus, N. 2019. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva ihmiskauppa Suomessa. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations

(HEUNI). Publication Series No. 89. Viitattu 22.4.2019. <https://www.heuni.fi/en/index/publications/heunireports/reportseries89lapsinjanuoriinkohdistuvaihmissuopuomessa.html>

Kiuru, K. 2019. Toimiva lastensuojelu tarjoaa turvaa ja uskoa tulevaan. Blogi 5.12.2019. Pesäpuu ry. Viitattu 23.1.2020. <https://pesapuu.fi/2019/12/toimiva-lastensuojelu/>

Kohtaamisen foorumi. N.d. X-ketju. Lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden tueksi. Pesäpuu ry:n esite. Viitattu 29.4.2019. https://pesapuu.fi/wp-content/uploads/2019/04/kohtaamisen-foorumi_esite_NETTI.pdf

Korkeila, J. 2017. Terve mieli terveissä aivoissa. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. 2017; 133, 209–214. Viitattu 22.3.2019. <https://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo13528.pdf>

Kouluterveyskysely. N.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.2.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>

Kouluterveyskyselyn tulokset nuorilla 2017. N.d. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.2.2020. https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk3/summary_sijoitus1

Kuntainfo. 2015. Uusi perhehoitolaki. Julkaistu 26.10.2015. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 22.1.2020. https://thl.fi/documents/470564/817072/Kuntainfo_9-2015_verkkoon-perhehoito.pdf/71208d60-2a79-44ca-b4e6-d2d938ed2520

Kuoppala, T., Forssell, M. & Säkkinen, S. 2019. Tilastoraportti 23/2019. Lastensuojelu 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 22.1.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019060418326>

Kysy ja kuuntele - sijoitettujen lasten hyvinvointi ja systemaattinen kuuleminen. 2019. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.1.2020. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kysy-ja-kuuntele-sijoitettujen-lasten-hyvinvointi-ja-systemaattinen-kuuleminen>

Känkänen, P. 2012. Lastensuojelun sosiaalityön historia Suomessa 1800-luvun lopulta 1990-luvulle. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma, Yhteiskuntatieteiden laitos, Yhteiskunta- ja kauppatieteiden tiedekunta, Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 22.1.2020. https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20120620/urn_nbn_fi_uef-20120620.pdf

Känkänen, P. 2013. Taidelähtöiset menetelmät lastensuojelussa -kohti tilaa ja kokemuksia. Väitöskirja, Sosiaalitieteiden laitos, Valtiotieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Laakso, R. 2019. "Ne näki musta" Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Viitattu 5.2.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-267-3>

Laitala, M. & Puuronen, V. 2016. Yhteiskunnan tahra? Koulukotien kasvattien vaietut kokemukset. Tampere: Vastapaino.

Lastensuojelulaitokset. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.3.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>

Lastensuojelun arvot ja periaatteet. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.3.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet#Lastensuojelulaki%20ja%20lapsen%20etu>

Lastensuojelun avohuollon tukitoimet. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 6.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet>

Lastensuojelun perhehoito. N.d. Perhehoitoliitto. Viitattu 23.1.2020. https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset_nuoret

Lastensuojelun sijaishuollossa kaltoin kohdelluilta pyydettiin anteeksi. 2016. Tiedote 20.11.2016. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 22.1.2020. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/lastensuojelun-sijaishuollossa-kaltoin-kohdelluilta-pyydettiin-anteeksi

Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmä. Hankkeen perustiedot. Viitattu 23.1.2020. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=STM026:00/2019>

Lastensuojelun valvonta. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 5.2.2020. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-valvonta/valvira-ja-lastensuojelun-valvonta>

Lipponen, K., Litovaara, A. & Katajainen, A. 2016. Voimaa. Hyvän elämän polku. Helsinki: Duodecim.

L 417/2007. Lastensuojelulaki. Annettu 13.4.2007. Viim. muutos 1.1.2020. Viitattu 6.2.2020. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki#L1P1>

L 263/2015. Perhehoitolaki. Annettu 20.3.2015. Viim. muutos 1.7.2016. Viitattu 23.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263#Pidp445809696>

Malinen, A. & Hytönen, K-M. 2018. Lastensuojelun institutionaalinen muisti ja sen katkokset. Artikkelit 21.9.2018. Alusta! New Social Research at Tampere University. Viitattu 22.1.2020. <https://alusta.uta.fi/2018/09/21/lastensuojelun-institutionaalinen-muisti-ja-sen-katkokset/>

Malja, M., Puustinen-Korhonen, A., Petrelius, P. & Eriksson, P. 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019/8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 23.1.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4067-3>

Mitä perhehoito on? N.d. Perhehoitoliitto. Viitattu 5.2.2020. <https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito>

Muuronen, K. 2017. Lastentarhasta päiväkotiin – varhaiskasvatuksen murros 1970-luvulta nykypäivään. Blogi 24.5.2017. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 22.1.2020. <https://www.lskl.fi/blogi/lastentarhasta-paivakotiin-varhaiskasvatuksen-murros-1970-luvulta-nykypaivaan/>

Odgen, P., Minto, K. & Pain, C. 2009. Trauma ja keho. Sensorimotorinen psykoterapia. Helsinki: Traumaterapiakeskus.

Paavilainen, E. & Flinck, A. 2008. Lapsen kaltoinkohtelun tunnistaminen ja siihen puuttuminen. Hoitotyön suositus. Hoitotyön tutkimussäätiö, 1–4.

Pekkarinen, E. 2017a. Koulukoti muutoksessa. Selvitys koulukotien asemasta ja tehtävästä. Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 110. Nuorisotutkimusverkosto. Viitattu 27.1.2020. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/koulukoti_muutoksessa.pdf

Pekkarinen, E. 2017b. ”Mä oon ollut tässä asiakirja muitten joukossa” – Koulukodeista aikuistuneiden kokemuksia lastensuojelusta. Julkaisussa Nuoret aikuiset hyvinvointipalvelujen käyttäjinä ja kohteina. Toim. S. Aaltonen & A. Kivijärvi. Nuorisotutkimusseura Julkaisuja 198. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 173–197. Viitattu 27.1.2020. <http://www.valtionkoulukodit.fi/assets/pekkarinen-2017-ma-oon-ollut-tassa-teoksessa-aaltonen-kivijarvi.pdf>

Perhehoito. 2018. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.3.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/perhehoito>

Pietikäinen, A. 2017. Joustava mieli tukena elämänkriiseissä. Helsinki: Duodecim.

- Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. 2. uud. painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Pojjula, S. 2016. Lapsi ja kriisi. Selviytymisen tukeminen. 3. uud. painos. Helsinki: Kirjapaja.
- Pojjula, S. 2018. Resilienssi: Muutosten kohtaamisen taito. Helsinki: Kirjapaja.
- Porko, P., Heino T. & Eriksson P. 2018. Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä. Työpäpöri 21/2018. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 22.1.2020. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136436/URN_ISBN_978-952-343-131-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Pösö, T., Lönnqvist T., Petrelius, P., Salminen, M. & Väkeväinen, N. 2019. Lapset kodin ulkopuolisissa lastensuojelun sijoituksissa. Julkaisussa Väkivallaton lapsuus: toimenpidesuunnitelma lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisystä 2020–2025 Osa II. Toim. U. Korpilahti, H. Kettunen, E. Nuotio, S. Jokela, V. M. Nummi & P. Lillsunde. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 439–448. Viitattu 23.1.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4123-6>
- Reivich, K. J., Seligman M. E. P. & McBride, S. 2011. Master Resilience Training in the U.S. Army. *American Psychologist*, 66/1, 25–34. Viitattu 22.3.2019. <https://jyu.finna.fi, EBSCOhost PsycARTICLES>.
- Räty, T. 2015. Lastensuojelulaki - Käytäntö ja soveltaminen. 3. uud. painos. Helsinki: Edita.
- Räty, T. 2018. Jussin kodit -lastensuojelulaitos Tarkastuspöytäkirja. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia. Tarkastuspöytäkirja 18.3.2018, 1–63. Viitattu 22.4.2019. <https://www.oikeusasiamies.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/4099/2018>
- Saarikko, A. 2018. Lastensuojelun sijaishuolto muutoksessa. Ppt-esitys 20.9.2018. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 22.3.2019. <https://stm.fi/documents/1271139/6184550/Saarikko+Lastensuojelun+sijaishuolto+muutoksessa+200918.pdf/77b3a4c5-ec03-4e21-bae7-5ebf63a161c6/Saarikko+Lastensuojelun+sijaishuolto+muutoksessa+200918.pdf.pdf>
- Sattler, K. M. P. & Font, S. A. 2018. Resilience in young children involved with child protective services. *Child Abuse & Neglect*, 75, 104–114. Viitattu 22.3.2019. <https://jyu.finna.fi, Elsevier ScienceDirect Journals Complete>.
- Sijaishuollon muodot. N.d. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.3.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot>

Sijoitettujen lasten perusoikeudet vahvistuvat - jälkihuollon ikärajaksi 25 vuotta. 2019. Tiedote 11.4.2019. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 22.1.2020. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/sijoitettujen-lasten-perusoikeudet-vahvistuvat-jalkihuollon-ikarajaksi-25-vuotta

Siljamäki, T. 2015. Lastensuojelun surullinen menneisyys. Artikkelit 9.1.2015. Lapsen Maaailma 1/2015. Viitattu 22.1.2020. <https://lapsenmaailma.fi/teemat/lastensuojelu/lastensuojelunsurullinenmenneisyys/>

Siukola, R. 2014. Miten puutun lähisuhdeväkivaltaan? Esimerkkinä päihde- ja mielenterveystyö. Opas 34/2014. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.1.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-178-5>

Sköld, J. 2016. The truth about abuse? A comparative approach to inquiry narratives on historical institutional abuse. *History of Education*, 45/4, 492–509. Viitattu 22.1.2020. [https://jyu.finna.fi/Taylor & Francis Online](https://jyu.finna.fi/Taylor%20&%20Francis%20Online).

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas. 2017. Julkaisuja 2017/5. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu 22.1.2020. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80391/05_17_Sosiaalihuoltolain%20soveltamisopas.pdf

Suokas-Cunliffe, A. 2006. Trauma – omaan elämäntarinaansa yhdistymätön mielen loinen. *Yleislääkäri* 5/2006, 19–23. Viitattu 25.1.2020. https://asiakas.kotisivukone.com/files/ttkeskus.palvelee.fi/tiedostot/suokascunliffe_1.pdf

Stein, M. 2006. Missing years of abuse in children's homes. *Child and Family Social Work* 2006/11, 11–21. Viitattu 24.3.2019. <https://janet.finna.fi>, EBSCOhost Academic Search Elite.

Tiedotteet 2019. 2019. Lastensuojelulaitos Loikalan kartanon on keskeytettävä toimintansa 1.11.2019 alkaen. Aluehallintoviraston tiedote 3.10.2019. Viitattu 22.1.2020. <https://www.avi.fi/web/avi/-/lastensuojelulaitos-loikalan-kartanon-on-keskeytettava-toimintansa-1-11-2019-alkaen-etela-suomi->

Turvallisen sijaishuollon puolesta X-ketju-hanke. N.d. Pesäpuu ry. Viitattu 22.1.2020. <https://pesapuu.fi/toiminta/turvallinen-sijaishuolto/turvallisen-sijaishuollon-puolesta-x-ketju-hanke/>

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. painos. Helsinki: Tammi.

Vario, P. 2014. "Lastensuojelussa on kyse siitä, että lapsilla on hyvä olla." Kokemusasiantuntijalapset hyvinvointia ja lastensuojelua tutkimassa. Pro gradu -tutkielma, Varhaiskasvatustiede, Kasvatustieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto. Tutkimuksia 3/2014. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

Väkivallan muodot ja rikoslaki. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 22.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/pahoinpitely-ja-seksuaalinen-hyvaksikaytto/vakivallan-muodot-ja-rikoslaki>

Yhdistys. N.d. Pesäpuu ry, Viitattu 27.1.2020. <https://pesapuu.fi/pesapuu/yleista-pesapuusta/>

YK:n yleisopimus lapsen oikeuksista. N.d. Unicef. Viitattu 23.3.2019. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

LIITTEET

Liite I Ryhmähaastattelun tiedote tutkimukseen osallistumisesta

Tiedote tutkimukseen osallistumisesta

Kiitoksia sinulle, että haluat osallistua tutkimukseeni.

Olen Marianne Ersta ja opiskelen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Pesäpuu ry:n X-ketju-hankkeen kanssa, jossa olen itse töissä hankesuunnittelijana. Tutkimukseni tapahtuu osana X-ketjun Kohtaamisen foorumia, johon olet ilmoittautunut osallistumaan.

Opinnäytetyöni on laadullinen ryhmähaastattelututkimus, jossa tutkitaan lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden kokemuksia kaltoinkohtelusta selviytymisestä. Tutkimukseni kohderyhmänä ovat täysi-ikäiset henkilöt, jotka ovat kokeneet lastensuojelun sijaishuollossa lapsena tai nuorena kaltoinkohtelua.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on lisätä tietoa lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymisestä. Tutkimus lisää ymmärrystä siitä, mikä on auttanut lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymistä sijaishuollon aikana, tällä hetkellä elämässä ja millaisia tuen tarpeita heillä on edelleen. Tutkimustulosten avulla voidaan kehittää tarvittavia tukimuotoja sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille. Tutkimustulosten kautta tuon näkyväksi asioita, joiden avulla voidaan kehittää lastensuojelun sijaishuoltoa turvallisemmaksi.

Opinnäytetyöni tavoitteena on kuvata asioita, jotka ovat auttaneet sinua selviytymään lastensuojelun sijaishuollossa kokemastanne kaltoinkohtelusta. Selvitän tutkimuksessani seuraavia asioita,

- ♦ mikä auttoi sinua selviytymään sijaishuollon aikana kokiessanne siellä kaltoinkohtelua?
- ♦ mikä tukee sinua pärjäämään ja selviytymään tällä hetkellä elämässä?

♦ millaisia tuen tarpeita sinulla on edelleen, mikä tukisi selviytymistä?

Toivon, että tutkimustilanne olisi jokaiselle turvallinen ja voimauttava. Tutkimuksessani ei ole tarkoitus tutkia kaltoinkohtelukokemuksia vaan niistä selviytymistä. Toivottavasti tutkimukseni lähtökohta auttaisi jokaisesta huomaamaan itsessään olevat voimavarat ja vahvuudet sekä ympärillään olevat pärjäämistä tukevat asiat, joiden avulla on selviytynyt sijaishuollon aikaisesta kaltoinkohtelusta. Toivon, että ryhmähaastattelutilanne yhdessä vertaisten kanssa luo turvaa, osallisuutta ja hyvän olon osallistua tutkimukseen. Toivottavasti kerrot, mikäli tutkimustilanne aiheuttaa sinulle ahdistusta tai pahaa oloa, niin voimme toimia tilanteen mukaan sinua auttaen ja oloa helpottaen.

Tutkimus toteutetaan Pesäpuu ry:n X-ketju-hankkeen kolmessa Kohtaamisen foorumissa: xxxxx. Tutkimus tapahtuu Kohtaamisen foorumipäivän keskivaiheilla, josta tiedotetaan vielä tarkemmin paikan päällä. Tutkimuksen tilaajana toimii Pesäpuu ry:n X-ketju-hanke.

Tutkimukseni toteutetaan ryhmähaastatteluna, jonka kysymyksiin voit tutustua etukäteen tiedotteen liitteenä olevasta osiosta. Haastattelukysymykset ovat samat kuin Kohtaamisen foorumin keskustelukysymykset. Ryhmähaastattelussa on paikalla haastateltavien lisäksi Kohtaamisen foorumissa olevia työntekijöitä. Haastattelut nauhoitetaan, jonka jälkeen nauhoitus puhtaaksikirjoitetaan sanasanalta eli litteroidaan. Litteroinnin yhteydessä aineisto anonymisoidaan siten, ettei ketään yksittäistä henkilöä tunnisteta tutkimusaineistosta. Tällä tavalla varmistetaan jokaisen tutkimukseen osallistuvan henkilön yksityisyyden suoja. Tarkoitukseni on yksilöidä jokaisen haastateltavan kertomat asiat aineistosta sukupuolen ja syntymävuoden mukaan. Pyytäisinkin sinua tiedotteen lopussa olevan tutkimusluvan yhteydessä ilmoittamaan sukupuolenne ja syntymävuotenne. Nauhoitettu aineisto tuhotaan litteroimisen ja anonymisoinnin jälkeen.

Tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. Sinulla on oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisestanne milloin vain ja voit keskeyttää osallistumisenne tutkimukseen kesken Kohtaamisen foorumin. Sinulla on oikeus myös jälkikäteen perua kertomasi aineiston käyttö tutkimuksessani.

Jos sinulla on jotain kysyttävää tutkimukseen liittyen, voit ottaa yhteyttä minuun Marianne Erstaan soittamalla 044 714 7475 tai laittamalla sähköpostia marianne.ersta@pesapuu.fi

Tutkimukseni valmistuu keväällä 2020 ja se on luettavissa Pesäpuu ry:n verkkosivuilta <http://pesapuu.fi> sekä Theseuksesta, joka tarjoaa ammatikorkeakoulujen opinnäytetöitä ja julkaisuja verkossa <https://www.the-seus.fi>

Seuraavaksi pyytäisin sinua allekirjoittamaan tutkimuslupan, jolla annat minulle luvan tutkimusaineiston keräämiseen nauhoittamalla ryhmähaastattelua Kohtaamisen foorumissa. Allekirjoittamalla sitoudut myös kunnioittamaan ryhmähaastattelussa muiden haastateltavien yksityisyyden suojaa. Jos et pysty tulostamaan ja allekirjoittamaan ennen Kohtaamisen foorumia tutkimuslupaa, sen voi tehdä myös Kohtaamisen foorumissa.

Tutkimuslupa

Osallistun xxxxx Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosionomiopintojen opinnäytetyön tutkimukseen osallistumalla Kohtaamisen foorumissa tapahtuvaan ryhmähaastatteluun ja annan suostumukseni haastattelun nauhoittamiseen sekä haastatteluaineiston käyttöön tutkimuksessa. Sitoudun myös kunnioittamaan muita haastateltavia enkä puhu heidän asioistaan tutkimuksen jälkeen. Annan lupani tutkimusaineiston käyttämiseen myös Pesäpuu ry:n X-ketju-hankkeen kehittämis- ja vaikuttamistyössä.

Päiväys

Paikka

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Sukupuoli

Syntymävuosi

Ystävällisin terveisin

sosionomiopiskelija/ X-ketju-hankkeen hankesuunnittelija Marianne Ersta, X-ketju-hankkeen kehittämispäällikkö Johanna Barkman ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun lehtorit Taja Kiiskilä ja Leila Nisula

Liite

Haastattelukysymykset:

1. Mikä oli tärkeää sijaishuollon aikana?
2. Minkälaista elämä sijoitettuna lapsena ja nuorena oli?
3. Mistä haaveiltiin lapsena ja nuorena?
4. Mitkä asiat suojelivat sijaishuollossa?
5. Miten sijaishuollon kokemukset ovat vahvistaneet?
6. Mitä sellaista tehtiin itse, joka auttoi? Miten se auttoi?
7. Mikä tai kuka auttoi selviytymään? Mikä sai jaksamaan?
8. Mikä loi toivoa?
9. Keitä henkilöitä voisi tänä päivänä kiittää?
10. Mitkä asiat ovat vielä olleet mielessä? Mitä asioita ja tarinoita pitäisi tuoda esiin?
11. Mitä kokemuksista on opittu? Mitä me voimme vielä oppia?
12. Mikä auttaa ja tukee selviytymistä nyt?
13. Millaista tukea tarvitaan edelleen?
14. Millaisia voimavaroja ja kykyjä ylipätään tarvitaan selviytymiseen?
15. Mistä olisi tärkeää vielä keskustella?

Liite 2 Yksilöhaastattelun tiedote tutkimukseen osallistumisesta

Tiedote tutkimukseen osallistumisesta

Kiitoksia sinulle, että halusit osallistua tutkimukseeni.

Olen Marianne Ersta ja opiskelen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyöni yhteistyössä Pesäpuu ry:n X-ketju-hankkeen kanssa, jossa olen itse töissä hankesuunnittelijana. Tutkimukseni tapahtuu osana X-ketjun Kohtaamisen foorumeita. Sen lisäksi tutkimukseen voi myös osallistua yksittäiset henkilöt.

Opinnäytetyöni on laadullinen haastattelututkimus, jossa tutkitaan lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden kokemuksia kaltoinkohtelusta selviytymisestä. Tutkimukseni kohderyhmänä ovat täysi-ikäiset henkilöt, jotka ovat kokeneet lastensuojelun sijaishuollossa lapsena tai nuorena kaltoinkohtelua.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on lisätä tietoa lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymisestä. Tutkimus lisää ymmärrystä siitä, mikä on auttanut lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden selviytymistä sijaishuollon aikana, tällä hetkellä elämässä ja millaisia tuen tarpeita heillä on edelleen. Tutkimustulosten avulla voidaan kehittää tarvittavia tukimuotoja sijaishuollossa kaltoinkohtelua kokeneille. Tutkimustulosten kautta tuon näkyväksi asioita, joiden avulla voidaan kehittää lastensuojelun sijaishuoltoa turvallisemmaksi.

Opinnäytetyöni tavoitteena on kuvata asioita, jotka ovat auttaneet sinua selviytymään lastensuojelun sijaishuollossa kokemastanne kaltoinkohtelusta.

Selvitän tutkimuksessani seuraavia asioita,

- mikä auttoi sinua selviytymään sijaishuollon aikana kokiessanne siellä kaltoinkohtelua?
- mikä tukee sinua pärjäämään ja selviytymään tällä hetkellä elämässä?

♦ millaisia tuen tarpeita sinulla on edelleen, mikä tukisi selviytymistä?

Toivon, että tutkimustilanne olisi jokaiselle turvallinen ja voimauttava. Tutkimuksessani ei ole tarkoitus tutkia kaltoinkohtelukokemuksia vaan niistä selviytymistä. Toivottavasti tutkimukseni lähtökohta auttaisi jokaisesta huomaamaan itsessään olevat voimavarat ja vahvuudet sekä ympärillään olevat pärjäämistä tukevat asiat, joiden avulla on selviytynyt sijaishuollon aikaisesta kaltoinkohtelusta. Toivon, että ryhmähaastattelutilanne yhdessä vertaisten tai yksilöhaastattelutilanne X-ketjun työntekijöiden ja opinnäytetyön tekijän kanssa luo turvaa, osallisuutta ja hyvän olon osallistua tutkimukseen. Toivottavasti kerrot, mikäli tutkimustilanne aiheuttaa sinulle ahdistusta tai pahaa oloa, niin voimme toimia tilanteen mukaan sinua auttaen ja oloa helpottaen.

Tutkimus toteutetaan Pesäpuu ry:n X-ketju-hankkeen kolmessa Kohtaamisen foorumissa ryhmähaastatteluin: xxxxx. Kohtaamisen foorumeiden lisäksi haastattelen yksittäisiä henkilöitä, jotka ovat mukana X-ketju-hankkeessa. Tutkimuksen tilaajana toimii Pesäpuu ry:n X-ketju-hanke.

Tutkimukseni toteutetaan ryhmä- tai yksilöhaastatteluna, jonka kysymyksiin voit tutustua etukäteen tiedotteen liitteenä olevasta osiosta. Haastattelukysymykset ovat samat kuin Kohtaamisen foorumin keskustelukysymykset. Ryhmähaastattelussa on paikalla haastateltavien lisäksi Kohtaamisen foorumissa olevia työntekijöitä. Yksilöhaastattelussa on mukana X-ketju-hankkeen työntekijöitä. Haastattelut nauhoitetaan, jonka jälkeen nauhoitus puhtaaksikirjoitetaan sanasanalta eli litteroidaan. Litteroinnin yhteydessä aineisto anonymisoidaan siten, ettei ketään yksittäistä henkilöä tunnisteta tutkimusaineistosta. Tällä tavalla varmistetaan jokaisen tutkimukseen osallistuvan henkilön yksityisyyden suoja. Tarkoitukseni on yksilöidä jokaisen haastateltavan kertomat asiat aineistosta sukupuolen ja syntymävuoden mukaan. Pyytäisinkin sinua tiedotteen lopussa olevan tutkimusluvan yhteydessä ilmoittamaan sukupuolenne ja syntymävuotenne. Nauhoitettu aineisto tuhotaan litteroimisen ja anonymisoinnin jälkeen.

Tutkimukseen osallistuminen on aina vapaaehtoista. Sinulla on oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistuminen milloin vain ja voit keskeyttää osallistumisen tutkimukseen kesken haastattelun. Sinulla on oikeus myös jälkikäteen perua kertomasi aineiston käyttö tutkimuksessani.

Jos sinulla on jotain kysyttävää tutkimukseen liittyen, voit ottaa yhteyttä minuun Marianne Erstaan soittamalla 044 714 7475 tai laittamalla sähköpostia marianne.ersta@pesapuu.fi

Tutkimukseni valmistuu keväällä 2020 ja se on luettavissa Pesäpuu ry:n verkkosivuilta <http://pesapuu.fi> sekä Theseuksesta, joka tarjoaa ammatikorkeakoulujen opinnäytetöitä ja julkaisuja verkossa <https://www.theseus.fi>

Seuraavaksi pyytäisin sinua allekirjoittamaan tutkimusluvan, jolla annat minulle luvan tutkimusaineiston keräämiseen nauhoittamalla haastattelukeskustelua. Allekirjoitetun tutkimusluvan voit lähettää minulle takaisin postimerkillä varustetulla kirjekuorella.

Tutkimuksia I/2020

Lyöty, alistettu, yksinäinen, hylätty. Kuvaus kertoo sijoitettujen lasten ja nuorten kokemuksista sijaishuollon ajalta. Vapaa, itsenäinen, optimistinen, supervahva. Tällaisena sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleet kuvaavat itseään selviytyjinä.

Opinnäytetyössä ”Hylätystä supervahvaksi – lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden kuvauksia selviytymisestä” kerrotaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden selviytymisestä ääriolosuhteista. Lastensuojelu epäonnistui suojelemaan heitä ja altisti heidät kaltoinkohtelulle.

Miten tästä voi selviytyä? Opinnäytetyössä haastateltiin yhtätoista henkilöä, jotka olivat kokeneet sijaishuollossa kaltoinkohtelua. Opinnäytetyön tavoitteena oli kuvata selviytymiseen vaikuttavia tekijöitä heidän kokemuksiansa mukaan. Selviytymistä kuvattiin tutkimalla, mikä auttoi selviytymään sijaishuollon aikana, sijaishuollon jälkeen ja millaista tukea tarvitaan edelleen. Tutkimus on osa Pesäpuun X-ketjuhankkeen toimintaa, joka työskentelee lastensuojelun sijaishuollossa kaltoinkohdelluiksi tulleiden henkilöiden tueksi.

ISBN 978-952-7208-42-7

Pesäpuu ry
s-posti: toimisto@pesapuu.fi
www.pesapuu.fi

